
Vergaderjaar 2014–2015

---

34 200 X

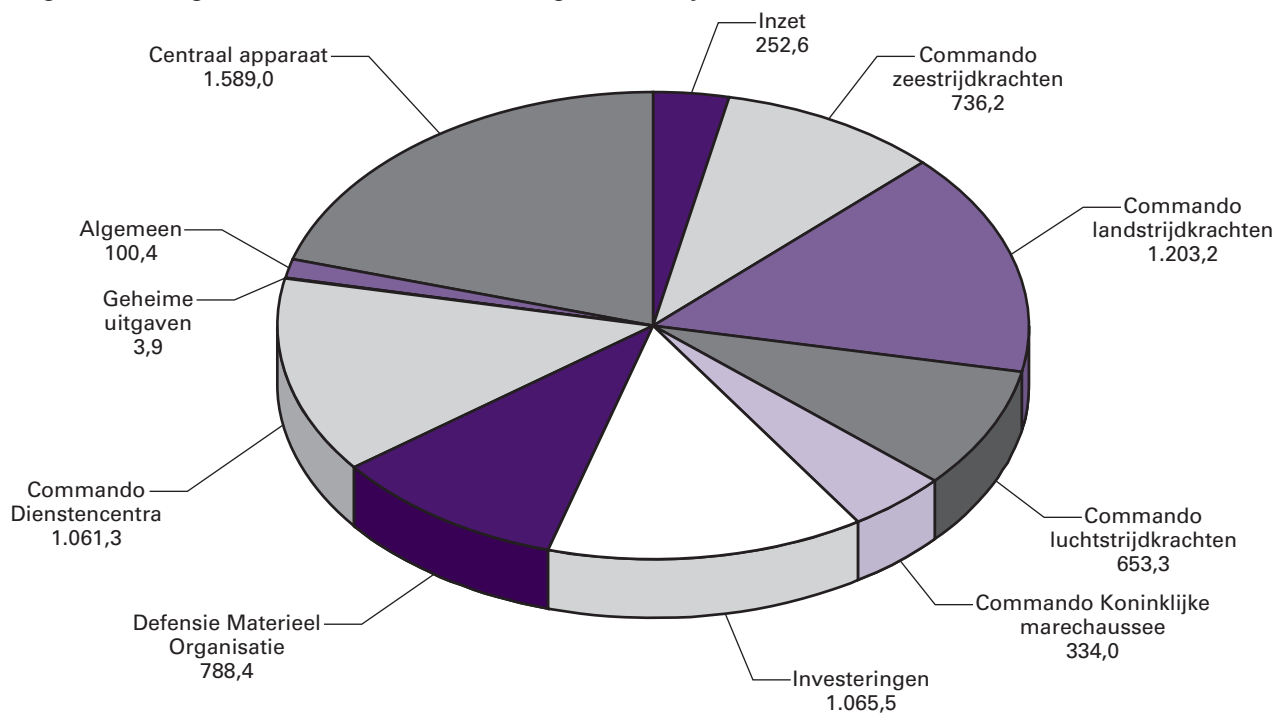
**Jaarverslag en slotwet Ministerie van Defensie
2014**

Nr. 1

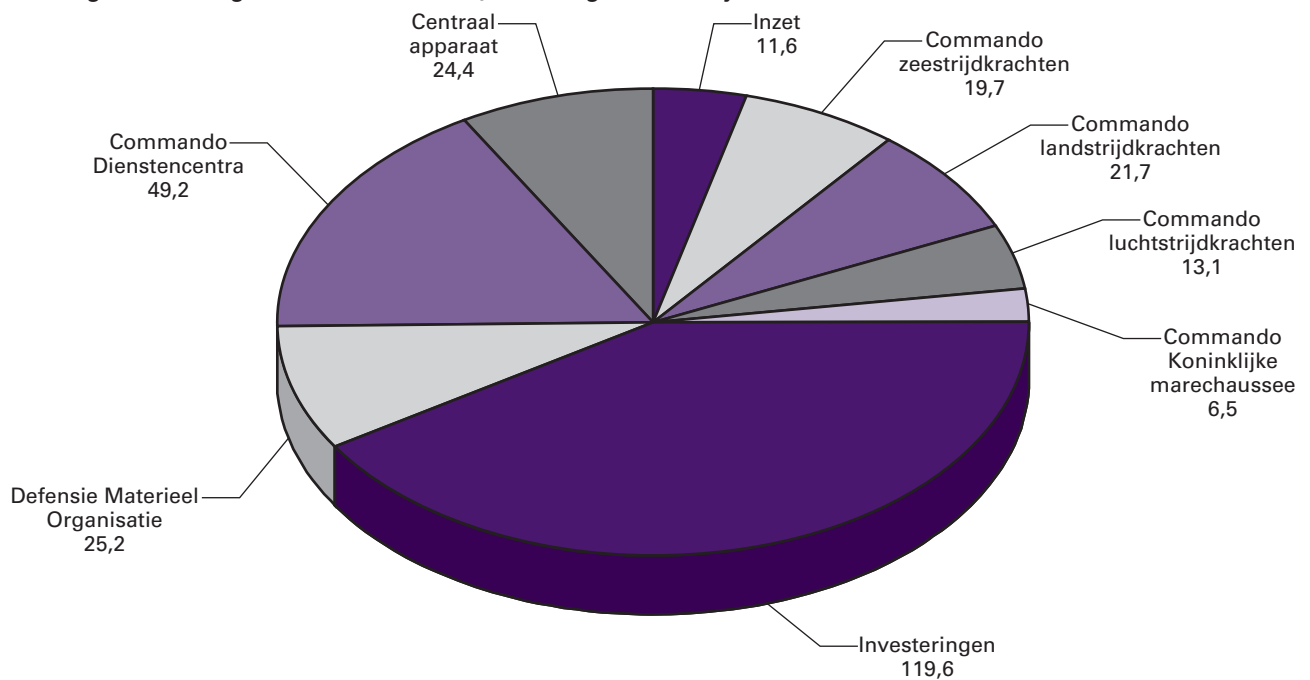
JAARVERSLAG VAN HET MINISTERIE VAN DEFENSIE (X)
Aangeboden 20 mei 2015

Uitgavenverdeling Defensie totaal € 7.787,8 (bedragen x € 1 miljoen)

Ontvangstenverdeling Defensie totaal € 291,05 (bedragen x € 1 miljoen)

INHOUDSOPGAVE

A.	Algemeen	5
1.	Aanbieding van het jaarverslag en verzoek tot dechargeverlening	5
2.	Leeswijzer	7
B.	Beleidsverslag	10
3.	Beleidsprioriteiten	11
4.	Beleidsartikelen	23
4.1.	Beleidsartikel 1 Inzet	23
4.2.	Beleidsartikel 2 Taakuitvoering zeestrijdkrachten	34
4.3.	Beleidsartikel 3 Taakuitvoering landstrijdkrachten	38
4.4.	Beleidsartikel 4 Taakuitvoering luchstrijdkrachten	42
4.5.	Beleidsartikel 5 Taakuitvoering marechaussee	47
4.6.	Beleidsartikel 6 Investerings krijgsmacht	52
4.7.	Beleidsartikel 7 Ondersteuning krijgsmacht door Defensie Materieel Organisatie	62
4.8.	Beleidsartikel 8 Ondersteuning krijgsmacht door Commando DienstenCentra	65
5.	Niet-beleidsartikelen	68
5.1.	Niet-beleidsartikel 9 Algemeen	68
5.2.	Niet-beleidsartikel 10 Centraal apparaat	69
5.3.	Niet-beleidsartikel 11 Geheime uitgaven	71
5.4.	Niet-beleidsartikel 12 Nominaal en onvoorzien	72
6.	Bedrijfsvoeringsparagraaf	73
C.	Jaarrekening	80
7.	De verantwoordingsstaat	80
8.	De saldibalans	81
	Baten-lastenagentschappen	87
9.	De samenvattende verantwoordingsstaat agentschappen	87
10.	Defensie Telematica Organisatie	88
11.	Dienst Vastgoed Defensie	97
12.	Paresto	108
	Publicatie personele topinkomens	115
13.	Publicatie personele topinkomens	115
D.	Bijlagen	118
Bijlage 1:	Toezichtrelaties en ZBO's en RWT's	118
Bijlage 2:	Inhuur externen	120
Bijlage 3:	Afgerond Evaluatie- en overig onderzoek	121
Bijlage 4:	Integriteitsmeldingen	122
Bijlage 5:	Milieu	123
Bijlage 6:	Rapportage burgerbrieven	127
Bijlage 7:	Rapportage voortgang maatregelen beleidsbrief 2011 en de nota In het belang van Nederland	129
Bijlage 8:	Rapportage inzetbaarheiddoelstellingen in 2014	135
Bijlage 9:	Lijst met afkortingen	140

A. ALGEMEEN

1. AANBIEDING VAN HET JAARVERSLAG EN VERZOEK TOT DECHARGEVERLENING

AANBIEDING EN VERZOEK TOT DECHARGEVERLENING

Aan de voorzitters van de Eerste en de Tweede Kamer van de Staten-Generaal.

Hierbij bied ik het departementale jaarverslag van het Ministerie van Defensie over het jaar 2014 aan.

Onder verwijzing naar de artikelen 63 en 64 van de Comptabiliteitswet 2001 verzoek ik de beide Kamers van de Staten-Generaal de Minister van Defensie decharge te verlenen over het in het jaar 2014 gevoerde financiële beheer.

Ten behoeve van de oordeelsvorming van de Staten-Generaal over dit verzoek tot dechargeverlening is door de Algemene Rekenkamer als externe controleur op grond van artikel 82 van de Comptabiliteitswet 2001 een rapport opgesteld. Dit rapport wordt separaat door de Algemene Rekenkamer aan de Staten-Generaal aangeboden. Het rapport bevat de bevindingen en het oordeel van de Rekenkamer met betrekking tot:

1. het gevoerde financieel beheer en materieel beheer;
2. de ten behoeve van dat beheer bijgehouden administraties;
3. de financiële informatie in het jaarverslag;
4. de betrokken saldibalans;
5. de totstandkoming van de informatie over het gevoerde beleid en de bedrijfsvoering;
6. de in het jaarverslag opgenomen informatie over het gevoerde beleid en de bedrijfsvoering.

Bij het besluit tot dechargeverlening dienen verder de volgende, wettelijk voorgeschreven, stukken te worden betrokken:

1. het Financieel jaarverslag van het Rijk over 2014;
2. het voorstel van de slotwet dat met het onderhavige jaarverslag samenhangt;
3. het rapport van de Algemene Rekenkamer met betrekking tot het onderzoek van de centrale administratie van 's Rijks schatkist en van het Financieel jaarverslag van het Rijk;
4. de verklaring van goedkeuring van de Algemene Rekenkamer met betrekking tot de in het Financieel jaarverslag van het Rijk over 2014 opgenomen rekening van uitgaven en ontvangsten van het Rijk over 2014, alsmede met betrekking tot de Saldibalans van het Rijk over 2014 (de verklaring van goedkeuring, bedoeld in artikel 83, derde lid, van de Comptabiliteitswet 2001).

Het besluit tot dechargeverlening kan niet worden genomen, voordat de betrokken slotwet is aangenomen en voordat de verklaring van goedkeuring van de Algemene Rekenkamer is ontvangen.

De Minister van Defensie,
J. A. Hennis-Plasschaert

Dechargeverlening door de Tweede Kamer

Onder verwijzing naar artikel 64 van de Comptabiliteitswet 2001 verklaart de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal dat de Tweede Kamer aan het hiervoor gedane verzoek tot dechargeverlening tegemoet is gekomen door een daartoe strekkend besluit, genomen in de vergadering van ....

De Voorzitter van de Tweede Kamer,

Handtekening:

Datum:

Op grond van artikel 64, tweede lid van de Comptabiliteitswet 2001 wordt dit originele exemplaar van het onderhavige jaarverslag, na ondertekening van de hierboven opgenomen verklaring, ter behandeling doorgezonden aan de voorzitter van de Eerste Kamer.

Dechargeverlening door de Eerste Kamer

Onder verwijzing naar artikel 64 van de Comptabiliteitswet 2001 verklaart de Voorzitter van de Eerste Kamer der Staten-Generaal dat de Eerste Kamer aan het hiervoor gedane verzoek tot dechargeverlening tegemoet is gekomen door een daartoe strekkend besluit, genomen in de vergadering van ...

De Voorzitter van de Eerste Kamer,

Handtekening:

Datum:

Op grond van artikel 64, derde lid van de Comptabiliteitswet 2001 wordt dit originele exemplaar van het onderhavige jaarverslag, na ondertekening van de hierboven opgenomen verklaring, doorgezonden aan de Minister van Financiën.

2. LEESWIJZER

Opzet jaarverslag

In het jaarverslag 2014 wordt verantwoording afgelegd over de gerealiseerde uitgaven ten opzichte van de begroting 2014 (Kamerstuk 34 750-X, nr. 1). Het jaarverslag bestaat uit de aanbieding en dechargeverlening, de leeswijzer, het beleidsverslag, de (niet-) beleidsartikelen, de jaarrekening, gegevens over de agentschappen en een aantal bijlagen. In het jaarverslag wordt onderscheid gemaakt tussen financiële en niet-financiële informatie. De financiële informatie valt onder de reikwijdte van de door de Audit Dienst Rijk afgegeven controleverklaring.

Beleidsprioriteiten

De kern van het jaarverslag wordt gevormd door het beleidsverslag (deel B).

Beleidsartikelen

Budgettaire gevolgen van beleid

Bij de beleidsartikelen zijn algemene doelstellingen geformuleerd en de financiële gevolgen daarvan worden ten aanzien van de opmerkelijke verschillen (grensbedrag van € 2,5 miljoen voor artikel 1 Inzet en € 5 miljoen voor de overige beleidsartikelen) per defensieonderdeel toegelicht bij de tabellen «Budgettaire gevolgen van beleid».

Investeringsprojecten

De verantwoording over investeringsprojecten is opgenomen in beleidsartikel 6 Investeringsprojecten. Bij de investeringsprojecten is een toelichting opgenomen bij die projecten waarvan de realisatie afwijkt van de begroting 2014. Een toelichting wordt gegeven bij relevante verschillen (groter dan € 10 miljoen bij de opdracht «Voorzien in nieuw materieel» en «verkoopopbrengsten groot materieel» en groter dan € 5 miljoen bij de overige uitgaven en ontvangsten).

Niet-beleidsartikelen

Dit betreft een toelichting op de artikelen «Algemeen», «Centraal apparaat», «Geheime uitgaven» en «Nominaal en onvoorzien».

Bedrijfsvoeringparagraaf

De bedrijfsvoeringparagraaf bestaat uit vier onderdelen: rechtmatigheid, de totstandkoming van beleidsinformatie, financieel en materieel beheer en overige aspecten van de bedrijfsvoering.

De bedrijfsvoeringparagraaf heeft betrekking op alle defensieonderdelen, inclusief de agentschappen. Daarnaast zijn de toezeggingen aan de Algemene Rekenkamer in deze paragraaf opgenomen.

Jaarrekening

In dit hoofdstuk zijn opgenomen de verantwoordingsstaat en de saldi-balans van het Ministerie van Defensie. Ook is de verantwoording van de agentschappen opgenomen. Ten slotte is de rapportage over de Wet Normering Topinkomens opgenomen als onderdeel van de Jaarrekening.

Bijlagen

Als bijlagen zijn opgenomen een overzicht met toezichtrelaties en ZBO's en RWT's (bijlage 1), een overzicht van externe inhuur (bijlage 2), een overzicht met afgerond evaluatie- en overig onderzoek (bijlage 3), een

overzicht van integriteitsmeldingen (bijlage 4), een bijlage milieu (bijlage 5), de rapportage burgerbrieven (bijlage 6), de rapportage over de voortgang van de maatregelen beleidsbrief 2011 en de nota *In het belang van Nederland* (bijlage 7), de rapportage over inzetbaarheidsdoelstellingen in 2014 (bijlage 8) en een lijst met afkortingen (bijlage 9).

Groeiparaagraaf

- Op 20 april 2011 is de Tweede Kamer akkoord gegaan met een aanpassing van de presentatie van de Rijksbegroting onder de naam «Verantwoord Begroten» (Kamerstuk [31 865, nr. 26](#)). De nieuwe presentatie geeft meer inzicht in de financiële informatie, de rol en verantwoordelijkheid van de Minister en laat een duidelijke splitsing tussen apparaat en programma zien. In het jaarverslag zijn alle begrotingsartikelen ingevuld volgens de nieuwe voorschriften, inclusief de aanpassing van de tabel budgettaire gevolgen van beleid. Door de nieuwe indeling kunnen in sommige tabellen geen gegevens worden opgenomen voor de jaren 2010, 2011 en 2012.
- Beleidsartikel 6: Investerings Krijgsmacht. Vanaf de begroting 2013 is een centraal investeringsartikel opgenomen. Over dit artikel zijn de volgende aanvullende afspraken voor 2014 gemaakt met het Ministerie van Financiën:
  - Een ongelimiteerde eindejaarsmarge op het beleidsartikel 6, met daarin de budgetten voor investeringen en de aan investeringen gerelateerde uitgaven aan materieel (inclusief bijbehorende instandhouding, afstotingskosten en verkoopopbrengsten). Onder materieel wordt verstaan de wapensystemen, infrastructuur en aan de krijgsmacht gerelateerde IT-systemen. Voor de rest van de begroting geldt de gebruikelijke 1 procent van het begrotingstotaal als eindejaarsmarge;
  - De verkoopopbrengsten voor groot materieel worden op de voor Defensie gebruikelijke behoedzame wijze geraamd en komen altijd ten bate van het beleidsartikel investeringen, zodat deze ook meerjarig kunnen worden meegenomen. Dit vervangt de eerdere middelenafspraken;
  - Naast de ongelimiteerde eindejaarsmarge wordt twee keer per jaar (voorjaar en augustus) beoordeeld of de budgetten een andere fasering behoeven naar enig jaar. Ook kan de Minister van Financiën vragen om aanpassingen van de fasering ter ontlasting van het kader in enig jaar.
- Vanaf de begroting voor 2014 zijn de operationele toelagen, conform de rijksbrede definities, gepresenteerd als apparaatsuitgaven. Dit betreft de volgende wijzigingen:
  - Bij de operationele commando's zijn uit de post «gereedstelling» de operationele toelagen overgeheveld van het programma naar het apparaat;
  - Bij het Commando Zeestrijdkrachten is de post «inzet» die betrekking heeft op de Kustwacht in Nederland en het Caribisch gebied samengevoegd bij de post gereedstelling van het programma.
- In het jaarverslag wordt informatie verstrekt over de mate waarin Defensie voldoet aan de inzetbaarheidsdoelstellingen en over de stand van zaken van de maatregelen als gevolg van de beleidsbrief 2011 en de nota *In het belang van Nederland*. Informatie over de uitvoering van het Herbeleggingsplan Vastgoed Defensie wordt zowel bij de begroting als bij het jaarverslag afzonderlijk verstrekt.
- Batenlastenagentschappen: Om de apparaatsuitgaven binnen de baten-lastenagentschappen beter te laten aansluiten bij de uitgavenbe-

groting, worden Rijksbreed de betalingen aan de baten-lastenagentschappen zichtbaar gemaakt in de uitgavenbegroting, onder de noemer «waarvan bijdragen aan SSO's» (*Shared Service Organisations*).

- Beleidsartikelen:
  - In beleidsartikel 1 Inzet wordt de inzet van de krijgsmacht verantwoord. Dit betreft de bijdragen van Defensie aan crisisbeheersingsoperaties, contributies aan *common funded* Navo- en EU-operaties, inzet voor nationale en koninkrijkstaken en overige inzet. Het artikel bevat ook een overzicht van de structurele inzet die in andere beleidsartikelen is verantwoord, bijvoorbeeld door de Koninklijke Marechaussee, de Explosieven Opruimingsdienst Defensie en de Kustwachten.
  - In de beleidsartikelen 2 tot en met 5 wordt de taakuitvoering verantwoord voor zeestrijdkrachten, landstrijdkrachten, luchtmacht, de marechaussee en de inzet waartoe zij gemandateerd zijn, voor zover deze niet valt onder artikel 1.
  - In beleidsartikel 6 zijn de investeringen verantwoord voor de krijgsmacht, te weten investeringen in materieel, infrastructuur en ICT. Daarnaast zijn de verkoopopbrengsten van afstoting van materieel en infrastructuur in dit beleidsartikel verantwoord.
  - In de beleidsartikelen 7 Ondersteuning door Defensie Materieel Organisatie en 8 Ondersteuning door Commando DienstenCentra zijn de uitgaven en verplichtingen verantwoord voor de ondersteunende en dienstverlenende defensieorganisaties.
- Niet-beleidsartikelen:
  - In het niet-beleidsartikel 9 Algemeen worden de niet specifiek aan een defensieonderdeel toe te wijzen programma-uitgaven opgenomen.
  - In het niet-beleidsartikel 10 Centraal apparaat worden de uitgaven ten behoeve van het centrale apparaat van Defensie verantwoord, waaronder de uitgaven voor de Bestuursstaf en de Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (MIVD), alsmede de niet aan een specifiek artikel toe te wijzen uitgaven voor pensioenen en wachtgelden.
  - Ten slotte worden in de niet-beleidsartikelen 11 en 12 de Geheime uitgaven opgenomen respectievelijk de verantwoording voor Nominaal en onvoorzien.

B. BELEIDSVERSLAG

3. BELEIDSPRIORITEITEN

Inleiding

De beleidsagenda van de begroting 2014 vloeide voort uit de nota *In het Belang van Nederland* (Kamerstuk 33 763, nr. 1), waarin het kabinet kiest voor een operationeel en financieel duurzame krijgsmacht, gericht op (internationale) samenwerking. In de nota werden maatregelen aangekondigd om financiële problematiek oplopend van € 234 miljoen in 2014 tot € 348 miljoen in 2018 het hoofd te bieden. In oktober 2013 kondigde het kabinet aanvullende afspraken aan (Begrotingsafspraken 2014, Kamerstuk 33 750, nr. 19), waarmee onder meer € 115 miljoen structureel voor Defensie beschikbaar kwam. Een deel van dit bedrag is aangewend om het effect van onvolledige uitkering van prijscompensatie in 2014 op te vangen. Daarnaast konden maatregelen uit de nota worden verzacht. De afspraken zijn verwerkt in de financiële kaders van de begroting. De uitwerking hiervan is beschreven in een aanvulling op de nota *In het Belang van Nederland* (Kamerstuk 33 763, nr. 7). De nota en de aanvullende brief behelzen, net als de beleidsbrief 2011 *Defensie na de Kredietcrisis* (Kamerstuk 32 733, nr. 1), veranderingen voor Defensie. In 2014 hebben de maatregelen uit de beleidsbrief 2011 verder hun beslag gekregen en is er intensief gewerkt aan de uitvoering van de maatregelen die voortvloeien uit eerdergenoemde nota en aanvullende brief. Parallel hieraan is op basis van de nota gewerkt aan het groeitraject financiële duurzaamheid. Hierbij zijn vooral twee elementen van belang: 1) verantwoord handelen en 2) meer inzicht in de kosten van het hebben en gebruiken van wapensystemen.

Met ingang van 2014 was op de begroting van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking € 250 miljoen beschikbaar voor de uitvoering van de geïntegreerde benadering voor internationale vrede en veiligheid. Het Budget Internationale Veiligheid (BIV) is in 2014 onder meer aangewend voor uitgaven aan crisisbeheersingsoperaties, de inzet van transportvliegtuigen, de nazorg van militairen, de inzet van *Vessel Protection Detachments* en capaciteitsopbouw in ontwikkelingslanden. In september 2014 heeft het kabinet besloten het BIV, met ingang van 2015, over te hevelen naar de begroting van Defensie. Het geïntegreerde karakter van het BIV voor de gerichte inzet van diplomatie, ontwikkelings-samenwerking en militaire activiteiten blijft gewaarborgd.

Het beroep op de krijgsmacht in 2014, nationaal en internationaal, was groot. Als gevolg van zorgwekkende ontwikkelingen in het Midden-Oosten, Noord-Afrika, de Sahel-regio en Oekraïne besloot het kabinet militaire bijdragen te leveren aan onder meer de VN-missie MINUSMA in Mali en de strijd tegen ISIS in Noord-Irak. Om deze extra inzet (financieel) mogelijk te maken, is het BIV-budget achtereenvolgens verhoogd met ruim € 177 miljoen en ruim € 120 miljoen vanuit de HGIS, verdeeld over 2014 en 2015. Daarnaast is Defensie gecompenseerd voor uitgaven in het kader van de inzet van defensiepersoneel en -materieel bij de MH-17 vliegtuigramp. Ook het beroep op de krijgsmacht voor nationale incidentele militaire bijstand en steunverlening steeg ten opzichte van 2012 en 2013.

Aangepaste maatregelen

Sinds de begroting 2014 en het verschijnen van de nota *In het belang van Nederland* zijn enige maatregelen aangepast, onder meer op grond van de begrotingsafspraken 2014. De belangrijkste aanpassingen zijn:

- Het 45e pantserinfanteriebataljon blijft behouden. Dit wordt mogelijk gemaakt door de omvorming van de 13e gemechaniseerde brigade in Oirschot naar een gemotoriseerde brigade. De aanwezige CV90's worden vervangen door een combinatie van bij Defensie aanwezige wielvoertuigen (Bushmaster, Mercedes-Benz en Fennek) en de nieuw in te stromen Boxer.
- Het *Joint Support Ship* (JSS) Karel Doorman is in 2014 overgedragen aan Defensie. Het schip is in 2014 tweemaal ingezet voor transport van hulpgoederen naar door Ebola getroffen gebieden in West-Afrika. Het JSS wordt in eerste instantie alleen voor de maritieme bevoorradingsfunctie in dienst gesteld en derhalve met een gereduceerde bemanning.
- De marinierscompagnie op Aruba blijft bestaan, waardoor geen compagnieën op roulatiebasis vanuit Nederland nodig zijn. De bataljons in Nederland blijven zo intact, waardoor hun inzetbaarheid toeneemt.
- Met het oog op de regionale werkgelegenheid blijft de Johan Willem Frisokazerne in Assen behouden. Ook is de maatregel vervallen om de vliegbasis Leeuwarden vooruitlopend op de invoering van de F-35 om te vormen naar een kleinere *Deployable Operating Base*. De toekomstige inrichting van de basis wordt meegenomen in de transitieplannen voor de invoering van de F-35 en de MALE UAV.
- De Van Ghentkazerne in Rotterdam blijft behouden op grond van de uitkomsten van de business case waarin de gemeente Rotterdam en het Ministerie van Veiligheid en Justitie medegebruik gaan maken van de Van Ghentkazerne (Kamerstuk [33 763, nr. 37](#)).
- Bij de Koninklijke Marechaussee wordt de regionale indeling van capaciteiten vervangen door een benadering die berust op informatiegestuurd optreden. In dit kader is in het najaar het Landelijk Tactisch Commando (LTC) van de Koninklijke Marechaussee opgericht. De militaire politietaken nemen minder af dan verwacht. De financiële taakstelling die hiermee samenhangt zal met doelmatigheidswinst van informatiegestuurd optreden worden bereikt.

In bijlage 7 van dit jaarverslag wordt gerapporteerd over de voortgang van de maatregelen uit de beleidsbrief 2011 en de nota *In het belang van Nederland*, inclusief deze aanpassingen.

Personeel

In 2013 is het grootste deel van de reorganisaties naar aanleiding van de beleidsbrief 2011 voltooid. Dit betekent dat veel medewerkers in 2014 volgens een nieuwe taak- en verantwoordelijkheidsverdeling zijn gaan werken. Het reorganisatietraject van de Defensie Gezondheidszorgorganisatie (DGO) is in 2014 hervat, nadat overeenstemming was bereikt met de centrales van overheidspersoneel over het voorzieningenniveau van de gezondheidszorg. Ook is de doorontwikkeling ingezet van de Divisie Personeel & Organisatie Defensie (DPOD). Daarnaast is gestart met de uitvoering van de maatregelen uit de nota *In het belang van Nederland*. In het Actieplan Werving en Behoud (Kamerstuk [33 763, nr. 29](#)) en de Agenda voor de toekomst van het personeelsbeleid bij Defensie (Kamerstuk [33 750 X, nr. 45](#)) is de Kamer geïnformeerd over het plan van aanpak om tot een goede personele vulling te komen. Voor de verbetering van de instroom van personeel is geïnvesteerd in de lastig te werven categorieën

zoals vliegers, officieren techniek, luchtvaart- en elektrotechnici en verkeers- en gevechtsleiders. Manschappen en onderofficieren werden in 2014 bij voorkeur geworven vanuit de ROC-opleidingen Veiligheid en Vakmanschap. Het vertrouwen van het personeel in de organisatie begint weer toe te nemen en ook de werving van nieuw personeel trekt aan. In 2014 bedroeg de instroom van militair en burgerpersoneel respectievelijk 86 procent en 73 procent van de planning. Voor burgerpersoneel is dit een positiever beeld dan voorgaande jaren. Bij de defensieopleidingen is de certificering van de initiële opleidingen vrijwel voltooid. Enkele honderden militairen hebben hierdoor hun MBO-diploma behaald.

Met de inwerkingtreding van het Veteranenbesluit is op de tiende Veteranendag, 28 juni 2014, een belangrijk wetgevingstraject voltooid. De Veteranenwet, uitgewerkt in het Veteranenbesluit, vormt de grondslag voor de erkenning van en de waardering voor de (bijzondere) zorg voor veteranen. De opening van het Veteranenloket is hiervan een voorbeeld. Hiermee wordt de toegang tot en de coördinatie van de zorg aan veteranen, militaire oorlogs- en dienstslachtoffers en hun relaties gewaarborgd.

De Reservistennota is in oktober 2014 aangeboden aan de Kamer. De nota beschrijft de intensivering van het reservistenbeleid van Defensie zoals die in eerdere brieven was aangekondigd (Kamerstuk [33 400 X, nr. 81](#) en Kamerstuk [33 750-X, nr. 10](#)). Ook introduceert de nota de pilots die de defensieonderdelen gaan uitvoeren om de inzet van reservisten concreet vorm te geven. De pilots hebben betrekking op uiteenlopende terreinen bij de zeven defensieonderdelen en hebben elk een eigen tijdschema.

Gereedstelling en inzet

Inzetbaarheid

Defensie voldeed in 2014 grotendeels aan de inzetbaarheidsdoelstellingen, zoals gepresenteerd in de nota *In het belang van Nederland*. Zoals uiteengezet in de brief van 9 oktober 2014 (Kamerstuk [33 763, nr. 57](#)) is de inzet wel degelijk aan beperkingen onderhevig. Deze beperkingen hebben bijvoorbeeld invloed op het vermogen om operaties langdurig uit te voeren. In bijlage 8 van dit jaarverslag wordt gerapporteerd over de mate waarin Defensie in 2014 in staat was de inzetbaarheidsdoelstellingen te halen.

Internationale operaties en crisisbeheersing

Evenals in voorgaande jaren is de krijgsmacht ingezet in crisisbeheersingsoperaties, tegen piraterij en voor de opbouw van veiligheidsorganisaties in onder meer Afghanistan, Afrika en het Midden-Oosten en op de Balkan. Tevens heeft Nederland besloten tot bijdragen aan de VN-operatie MINUSMA in Mali en aan de strijd tegen ISIS in Noord-Irak. Daarnaast was de krijgsmacht actief in het Caribische deel van het Koninkrijk. Ook was Defensie intensief betrokken bij de repatriëring van slachtoffers en hun eigendommen van de MH-17 vliegtuigramp.

Afghanistan

Nederland is in 2014 bij Afghanistan betrokken geweest met het *Rule of Law* programma in de provincie Kunduz, de inzet van civiel politiepersoneel in EUPOL, de militaire bijdrage aan het ISAF-hoofdkwartier en de inzet van de F-16's in Mazar-e-Sharif. De Navo-operatie ISAF is eind 2014 beëindigd en hetzelfde geldt voor de defensie-bijdrage aan het ISAF-hoofdkwartier en de inzet van de Nederlandse F-16's. In september

2014 besloot het kabinet tot de Nederlandse deelneming aan de nieuwe Navo-missie *Resolute Support* in Afghanistan per 1 januari 2015 (Kamerstuk [29 521, nr. 254](#)). Nederland levert honderd militairen voor fase 1 van de missie. Zij zijn vooral geplaatst in Mazar-e-Sharif. In Kabul gaat het om enkele staffuncties.

Irak – strijd tegen ISIS

Op 24 september 2014 besloot het kabinet een militaire bijdrage te leveren aan de strijd tegen ISIS, voor de duur van maximaal een jaar. De Nederlandse bijdrage bestaat uit zes F-16's (plus twee in reserve), inclusief 250 militairen, en circa 130 trainers om Iraakse en Koerdische strijdkrachten in staat te stellen ISIS op de grond te bestrijden. Begin oktober 2014 is het F-16 detachement volledig ontplooid. Vanaf 7 oktober 2014 zijn er dagelijks meerdere missies gevolgen. De voorbereiding voor de Nederlandse bijdrage aan de trainingsmissie is in 2014 begonnen. Over de voortgang van de Nederlandse bijdrage aan de strijd tegen ISIS is de Kamer op 19 december 2014 en 5 februari 2015 geïnformeerd (Kamerstuk [27 925, nr. F](#) en Kamerstuk [27 925, nr. 528](#)).

Navo Ocean Shield en EU Atalanta

Nederland heeft ook in 2014 deelgenomen aan de strijd tegen piraterij. Het betrof de internationale maritieme operaties van de Navo (*Ocean Shield*) en de EU (*Atalanta*) en zelfstandige militaire teams (*Vessel Protection Detachments*) ter bescherming van koninkrijksgevlagde schepen. De Navo en EU-mandaten van beide missies gelden tot en met december 2016. Over de verlenging van de Nederlandse bijdrage aan de EU-operatie Atalanta is de Kamer op 14 november 2014 geïnformeerd (Kamerstuk [29 521, nr. K](#)). De Nederlandse bijdrage aan de Navo-operatie *Ocean Shield* wordt in 2015 niet voortgezet.

European Union Training Mission Somalia (EUTM Somalië)

Nederland levert sinds 2013 een bijdrage aan de EUTM Somalië. De EUTM heeft tot doel de training van Somalische veiligheidstroepen ter versterking van de *Somali Federal Government*. Ook traint de EUTM het hogere kader en de civiele component van het Somalische Ministerie van Defensie ter bevordering van de civiele controle over de krijgsmacht. De Kamer is in december 2013 geïnformeerd over de voortzetting van de missie in Mogadishu (Kamerstuk [29 521, nr. 222](#)). Het Nederlandse mandaat behelst de inzet van maximaal vijftien personen en loopt tot en met 31 maart 2015.

United Nations Mission in the Republic of South Sudan (UNMISS)

Nederland levert sinds de aanvang van deze missie in april 2012 een bijdrage aan UNMISS. Deze bijdrage bestaat uit een militair en een civiel deel. Het gaat om een bijdrage van maximaal dertig personen, zowel militairen als civiele politiefunctionarissen. De Nederlandse bijdrage is in december 2013 verlengd tot 28 februari 2015 (Kamerstuk [29 521, nr. 255](#)). Sinds de crisis in Zuid-Soedan uitbrak in december 2013 is de aard van de missie veranderd. Het takenpakket van de Nederlanders, vooral in het UNPOL-deel, is daarom aangepast. UNMISS houdt zich niet langer bezig met staatsopbouw. Het hoofddoel van de missie is nu bescherming van de burgerbevolking. Concreet houdt dit in dat de Nederlanders in UNPOL niet langer trainingsactiviteiten uitvoeren, maar met name toezien op de veiligheid in de kampen waar een deel van de bevolking zijn toevlucht heeft gezocht.

Beleidsprioriteiten

European Union Training Mission Mali (EUTM Mali)

Nederland heeft in 2014 één militair bijgedragen aan EUTM Mali. Deze missie heeft tot doel de capaciteit van operationele eenheden en de hervorming van de commandostructuur van het Malinese leger te bevorderen. De EU heeft het mandaat van de missie in 2014 verlengd tot 18 mei 2016.

Multidimensional Integrated Stabilisation Mission in Mali (MINUSMA)

Nederland heeft in 2014 zijn bijdrage aan MINUSMA ontplooid. De Nederlandse bijdrage heeft als hoofddoel een effectieve en overdraagbare inlichtingenketen binnen de missie tot stand te brengen. De bijdrage bestaat uit de *All Source Intelligence Fusion Unit* (ASIFU) met een *Intelligence, Surveillance and Reconnaissance* (ISR)-eenheid, het helikopterdetachement (Chinook en Apache) en speciale eenheden. In totaal zijn ongeveer 450 Nederlandse militairen werkzaam in MINUSMA, aangevuld met nationale eenheden die vooral betrokken zijn bij de opbouw van het Nederlandse kamp in Gao. Nederland levert ook een bijdrage aan de civiele component van MINUSMA met maximaal twintig marechaussees, tien politiefunctionarissen en enkele functionarissen van de Ministeries van Buitenlandse Zaken en van Veiligheid en Justitie.

Patriots Turkije

Eind 2013 werd de plaatsing van twee Nederlandse Patriot-systemen in Turkije met twaalf maanden verlengd tot eind januari 2015 (Kamerstuk [32 623, nr. 117](#)). In augustus 2014 heeft het kabinet besloten deze plaatsing niet nogmaals te verlengen (Kamerstuk [32 623, nr. 136](#)), omdat de inzet sinds begin 2013 het uiterste heeft geveerd van materieel en personeel en een nieuwe verlenging een te zware belasting zou vormen. Inmiddels heeft Spanje besloten de Nederlandse taken over te nemen. De redeployment is derhalve eind 2014 in gang gezet.

EU Battlegroup

In de tweede helft van 2014 nam Nederland deel aan een door België geleide EU Battlegroup. De Nederlandse bijdrage bestond onder meer uit twee infanteriecompagnieën met CV-90's en Bushmasters, twee Chinook-transporthelikopters, een Role 1 medische faciliteit en een chirurgisch team.

NATO Response Force

In 2014 heeft Nederland wederom eenheden gereed gesteld voor de snelle reactiemacht van de Navo, de *NATO Response Force* (NRF). Nederland leverde een amfibisch transportschip als varende commando-platform en acht F-16's aan de *Immediate Response Force* (IRF), de initiële reactiemacht van de NRF. Hiervan zijn, in samenspraak met de Navo, vier F-16's teruggetrokken en ingezet voor *Baltic Air Policing*. Daarnaast werd vanaf maart en vanaf augustus twee keer voor een periode van drie tot vier maanden een mijnenjager beschikbaar gesteld aan de IRF. Ook leverde Nederland de eerste helft van 2014 een fregat voor een Navo-oefening in de Baltische regio. Tot slot heeft Nederland in de tweede helft van 2014 een onderzeeboot aangeboden voor de *Response Forces Pool* (RFP).

Reassurance

In 2014 leverde Nederland ook een bijdrage aan de maatregelen ter geruststelling van de bondgenoten aan de oostflank van het Navo-verdragsgebied. Nederland leverde een KDC-10 met *Air-to-Air Refuelingcapaciteit* ter ondersteuning van de AWACS (*Airborne Warning*

and Control System) operaties en een mijnenjager aan de *Standing NATO Mine Countermeasures Group 2*. Voorts namen vier Nederlandse F-16's deel aan *Baltic Air Policing* in Polen en was een F-16 beschikbaar als reserve van september tot en met december 2014. Tot slot nam Nederland deel aan diverse Navo-oefeningen in het oostelijke deel van het Navo-verdragsgebied en werden nationale oefeningen opengesteld voor Navo-partners.

Nationale inzet

Defensie verricht dagelijks tal van activiteiten, incidenteel en regulier, ten behoeve van de veiligheid in Nederland en de Caribische delen van het Koninkrijk. De laatste jaren doen civiele autoriteiten steeds vaker een beroep op de krijgsmacht. In 2014 is de krijgsmacht ruim 2.500 keer ingezet, tegenover 2.300 keer in 2013 en 1.900 keer in 2012. De gevraagde inspanning is daarmee structureel groter dan het FNIK (Financiering Nationale Inzet Krijgsmacht)-budget voor incidentele bijstand en steunverlening.

In 2014 zijn de ministeries van Defensie, Veiligheid en Justitie en Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties begonnen met de herijking van het FNIK-convenant, met als doel het budget weer in verhouding te brengen met de werkelijke kosten.

In 2014 is Defensie veelvuldig ingezet voor incidentele militaire bijstand en steunverlening. In het eerste kwartaal zijn verschillende krijgsmachts-onderdelen ingezet bij de ondersteuning van de tweedaagse *Nuclear Security Summit* (NSS) in de regio Den Haag, met een dagelijkse inzet van 8.000 militairen. In het paasweekende ondersteunde het CLSK met een blushelikopter de brandweer bij het bestrijden van een grote brand op de Hoge Veluwe. Met het neerstorten van MH-17 zijn opnieuw grote delen van Defensie ingezet. Daarnaast is de Defensie Duik Groep in 2014 veelvuldig ingezet om onder water naar vermiste personen te zoeken. De *Advanced* en *Intermediate Search Teams* van de genie zijn ingezet ter ondersteuning van de politie bij het zoeken naar bijvoorbeeld wapens, munitie, geld en verdovende middelen in verborgen ruimtes. Naast de uitvoering van structurele taken van de krijgsmacht in het Caribische deel van het Koninkrijk heeft de EODD explosieven geruimd. Daarnaast hebben mariniers op Sint Maarten hulp verleend in het orkaanseizoen. Ook ondersteunde Defensie het Openbaar Ministerie op Curaçao bij de bestrijding van de georganiseerde misdaad.

In het kader van het programma Versterking Civiel Militaire Samenwerking (VCMS) werkte Defensie in 2014 samen met V&J aan verbeterde samenwerking met crisisdiensten. Toenemende samenwerking in de voorbereidende «koude» fase van crisisbeheersing en voorkoming, zoals voorzien in het programma Versterkte Civiel Militaire Samenwerking is in 2014 verder ontwikkeld. Dit kwam tot uiting in meerdere, decentraal gesloten convenanten tussen defensie en haar crisispartners. Defensie verstevigde de ondersteuning van haar partners door het verder ontwikkelen en professionaliseren van de militaire adviescapaciteit. De bij iedere veiligheidsregio aanwezige Officier Veiligheidsregio (OVR) is een zichtbare weergave van de structurele verankering in de nationale veiligheidssector.

MH-17

Om de slachtoffers van de ramp met vlucht MH-17 en hun persoonlijke eigendommen thuis te brengen, is een repatriëringsmissie opgezet. Defensie was hier intensief bij betrokken met zowel personeel als materieel. Militair luchttransport is ingezet tussen Oekraïne en de vliegbasis Eindhoven. De identificatie van de slachtoffers van rampvlucht MH-17 werd uitgevoerd door het Landelijk Team Forensische Opsporing in de Korporaal van Oudheusden Kazerne in Hilversum. Hieraan hebben ook buitenlandse deskundigen meegewerkt.

Begin augustus werd de (grootschalige) missie opgeschort vanwege de veiligheidssituatie op de rampplek in Oost-Oekraïne. Vanaf toen werd dagelijks bekeken wat mogelijk was. Defensie droeg samen met de Nationale Politie zorg voor een «interim presentie» in Kiev en Kharkiv. Deze functionarissen konden de snelle hervatting van de operatie voorbereiden. Als de situatie het toeliet, borg een missieteam stoffelijke resten en verzamelde het persoonlijke bezittingen. Deskundigen hebben in november en december wrakstukken van het vliegtuig geborgen ten behoeve van het onderzoek naar de toedracht van de ramp door de Onderzoeksraad voor Veiligheid.

Investeren in de toekomst en versterken operationele duurzaamheid

Defensie werkt samen met kennisinstituten en het bedrijfsleven om nu en in de toekomst te kunnen voorzien in de behoefte aan modern, kwalitatief hoogwaardig en betaalbaar materieel, dat breed toepasbaar is en een groot aanpassingsvermogen heeft. Het bij de nota *In het belang van Nederland* geïntroduceerde *Concept Development and Experimentation* (CD&E-)proces bevordert de doorontwikkeling van kennis en technologie tot inzetbare capaciteiten voor Defensie.

In 2014 nam Nederland deel aan diverse internationale CD&E-initiatieven, onder meer de programma's *Optimising Fire Support* en *Effective protection against Rocket Artillery Mortars and Class 1 UAV threat* van de Navo. Daarnaast stimuleert Defensie Nederlandse bedrijven, vooral het MKB, in de ontwikkeling van innovatieve producten met de CODEMO-regeling. Op het gebied van energieafhankelijkheid bij het operationele optreden werkte Defensie in 2014 samen met het *Smart Energy Team* van de Navo en het project *Military Green* van de EU.

In de nota *In het belang van Nederland* streeft Defensie ernaar om op termijn 20 procent van het budget te besteden aan investeringen. Onder druk van financiële taakstellingen is in de begroting 2014 het geraamde investeringspercentage voor 2014 verlaagd naar 15,7 procent. Dit bleek in de praktijk een uitdaging vanwege knelpunten in de verwervingsketen en onverwachte vertragingen bij veel projecten. Bij de tweede suppletoire begroting (Kamerstuk 34 085-X, nr. 3) is de Kamer geïnformeerd over uitgaven aan investeringsprojecten die later dan gepland tot realisatie zullen gaan komen. Bij de eindrealisatie is het gerealiseerde investeringspercentage uiteindelijk uitgekomen op 14,3 procent. Het gerealiseerde investeringspercentage in 2014 is ten opzichte van 2013 gestegen.

Op het gebied van cyber zijn er in het afgelopen jaar forse stappen gezet om de capaciteiten van Defensie verder te ontwikkelen. Alle speerpunten van de Defensie Cyber Strategie (DCS) zijn in uitvoering. Het *Defensie Computer Emergency Response Team* (DefCERT) is versterkt met extra personeel en ondersteunt de beveiliging van de meest kritieke netwerken

en systemen van Defensie. Hierbij werkt het centrum onder meer samen met het *Nationaal Cyber Security Centrum* van het Ministerie van Veiligheid en Justitie. Daarnaast is de inlichtingencapaciteit in het digitale domein van de MIVD geïntensiveerd door uitbreiding van het personeel en investeringen in materieel. Een deel van deze capaciteit betreft de oprichting van de gezamenlijke *Joint Sigint Cyber Unit* (JSCU) van de AIVD en de MIVD in de zomer van 2014. Ook heeft Defensie een eerste stap gezet in de ontwikkeling van offensieve cybercapaciteiten door de lancering van het *Defensie Cyber Commando* (DCC) in het najaar van 2014. Tot slot werkt Defensie nauw samen met de publieke en private partners in het cyberdomein en levert een bijdrage aan cyberprogramma's van de Navo en de EU.

Internationale defensiesamenwerking

Een speerpunt in het defensiebeleid in 2014 was de versterking van internationale militaire samenwerking. Defensie zette zich in 2014 in voor verdere verdieping van militaire samenwerking in multilateraal verband (Navo en EU) en met gelijkgezinde landen in bilateraal verband.

Navo

In 2014 is vooral de samenwerking in Navo-verband in een stroomversnelling geraakt. Vanwege de Russische annexatie van de Krim en de destabilisering van Oost-Oekraïne heeft de Navo maatregelen genomen ter geruststelling van de oostelijke bondgenoten. Nederland heeft bijdragen geleverd aan diverse Navo-maatregelen (zie paragraaf «gereedstelling en inzet»).

Verder heeft de Navo maatregelen genomen die de gereedheid en paraatheid van het bondgenootschap moeten vergroten. Tijdens de Navo-top in Wales op 4 en 5 september 2014 is hiertoe een aanzet gegeven met het *Readiness Action Plan* (RAP). In het kader van het RAP is binnen het kader van de *NATO Response Force* de *Very High Readiness Joint Taskforce* (VJTF) opgericht, die het mogelijk moet maken om binnen zeer korte tijd troepen in te zetten. Op de top bood Nederland een compagnie met daarbij behorende ondersteuning aan.

Europese Unie

In 2014 is gewerkt aan de uitvoering van de afspraken die zijn gemaakt tijdens de Europese Raad van december 2013. Dit heeft onder andere geleid tot de vaststelling van een Europese maritieme veiligheidsstrategie en een bijbehorend actieplan. Nederland, Defensie in het bijzonder, heeft een actieve rol gespeeld bij het opstellen van deze strategie en beziet nu samen met andere departementen hoe ons land de implementatie ervan kan bevorderen.

In november hebben de EU-ministers van de Defensie een overkoepelend beleidskader vastgesteld voor structurele defensiesamenwerking. Voor Nederland is dit beleidskader een belangrijke stap op weg naar meer defensiesamenwerking in Europa.

In 2014 vervulde Nederland een voortrekkersrol bij samenwerkingsinitiatieven in het kader van *pooling & sharing* en het project gericht op de gezamenlijke verwerving, de instandhouding en het gebruik van tanker-transportvliegtuigen (*Multi Role Tanker Transport*). In het kader van dit project is in december 2014 besloten tot een procedure met de firma Airbus voor de verwerving van vier vliegtuigen. Tot slot is in november 2014, voor het project *Joint Deployable Exploitation Analysis Laboratory*,

een oefenlaboratorium geopend in Soesterberg voor de verbeterde opsporing van *Improvised Explosive Devices* (IED's).

Bilaterale samenwerking

Bilateraal werkt Defensie intensief samen met de Benelux en met Duitsland. De Benelux-samenwerking heeft in februari een belangrijke mijlpaal bereikt met de ondertekening van het *Memorandum of Understanding* over het gemeenschappelijke wapenbeheersingsbureau (*Benelux Arms Control Agency*) dat is gevestigd in het Belgische Peutie. Personeel van dit bureau is in 2014 voor de OVSE ingezet tijdens de crisis in Oekraïne. Verder zijn vorderingen gemaakt met het verdrag over de integratie van de luchtruimbewaking. In de samenwerking met Duitsland is op 12 juni de integratie gemarkeerd van de Nederlandse Luchtmobiele Brigade in de Duitse *Division Schnelle Kräfte* met een ceremonie in aanwezigheid van beide ministers van Defensie.

Daarnaast heeft Nederland in 2014 de bilaterale samenwerking geïntensiveerd met onder meer het Verenigd Koninkrijk, door zich aan te sluiten bij het *Joint Expeditionary Force* (JEF) initiatief. Met Noorwegen werkt Nederland aan een gecoördineerde aanpak van de bestaande samenwerking in internationale verbanden, zoals de Navo, de *Northern Group* en JEF. Met de Verenigde Staten werkte Nederland nauw samen op meerdere gebieden, zoals bij anti-drugoperaties in het Caribisch gebied en de ontwikkeling van de F-35. Met Estland zijn, na de verkoop van 44 CV-90 infanterievoertuigen, afspraken gemaakt over informatie-uitwisseling ten aanzien van het gebruik en onderhoud. In april heeft de Minister van Defensie haar Georgische collega bezocht en gesproken over de zes samenwerkingsinitiatieven waarmee Defensie de Georgische krijgsmacht ondersteunt en over de politieke situatie in de regio en de positie van Georgië. Aansluitend aan dit bezoek bracht zij een bezoek aan China, met als doel nadere kennismaking, informatie-uitwisseling over de veiligheidssituatie in bepaalde regio's en bespreking van de samenwerking in VN-verband, in het bijzonder in het kader van MINUSMA. In februari sloot Nederland met Indonesië een *Memorandum of Understanding* over verdieping van de defensierelatie. Tijdens een bezoek aan Israël in mei is de Minister met haar Israëlische collega overeengekomen om ten behoeve van de onderlinge samenwerking nadere afspraken te maken over de status van het bezoekende defensiepersoneel en over uitvoeringsaspecten zoals de financiën.

Bedrijfsvoering

Financiële Duurzaamheid (Life Cycle Costing)

Het afgelopen jaar is de levensduursystematiek verder uitgewerkt. Het stappenplan in de brief van 1 november 2013 *Inzicht in kosten en uitgaven van wapensystemen en plan van aanpak daarvoor* (Kamerstuk 33 763, nr. 27) vormt hiervoor de basis. In 2014 is bepaald welke informatie per wapensysteem in de huidige administratie is opgenomen. Tevens is bepaald hoe in de ontwerpbegroting van 2015 de inrichting op basis van wapensystemen het beste kon worden weergegeven, rekening houdend met de huidige begrotingsindeling en andere begrotingseisen. Er wordt steeds meer en beter inzicht verkregen in de kosten van het hebben en gebruiken van wapensystemen. Duidelijk is dat risico's en/of budgettaire problematiek eerder dan voorheen erkend worden en dus ook geadresseerd moeten worden.

SAP

Na het beëindigen van het programma SPEER in 2013 heeft de lijnorganisatie gewerkt aan de voltooiing van de basisimplementatie ERP. Het grootste deel van de organisatie is inmiddels gemigreerd. De geplande einddatum voor de migratie van de F-16 is niet gehaald. De ERP-migratie is een arbeidsintensief proces en beperkt het gebruik van de F-16. Dit kon niet worden gecombineerd met de inzet van de F-16's in 2014. De migratie van de F-16's zal derhalve niet in één keer gebeuren, maar gefaseerd. De Kamer is hierover op 9 januari 2015 geïnformeerd (Kamerstuk [31 460, nr. 51](#)). Na voltooiing van de basisimplementatie ERP ontvangt de Kamer in 2016 een eindevaluatie over het bereiken van de doelstellingen van ERP.

Sourcing

De sourcingsagenda van Defensie concentreert zich op de volgende zeven projecten: Defensie Bewakings- en Beveiligingssysteem, Defensiebrede Vervanging Operationele Wielervoertuigen tot 7,5 kN, Vastgoeddiensten, Uitbesteding Cateringdiensten Defensie, Sourcing P&O-diensten, de Michiel Adriaanszoon de Ruyterkazerne en IV/ICT. Voor het project Defensiebrede Vervanging Operationele Wielervoertuigen is in 2014 het testprogramma voor de VW Amaroks succesvol afgesloten. Vanaf oktober 2014 zijn de eerste voertuigen ingestroomd. Voor het project Vastgoeddiensten heeft Defensie zich aangesloten bij het Rijksvastgoedbedrijf, dat is opgericht in juli 2014. Daarnaast is de aanbesteding gestart voor het project Defensie Bewakings- en Beveiligingssysteem. In juli 2014 is aan de Kamer gemeld dat de aanpak van sourcing IV/ICT wordt herijkt, zodat deze aansluit bij de IT-visie van Defensie (Kamerstuk [31 125, nr. 45](#)). Het afgelopen jaar is sourcing, door belegging in de lijn, onderdeel geworden van de reguliere bedrijfsvoering. Over de voortgang van de geselecteerde sourcingprojecten is de Kamer op 26 november 2014 (Kamerstuk [31 125, nr. 44](#)) geïnformeerd.

Vastgoed

In 2014 kregen maatregelen uit het Herbeleggingsplan Vastgoed Defensie hun beslag en zijn aanvullende maatregelen uit de nota *In het belang van Nederland* uitgewerkt. Als gevolg van de vastgoedmaatregelen uit die nota steeg de totale incidentele investeringsbehoefte van € 395 miljoen naar € 483 miljoen. De verwachte structurele besparing op de jaarlijkse vastgoedexploitatie na voltooiing van de maatregelen loopt ook op, van € 41,9 miljoen in 2019 tot € 66,4 miljoen in 2020. De stijging is onder meer het gevolg van de besparingen ten gevolge van de afstoting van het Marine Etablissement Amsterdam, een hogere opbrengst bij de herinrichting van de munitieketen bij DMO en de maatregelen uit de nota *In het belang van Nederland*. De Kamer is in augustus en november geïnformeerd over de voortgang en uitwerking van de vastgoedmaatregelen (Kamerstuk [33 763, nr. 53](#) en Kamerstuk [33 763, nr. 60](#)). Op 1 juli 2014 is het Rijksvastgoedbedrijf (RVB) opgericht. Vanaf die datum is het overgrote deel van het personeel van de Dienst Vastgoed Defensie gedetacheerd bij het RVB, vooruitlopend op verdere integratie.

Realisatie Beleidsdoorlichtingen ¹									
Artikel	Nummer artikel	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	geheel artikel
1	Inzet				27 925, nr. 436			31 516, nr. 6	nee
2	Taakuitvoering zeestrijdkrachten								
3	Taakuitvoering landstrijdkrachten								
4	Taakuitvoering luchtsrijdkrachten						31 516, nr. 2		nee
5	Taakuitvoering marechaussee						31 516, nr. 3		nee
6	Investerings krijgsmacht								
7	Ondersteuning krijgsmacht door Defensie Materieel Organisatie								
8	Ondersteuning krijgsmacht door Commando DienstenCentra						31 516, nr. 4		nee

¹ Defensie richt zich in beleidsdoorlichtingen op de verantwoording van het gevoerde beleid van verrichte activiteiten en geleverde prestaties. Per beleidsdoorlichting worden zoveel mogelijk daaraan gerelateerde defensieuitgaven verantwoord. De indeling van de defensiebegroting is echter gekoppeld aan organisatieonderdelen van Defensie, in plaats van een indeling naar beleidsdoelstellingen. Om die reden hebben beleidsdoorlichtingen van Defensie geen betrekking op een geheel artikel.

Voor het meest recente overzicht van de programmering van beleidsdoorlichtingen, klik op deze link:

<http://rijksbegroting.nl/beleidsbeoordelingen/evaluatie-en-beleidsbeoordelingen/2015/planning-beleidsbeoordelingen/x-defensie>

Toelichting

De beleidsdoorlichting «Bescherming kwetsbare scheepvaart nabij Somalië» is in 2014 verzonden aan de Kamer.

De beleidsdoorlichting «Wijziging samenstelling Koninklijke Marine (2005)» is vanwege gewijzigde prioritering niet in 2014 voltooid. De Kamer is hierover per brief geïnformeerd (Kamerstuk 31 516, nr. 7).

De beleidsdoorlichting «Flexibel personeelssysteem» is niet voltooid in 2014. Daarvoor zijn verschillende oorzaken, in het bijzonder de tijdens de uitvoering verruimde onderzoeksopzet in combinatie met beperkte beschikbaarheid van gegevens, problemen bij het raadplegen van bronnen en beperkte capaciteit. De Kamer is hierover per brief geïnformeerd (Kamerstuk 31 516, nr. 9).

Het Interdepartementaal Beleidsonderzoek Wapensystemen (IBO) is gestart in 2014. Dit IBO onderzoekt de mogelijkheden om aanschaf, beheer en onderhoud van wapensystemen doelmatiger te organiseren door middel van meer internationale samenwerking en het gebruik van geïntegreerde contracten.

Overzicht van risicoregelingen

Per 31 december 2014 is er één openstaande garantie. Het betreft een overeenkomst met de Vereniging Verbond van Verzekeraars over de verzekeraarbaarheid van personeel. De looptijd is onbepaald en er is geen gegarandeerd bedrag vastgesteld. De overeenkomst regelt de verhouding tussen het Ministerie van Defensie en de vereniging, met als doel de belemmeringen weg te nemen die defensieambtenaren in het maatschappelijk verkeer ondervinden als gevolg van uitsluitingsclausules bij levensverzekeringen, gekoppeld aan de financiering van een woning. In 2014 zijn er geen aanspraken geweest.

Beleidsprioriteiten

Garantieregeling «vredes- en humanitaire operaties»											
Artikel (Bedragen x € 1.000)	Omschrijving	Uit- staande garantie 2013	Geraamd te ver- lenen 2014	Geraamd te ver- vallen 2014	Uit- staande garanties 2014	Garantie- plafond 2014	Geraamd te ver- lenen 2015	Geraamd te ver- vallen 2015	Uit- staande garanties 2015	Garantie- plafond 2015	Totaal plafond
Artikel 8 – Onder- steuning krijgsmacht door Commando Diensten- Centra	Garantie overeen- komst vredes- en humani- taire operaties	0	0	0	0	0	0	0	0	0	n.v.t.
	Totaal	0	0	0	0	0	0	0	0	0	

Financiële gevolgen

Overzicht verloop begroting 2014	
Stand begroting 2014	7.602.033
<i>Beleidsmatige mutaties</i>	
Doorwerking eindrealisatie 2013	– 31.171
Bijdrage vanuit het BIV voor crisisbeheersingsoperaties	326.350
Bijstelling ontvangsten	– 25.884
Kasschuif naar latere jaren	– 113.000
Vrijgave deel van de hoofdsom ABP-lening	– 19.208
Overhevelingen tussen departementen	– 15.960
Begrotingsafspraken 2014 (intensivering)	50.000
Bijdrage MH-17	14.900
Bijstelling uitgaven	88
Loon/prijsbijstelling	13.263
Totaal beleidsmatige mutaties	199.378
<i>Autonome mutaties</i>	
Bijstelling ontvangsten	– 9.743
Bijstelling uitgaven	– 3.917
Totaal autonome mutaties	– 13.660
Totaal jaarrekening 2014	7.787.751

Toelichting

Doorwerking eindrealisatie 2013

Het defensiebudget is voor 2014 met € 31,2 miljoen verlaagd als gevolg van de begrotingsuitvoering in 2013.

Bijdrage vanuit het BIV

Vanuit het artikel Budget Internationale Veiligheid van de BHOS-begroting is € 326,4 miljoen toegevoegd aan de defensiebegroting voor uitgaven aan crisisbeheersingsoperaties (waaronder de VN-missie MINUSMA en de strijd tegen ISIS), internationale criminaliteitsbestrijding (VPD's), civiele militaire capaciteit, luchttransport en training- en capaciteitsopbouw in Afrika.

Beleidsprioriteiten

Bijstelling ontvangsten

De lagere ontvangsten (– € 25,9 miljoen) worden vooral veroorzaakt door het verschuiven van de verkoopontvangsten (– € 48,5 miljoen) van roerende en onroerende goederen naar latere jaren als gevolg van afnemende mogelijkheden op de markt. Hier tegenover staan de hogere ontvangsten als gevolg van een restitutie van de belastingdienst van eerder betaalde WIA-premies en sociale lasten (€ 15,6 miljoen) en overige personele en materiële ontvangsten (€ 7,1 miljoen).

Verschuivingen naar latere jaren

Bij de eerste suppletoire begroting 2014 is met een kasschuif een deel van de budgetten (€ 35 miljoen) voor de Sociaal Beleidskaderregelingen doorgeschoven naar 2015, omdat er dan naar verwachting een hogere instroom is in de desbetreffende regelingen. Bij de tweede suppletoire begroting is er besloten een bedrag van € 68 miljoen van de investeringen groot materieel van de DMO in 2014 door te schuiven naar 2015. Ook voor de missie in Mali is voor € 10 miljoen doorgeschoven naar 2015.

Vrijgave niet relevant deel van de hoofdsom ABP lening

Vanwege het volledig op kapitaaldekking brengen van de militaire ouderdomspensioenen is het Ministerie van Defensie met het ABP een aantal leningen overeengekomen. In 2014 is geen gebruik gemaakt van de leencapaciteit. In 2014 is deze lening niet nodig.

Overheveling van/naar andere departementen

De budgetoverhevelingen tussen de departementen bedragen per saldo – € 16 miljoen. Dit betreft onder meer de overgang van de Audit Functie Defensie naar het Ministerie van Financiën (– € 8,9 miljoen) vanwege centralisatie, de bijdrage van Defensie in de exploitatiekosten van het project C2000 (– € 6,3 miljoen) van het Ministerie van Veiligheid en Justitie, de bijdrage in de *Joint Sigint Cyber Unit* (JSCU; – € 2,8 miljoen) van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en de bijdrage in de overige zakelijke lasten (structureel – € 2,0 miljoen) en de bijdrage voor het afdoen van de openstaande egalisatieschuld (– € 4,8 miljoen) voor het Rijksvastgoedbedrijf. Daar staat tegenover de bijdrage van het Ministerie van Veiligheid en Justitie voor het project noodsliephulp (€ 3,7 miljoen) en het project *Advanced Passenger Information* (€ 4,8 miljoen) en overige kleinere overhevelingen (per saldo € 0,4 miljoen).

Begrotingsafspraken 2014 (intensivering)

De begroting is gewijzigd door de uitkomst van het begrotingsakkoord van oktober 2013.

Bijdrage MH-17

Dit betreft de compensatie voor de uitgaven voor de inzet van defensiepersoneel en -materieel bij de ramp met de MH-17.

Loon- en prijsbijstelling

Dit betreft de uitkering van loon- en prijsbijstelling voor de defensiebegroting.

Autonome mutaties

Het verschil tussen de stand tweede suppletoire begroting en de gerealiseerde ontvangsten en uitgaven is bijgesteld met autonome mutaties.

4. BELEIDSARTIKELN

4.1 Beleidsartikel 1 Inzet

Algemene doelstelling

De Nederlandse krijgsmacht stelt eenheden gereed om invulling te kunnen geven aan zijn drie hoofdtaken:

- Bescherming van het eigen en het bondgenootschappelijk grondgebied, met inbegrip van de Caribische delen van het Koninkrijk, en van de belangen van het Koninkrijk wereldwijd;
- Bevordering van de internationale rechtsorde en stabiliteit;
- Ondersteuning van civiele autoriteiten bij rechtshandhaving, rampenbestrijding en humanitaire hulp, zowel nationaal als internationaal.

Rol en verantwoordelijkheid

De Minister is verantwoordelijk voor het beschikbaar stellen en daadwerkelijk inzetten van eenheden om de veiligheid van het eigen en bondgenootschappelijk grondgebied te handhaven. Verder is de Minister in samenwerking met bondgenoten verantwoordelijk voor de uitvoering van bijdragen aan missies voor conflictpreventie, crisisbeheersing en vredesopbouw, zowel in Europa als daarbuiten. Het Koninkrijk der Nederlanden draagt daarmee bij aan de handhaving en bevordering van de internationale rechtsorde. De eenheden kunnen ook worden ingezet ten behoeve van nationale taken en het verlenen van (internationale) noodhulp.

Opzet artikel

Onder Beleidsartikel 1 Inzet wordt een overzicht geboden van de gehele inzet van de krijgsmacht. Dit betreft de bijdragen van Defensie aan crisisbeheersingsoperaties, contributies aan common funded Navo- en EU-operaties, inzet voor nationale en koninkrijkstaken en overige inzet. Het artikel is daartoe uitgebreid met één niet-financieel overzicht voor de structurele inzet voor nationale en koninkrijkstaken, bijvoorbeeld door de KMar, de Explosieven Opruimingsdienst Defensie (EODD) en de Kustwachten. In Beleidsartikel 1 is de verantwoording opgenomen van de additionele uitgaven voor inzet onder verantwoordelijkheid van de Commandant der Strijdkrachten. In de beleidsartikelen 2 tot en met 5 wordt de taakuitvoering verantwoord voor zeestrijdkrachten, landstrijdkrachten, luchstrijdkrachten, de marechaussee en de aan hen gemandateerde inzet, voor zover deze niet valt onder artikel 1.

Beleidsconclusie

De krijgsmacht is in 2014, ondanks de ingrijpende veranderingen in de organisatie, ingezet voor alle drie de hoofdtaken in operaties op verschillende plaatsen in de wereld en in Nederland. Het beroep op Defensie in 2014 was groot. De krijgsmacht is onder meer ingezet in Afghanistan, Mali, de hoorn van Afrika, het Midden-Oosten, de Balkan en Turkije. Ook de nationale inzet, waaronder die van de Koninklijke Marechaussee, de explosievenopruimingsdienst, luchtruimbewaking, de kustwacht en militaire bijstand en steunverlening ging onverminderd door, evenals de inzet in het Caribisch deel van het Koninkrijk. Er was in 2014 bovendien een groeiende vraag naar ondersteuning door Defensie binnen Nederland. Het kost Defensie echter uiterste inspanningen om aan de gevraagde inzet te kunnen voldoen.

Tabel Budgettaire gevolgen van beleid							
Artikel 1 Inzet (Bedragen x € 1.000)	Realisatie 2010	Realisatie 2011	Realisatie 2012	Realisatie 2013	Realisatie 2014	Begroting 2014	Verschil
Verplichtingen	302.029	223.487	165.904	153.728	263.764	6.250	254.514
Programma-uitgaven	318.319	186.102	191.231	177.246	252.576	6.250	246.326
Opdracht Inzet							
– waarvan crisisbeheersingsoperaties (HGIS)	318.319	186.102	185.351	170.420	228.517		228.517
– waarvan financiering nationale inzet krijgsmacht			2.366	2.581	1.939	2.250	– 311
– waarvan overige inzet			3.514	4.245	22.120	4.000	18.120
Programma-ontvangsten	9.347	3.214	8.384	4.807	11.645	1.407	10.238
– waarvan crisisbeheersingsoperaties (HGIS)	9.347	3.214	4.286	1.603	8.293	1.407	6.886
– waarvan overige inzet			4.098	3.204	3.352		3.352

Toelichting algemeen

Binnen artikel 1 worden alleen uitgaven voor inzet begroot en verantwoord:

1. Voor zover deze uitgaven additioneel zijn. Dit betekent dat vormen van inzet budgettair niet zichtbaar zijn in dit artikel indien geen sprake is van aanvullende uitgaven ten opzichte van de uitgaven voor gereedstelling en instandhouding binnen de artikelen van de operationele commando's (bijvoorbeeld de inzet van helikopters voor *Search and Rescue*) of indien deze worden verrekend met tweeden of derden (bijvoorbeeld noodhulp die wordt verrekend met het Ministerie van Buitenlandse Zaken).
2. Voor zover deze inzet onder directe verantwoordelijkheid van de Commandant der Strijdkrachten wordt uitgevoerd. Verschillende vormen van inzet zijn gemandateerd aan de operationele commando's, zoals bijvoorbeeld de inzet voor de Kustwacht, en worden daarom in die artikelen begroot en verantwoord.

Toelichting op de financiële instrumenten

Verplichtingen

In de defensiebegroting 2014 is geen budget voor crisisbeheersingsoperaties opgenomen. De begrote verplichtingenstand voor crisisbeheersingsoperaties was hierdoor nihil. Het budget was gereserveerd op de begroting 2014 van BZ/BHOS. Met de eerste supplettoire begroting is het budget voor crisisbeheersingsoperaties overgeheveld naar de defensiebegroting en dit heeft derhalve geleid tot benodigde ruimte voor het aangaan van verplichtingen. Dit verklaart het verschil tussen de stand in de defensiebegroting 2014 en de realisatie 2014.

Uitgaven

In de defensiebegroting 2014 is geen budget voor crisisbeheersingsoperaties opgenomen. Met de eerste supplettoire begroting is het budget voor crisisbeheersingsoperaties overgeheveld van de BHOS-begroting naar de defensiebegroting. In 2014 is voor het uitvoeren van crisisbeheersingsoperaties € 228,5 miljoen uitgegeven.

Toelichting crisisbeheersingsoperaties (HGIS)

De uitgaven per missie zien er als volgt uit:

Crisisbeheersingsoperaties								
Bedragen x € 1.000	Realisatie 2010	Realisatie 2011	Realisatie 2012	Realisatie 2013	Realisatie 2014	Begroting 2014	1 ^e supp. begroting 2014	Verschil
<i>Uitgaven missies</i>								
AFGHANISTAN	64.146	107.275	118.244	97.645	38.195	0	50.050	- 11.855
OCEAN SHIELD	4.386	7.788	21.191	6.043	6.048	0	7.800	- 1.752
EU ATALANTA	11.049	3.297	6.188	21.148	13.714	0	14.500	- 786
EUFOR ALTHEA	7.281	6.105	312	206	234	0	255	- 21
KFOR	538	561	489	452	343	0	300	43
CMF	196	244	265	164	247	0	250	- 3
NLTC	29	124	144	11	17	0	175	- 158
UNTSO	587	559	551	571	612	0	600	12
EULEX	588	606	501	598	568	0	300	268
MISSIES ALGEMEEN	1.398	1.825	2.608	2.316	4.913	0	5.500	- 587
NS2AU (voorheen AMIS)	8		49	54	98	0	100	- 2
UNMISS			1.266	1.514	1.784	0	1.300	484
MFO				234	273	0	182	91
PATRIOTS TURKIJE (BMTF)				18.620	18.224	0	21.900	- 3.676
EUCAP NESTOR					10	0	600	- 590
EUTM SOMALIE				372	609	0	1.200	- 591
EUAVSEC				59	5	0	10	- 5
EUTM Mali				43	80	0	50	30
UNDOF				30	105	0	80	25
MINUSMA				218	87.672	0	108.300	- 20.628
EUFOR CAR					38	0	200	- 162
STRIJD TEGEN ISIS (ATF ME & CMBI)					15.983	0	0	15.983
Beëindigde missies	213.533	39.924	12.954			0		0
Uitgaven contributies	14.580	17.794	20.589	20.121	38.745	0	17.200	21.545
Opbouw regionale vredeshandhavingscapaciteit						0	0	0
Overig, waaronder beveiliging, internationale criminaliteitsbestrijding en overige enablers						0	0	0
Voorziening Crisisbeheersingsoperaties						0	1.822	- 1.822
Totale uitgaven aan missies	318.319	186.102	185.351	170.420	228.517	0	232.674	- 4.157

In de defensiebegroting 2014 is geen budget voor crisisbeheersingsoperaties opgenomen. Het budget was gereserveerd op de Begroting 2014 van BZ/BHOS. Met de eerste suppletoire begroting is het budget voor crisisbeheersingsoperaties overgeheveld naar de defensiebegroting. Daarom wordt in deze tabel en de toelichting daarop, in afwijking van de andere tabellen in dit jaarverslag, de realisatie afgezet tegen de eerste suppletoire begroting.

Hieronder worden de verschillen groter dan € 2,5 miljoen per missie toegelicht.

Afghanistan

ISAF heeft in 2014 in Afghanistan bijgedragen aan de opbouw van de Afghaanse veiligheidstroepen en de verantwoordelijkheid voor de veiligheid verder overgedragen aan de Afghaanse regering zodat Afghanistan niet opnieuw een vrijhaven voor terroristen zal worden. Nederland heeft in 2014 met enkele honderden militairen deelgenomen aan ISAF middels de *Air Task Force* (ATF) en een bijdrage aan de hoofdkwartieren van ISAF. De ATF is per 1 juli beëindigd. De ISAF-missie is 31 december 2014 beëindigd en opgevolgd door de *Resolute Support Mission* (RSM).

United Nations Assistance Mission in Afghanistan (UNAMA)

UNAMA heeft, als politieke missie, in 2014 ondersteuning gegeven aan de Afghaanse regering en de Afghaanse bevolking door het creëren van draagvlak voor duurzame vrede en de ontwikkeling van goed bestuur. Nederland leverde in 2014 één militair aan UNAMA.

Financiële toelichting

De raming (verdiepingshoofdstuk 2014) bedroeg € 62 miljoen. Met de eerste suppletoire begroting is de raming met € 12 miljoen neerwaarts bijgesteld naar € 50 miljoen. Dit kan worden verklaard doordat de voor de redeployment geraamde transportkosten met de SAC C-17 uit de GPM-begroting zijn verschoven naar de post «Contributies» binnen het BIV. Met de tweede suppletoire begroting is de raming met € 3,7 miljoen verlaagd tot € 46,3 miljoen. Deze bijstelling is het gevolg van het twee maanden eerder redeployen van de ATF.

De eindrealisatie bedroeg in totaal € 38,2 miljoen (voor ISAF, GPM, UNAMA en Resolute Support). De onderrealisatie wordt voor € 8,1 miljoen verklaard door naar 2015 overlopende verplichtingen en achterblijvende betalingen aan coalitiepartners en de Navo om het gebruikte materieel terug te brengen in de originele staat.

Patriots Turkije (BMDTF)

De Patriotsystemen zijn in 2014 ingezet in Turkije met als doel de bevolking en het grondgebied van deze Navo-bondgenoot te beschermen door het onderscheppen van eventuele inkomende ballistische raketten en zo bij te dragen aan de de-escalatie van de crisis langs de zuidoostelijke grenzen van het bondgenootschap. Nederland heeft in 2014 enkele honderden militairen ingezet in Turkije.

Financiële toelichting

Voor de Patriots in Turkije bedroeg de raming € 21,9 miljoen. Dit bedrag is met de eerste suppletoire begrotingswet toegevoegd aan de defensiebegroting. Met de tweede suppletoire begroting is de raming met € 1,7 miljoen verlaagd tot € 20,2 miljoen. Deze bijstelling is het gevolg van minder wegtransport, minder brandstofverbruik en minder uitgaven voor internet en telefonie. De eindrealisatie bedroeg € 18,2 miljoen. De onderrealisatie van € 2 miljoen ten opzichte van de tweede suppletoire begroting wordt verklaard door lagere transportuitgaven als gevolg van het gebruik van eigen transportcapaciteit.

United Nations Multidimensional Integrated Stabilisation Mission in Mali (MINUSMA)

MINUSMA heeft zich in 2014 gericht op begeleiden van Mali naar een functionerende overheid die veiligheid en andere diensten aan de bevolking levert in het gehele land. In 2014 is de Nederlandse bijdrage aan MINUSMA ontplooid naar Mali. Nederland leverde in 2014 een bijdrage aan MINUSMA van enkele honderden militairen en enkele helikopters.

Financiële toelichting

De raming voor de missie in Mali bedroeg € 108,3 miljoen. Dit bedrag is met de eerste suppletoire begroting toegevoegd aan de defensiebegroting. De realisatie bedroeg € 87,7 miljoen. De onderrealisatie van € 20,6 miljoen is hoofdzakelijk ontstaan door latere ontplooiing van de hoofdmacht en door vertraging in de definitieve oplevering van kamp Castor.

Strijd tegen ISIS (Irak)

Een internationale coalitie is in 2014, op verzoek van de Iraakse regering, gestart met het bijdragen in de strijd tegen ISIS. De Nederlandse militaire bijdrage van enkele honderden militairen is initieel gericht op het stoppen van de opmars van ISIS en het ondersteunen van Iraakse en Koerdische strijdkrachten (Kamerstuk 27 925, nr. 506). De Nederlandse bijdrage aan de strijd tegen ISIS bestond in 2014 uit een *Air Task Force Middle East* (ATF-ME), *Planning Liaison Teams* in Bagdad en Erbil in voorbereiding op de trainingsmissie en noodhulp aan Noord-Irak.

Financiële toelichting

Voor de missie ter bestrijding van ISIS is initieel € 30 miljoen geraamd in 2014, waarvan € 18,5 miljoen voor de ATF-ME en € 11,5 miljoen voor de *Capacity Building Mission Iraq* (CBMI) voor de trainingseenheden. Het bedrag van € 30 miljoen is met de tweede suppletoire begroting toegevoegd aan de defensiebegroting. De realisatie in 2014 bedroeg € 16 miljoen. De onderrealisatie van € 14 miljoen wordt grotendeels verklaard door het niet starten van de trainingsmissie CBMI in 2014. Hierdoor zijn er slechts geringe uitgaven gedaan in de voorbereidingsfase.

De onderrealisatie van ruim € 2 miljoen op het budget van de ATF-ME wordt veroorzaakt door goedkopere huisvesting en voeding.

Uitgaven contributies

De contributie-uitgaven zijn € 21,5 miljoen hoger uitgekomen dan begroot. Dit komt voornamelijk omdat per 2014 de bijdrage aan het project SAC C-17 wordt gefinancierd uit contributies, daar waar dit voorheen uit het bredere budget voor crisisbeheersingsoperaties werd betaald.

Opbouw regionale vredeshandhaving capaciteit en overig

De budgetten voor opbouw regionale vredeshandhaving capaciteit en overig (waaronder beveiliging, internationale criminaliteitsbestrijding en overige *enablers*) zijn overgeheveld naar Buitenlandse Zaken.

Toelichting overige Inzet

MH-17

Voor MH-17 was in totaal € 14,9 miljoen begroot. Dit werd met de tweede suppletoire begroting toegevoegd aan de defensiebegroting. De eindrealisatie bedroeg € 11,2 miljoen. De onderrealisatie van € 3,7 miljoen wordt voor € 1,1 miljoen verklaard doordat in 2014 aangegane verplichtingen nog niet tot betaling zijn gekomen. Ook zijn de geplande activiteiten in de Oekraïne anders uitgevoerd dan bij de initiële raming was voorzien, met name door de inzet van minder mensen.

Inzet Vessel Protection Detachments (VPD's)

Voor VPD's was € 9,4 miljoen begroot. Met de tweede suppletoire begroting is het budget met € 3,0 miljoen verlaagd naar € 6,4 miljoen. Dit was het gevolg van een verlaging van de inschatting van het aantal te realiseren VPD-opdrachten van (75 naar 60). De eindrealisatie bedroeg € 4,3 miljoen. Deze onderrealisatie wordt verklaard door het nog lagere aantal gerealiseerde VPD's (53).

Toelichting op ontvangsten

Ontvangsten HGIS

In 2014 is € 11,6 miljoen ontvangen. Hiervan is € 8,3 miljoen binnen crisisbeheersingsoperaties ontvangen, waarvan € 5,4 miljoen bijdragen van de VN voor de missie MINUSMA, € 2,4 miljoen contributies en € 0,5 miljoen voor overige missies.

Ontvangsten VPD's (overige inzet)

Voor de inzet van VPD's is in totaal € 3,3 miljoen van Nederlandse reders ontvangen. Dat is € 2 miljoen minder dan begroot (€ 5,3 miljoen). Dit wordt veroorzaakt doordat er minder VPD's zijn ingezet dan geraamd in de begroting.

Beleidsmatige informatie resterende operaties en missies

In het kader van de levering van een bijdrage aan een duurzame internationale rechtsorde en stabiliteit heeft Nederland deelgenomen aan verscheidene operaties. Hieronder worden de desbetreffende operaties beschreven voor zover zij hierboven niet aan de orde zijn gekomen.

Operatie Ocean Shield (OOS)

OOS heeft zich in 2014 ingezet tegen piraterij in de omgeving van Somalië door middel van het beschermen van koopvaardischepen in de Golf van Aden en het patrouilleren in gebieden met een verhoogde dreiging van piraterij. Nederland heeft in 2014 Zr.Ms. Evertsen ingezet in OOS. De Nederlandse bijdrage aan OOS is per 31 december 2014 beëindigd (Kamerstuk [29 521, nr. 267](#)).

European Naval Force (EUNAVFOR) Atalanta

EUNAVFOR heeft in 2014 bijgedragen aan het beschermen van schepen van het VN *World Food Program*, het beschermen van koopvaardischepen in de Golf van Aden, en het patrouilleren in gebieden met een verhoogde dreiging van piraterij. Nederland heeft in 2014 Zr.Ms. De Zeven Provinciën en Zr.Ms. Van Speijk ingezet in EUNAVFOR. De regering heeft het Nederlandse mandaat in 2014 verlengd tot 31 december 2015 (Kamerstuk [29 521, nr. 267](#)).

European Union Force (EUFOR) Althea

EUFOR Althea heeft in 2014 bijgedragen aan een *safe and secure environment* in Bosnië en Herzegovina en heeft ondersteuning geboden bij de uitvoering van het executieve mandaat door de Hoge Vertegenwoordiger. Nederland nam in 2014 met enkele militairen deel aan het trainingsgedeelte van de EU-missie. De regering heeft in 2014 het Nederlandse mandaat verlengd tot 15 november 2015 (Kamerstuk [21 501-02, nr. 1421](#)).

European Union Rule of Law in Kosovo (EULEX Kosovo)

EULEX heeft in 2014 bijgedragen aan de capaciteitsopbouw van de *rule of law* sector in Kosovo. Nederland nam in 2014 met ongeveer 15 militairen deel aan deze EU-missie. Als gevolg van een herstructurering van de missie is de Nederlandse militaire bijdrage teruggebracht. De regering heeft in 2014 het Nederlandse mandaat verlengd tot 14 juni 2016 (Kamerstuk [29 521, nr. 252](#)).

Kosovo Force (KFOR)

KFOR heeft in 2014 bijgedragen aan een veilige omgeving en de handhaving van de openbare orde in Kosovo. Nederland nam in 2014 met enkele militairen deel aan KFOR. De regering heeft het Nederlandse mandaat in 2014 verlengd tot 1 oktober 2015 (Kamerstuk [21 501-02, nr. 1421](#)).

Combined Maritime Force (CMF)

CMF heeft zich in 2014 gericht op de strijd tegen het internationale terrorisme en piraterijbestrijding. Nederland heeft in 2014 met enkele militairen deelgenomen aan de staf van CMF in Bahrein.

United Nations Truce Supervision Organization (UNTSO)

UNTSO heeft in 2014 toegezien op de naleving van de bestaande bestandsafspraken tussen Syrië, Israël en Libanon. Nederland nam in 2014 met een ruim tien militairen deel aan UNTSO.

United Nations Mission in the Republic of South Sudan (UNMISS)

UNMISS heeft zich in 2014 vooral gericht op de bescherming van de burgerbevolking en het creëren van een veilige omgeving. Nederland nam in 2014 met enkele tientallen militairen deel aan UNMISS. De regering heeft in 2014 het Nederlandse mandaat verlengd tot 28 februari 2015 (Kamerstuk [29 521, nr. 231](#)).

Multinational Force and Observers (MFO)

MFO heeft in 2014 toegezien op de naleving van het vredesverdrag tussen Egypte en Israël op het Sinaï-schiereiland en heeft zich ingezet ter voorkoming van schendingen van het verdrag. Nederland heeft in 2014 enkele militairen ingezet in de operatie van de MFO. De regering heeft het Nederlandse mandaat in 2014 verlengd tot 1 februari 2015 (Kamerstuk [21 501-02, nr. 1383](#)).

European Union Training Mission (EUTM) Somalië

EUTM heeft in 2014 Somalische veiligheidstroepen getraind ter versterking van de *Somali Federal Government* (SFG). Nederland heeft in 2014 met een tiental militairen deelgenomen aan EUTM.

European Union Training Mission (EUTM) Mali

EUTM heeft in 2014 de Malinese krijgsmacht ondersteund met training en advisering op het gebied van commandovoering, logistieke en personele aangelegenheden en mensenrechten. Nederland nam in 2014 met één militair in een Belgische eenheid deel aan de trainingsmissie. De regering heeft het Nederlandse mandaat in 2014 verlengd tot 18 mei 2016 (Kamerstuk [29 521, nr. 243](#)).

United Nations Disengagement Observer Force (UNDOF)

UNDOF heeft in 2014 toegezien op het staakt-het-vuren tussen Syrië en Israël. Daarnaast heeft UNDOF bescherming geleverd aan de (ongewapende) UNTSO-missie. Nederland nam in 2014 met enkele militairen deel aan UNDOF. De Nederlandse regering heeft in 2014 het Nederlands mandaat verlengd tot 31 augustus 2015 (Kamerstuk [21 501-02, nr. 1401](#)).

United States Security Coordinator (USSC)

USSC heeft in 2014 bijgedragen aan de professionalisering van de Palestijnse veiligheidssector, zowel als basisvoorwaarde voor een levensvatbare toekomstige Palestijnse staat als om een veilige leefomgeving voor Palestijnse burgers en de regio te creëren. Nederland heeft in

2014 met enkele militairen bijgedragen aan het samenwerkingsprogramma USSC.

European Union Border Assistance Mission Rafah (EUBAM Rafah – Gaza)
EUBAM is gericht op de monitoring en begeleiding van de Palestijnse grensbewaking bij de grensovergang Rafah ter bevordering van veilig grensverkeer en vergroting van de beweging van goederen en personen. Als gevolg van de machtsovername in de Gazastrook door Hamas en het sluiten van de grensovergang Rafah in juni 2007, is EUBAM Rafah opgeschort. Nederland heeft in 2014 enkele militairen stand-by gehad voor de EUBAM-missie. De Nederlandse regering heeft in 2014 het Nederlandse mandaat verlengd tot 30 juni 2015 (Kamerstuk [21 501-02, nr. 1421](#)).

European Union Aviation Security Mission (EUAVSEC)
EUAVSEC had als doel bij te dragen aan het effectief, volgens internationale standaarden opereren van Juba International Airport. Als gevolg van de onrust in Zuid-Soedan heeft EUAVSEC haar activiteiten eind 2013 moeten staken. De EUAVSEC-missie is op 18 januari 2014 beëindigd. Nederland nam met enkele militairen deel aan EUAVSEC.

Regional Fusion Law Enforcement Centre for Safety and Security at Sea (REFLECS3)
REFLECS3 heeft in 2014 bijgedragen aan het aanpakken van piraterij door het bevorderen van informatiedeling over piratenleiders, financiers en onderhandelaars, het plegen van onderzoek naar deze individuen, en het vergroten van capaciteit van landen in de regio op het gebied van onderzoek naar en vervolging van piraten. Nederland leverde in 2014 één militair aan REFLECS3. De Nederlandse bijdrage is per 1 oktober 2014 beëindigd.

Security Sector Development (SSD) Burundi
Het SSD-programma heeft in 2014 bijgedragen aan een professionele en onder civiel toezicht staande Burundese veiligheidssector, die door de Burundese bevolking als legitiem wordt gezien. Nederland heeft in 2014 met enkele militairen deelgenomen aan dit samenwerkingsprogramma.

Africa Contingency Operations Training and Assistance (ACOTA)
Het ACOTA-samenwerkingsprogramma heeft in 2014 bijgedragen aan de versterking van de capaciteit van Afrikaanse partnerlanden zodat zij kunnen deelnemen aan multinationale operaties onder leiding van de VN of AU. Nederland heeft in 2014 enkele tientallen militairen ingezet in verschillende trainingen.

Toelichting op Nationale inzet

Structurele taken ter ondersteuning van de civiele autoriteiten op grond van wetgeving en formele afspraken			
Taak		Realisatie	Artikel
Explosieven opruiming	Aantal ruimingen	1998	CLAS/FNIK
Patiëntenvervoer	Aantal uitgevoerde transporten	224	CLSK
SAR	Aantal uitgevoerde vluchten	21	CLSK
Onderschepping luchtruim	Aantal onderscheppingen	7	CLSK
Incidentele militaire bijstand en steunverlening	Aantal aanvragen		Artikel
Bijstand Caribisch Gebied	15		CZSK/FNIK
Bijstand Caribisch Gebied door KMar	8		KMar/FNIK
Bijstand Politiewet 2012 – artikel 57 (KMar)	19		KMar/FNIK
Strafrechtelijke Handhaving Rechtsorde (Politiewet 2012)	85	Alle krijgsmacht delen/FNIK	
Handhaving Openbare Orde (Politiewet 2012)	19	Alle krijgsmacht delen/FNIK	
Steunverlening Openbaar belang	59	Alle krijgsmacht delen/FNIK	
Bijstand Wet Veiligheidsregios	11	Alle krijgsmacht delen/FNIK	

Defensie voert een groot aantal nationale taken uit, zowel structureel als incidenteel. De financiële middelen van de structurele nationale taken zijn opgenomen in de verschillende begrotingsartikelen van Defensie. Incidentele militaire bijstand en steunverlening wordt verantwoord via het FNIK-budget in dit artikel. Incidentele inzet met een uitzonderlijk karakter, zoals bij de NSS en de MH-17, is niet uit het FNIK-budget gefinancierd. Hiervoor ontving Defensie compensatie vanuit de HGIS en de generale middelen.

Structurele nationale taken

Defensie voert een groot aantal structurele taken uit ten behoeve van civiele overheden. Structurele taken zijn vastgelegd in wet- of regelgeving, inclusief ministeriële besluiten, convenanten of arrangementen. Onder de structurele taken vallen de taken van de KMar, de Kustwacht in Nederland en het Caribisch gebied, de luchtruimbewaking, de Bijzondere Bijstandseenheden en de Explosievenopruiming.

Incidentele nationale taken: militaire bijstand en steunverlening

Defensie verleent militaire bijstand voor de handhaving van de openbare orde en veiligheid en voor de strafrechtelijke handhaving van de rechtsorde op basis van de Politiewet 2012. Deze bijstand wordt zowel door de KMar geleverd (op grond van artikel 57) als door andere defensie-eenheden (artikel 58). Daarnaast wordt bijstand verleend op grond van de Wet Veiligheidsregio's 2010 in geval van een ramp of crisis, of de vrees voor het ontstaan daarvan. Steunverlening aan bestuursorganen wordt verleend op grond van de regeling militaire steunverlening in het openbaar belang uit 2007.

In 2014 is Defensie veelvuldig ingezet voor militaire bijstand of steunverlening. De onderstaande voorbeelden illustreren de incidentele nationale inzet in 2014.

Het eerste kwartaal 2014 stond in het teken van de *Nuclear Security Summit* (NSS) die in Den Haag is gehouden van 24 tot en met 26 maart. Grote delen van de krijgsmacht zijn ingezet voor de ondersteuning van de civiele autoriteiten bij de beveiliging van deze top. De KMar voerde naast haar organieke taken ook ceremoniële taken uit. Het CLSK zorgde voor de bewaking van het luchtruim en het CZSK voerde de maritieme bewaking en beveiliging uit. Het CLAS is vooral ingezet voor het bewaken en beveiligen van de routes tussen Schiphol en Den Haag en leverde onder andere ook luchtverdediging en ondersteuning met interne verbindingen.

Het CDC had een groot aandeel in de legering en voeding van militairen en politie.

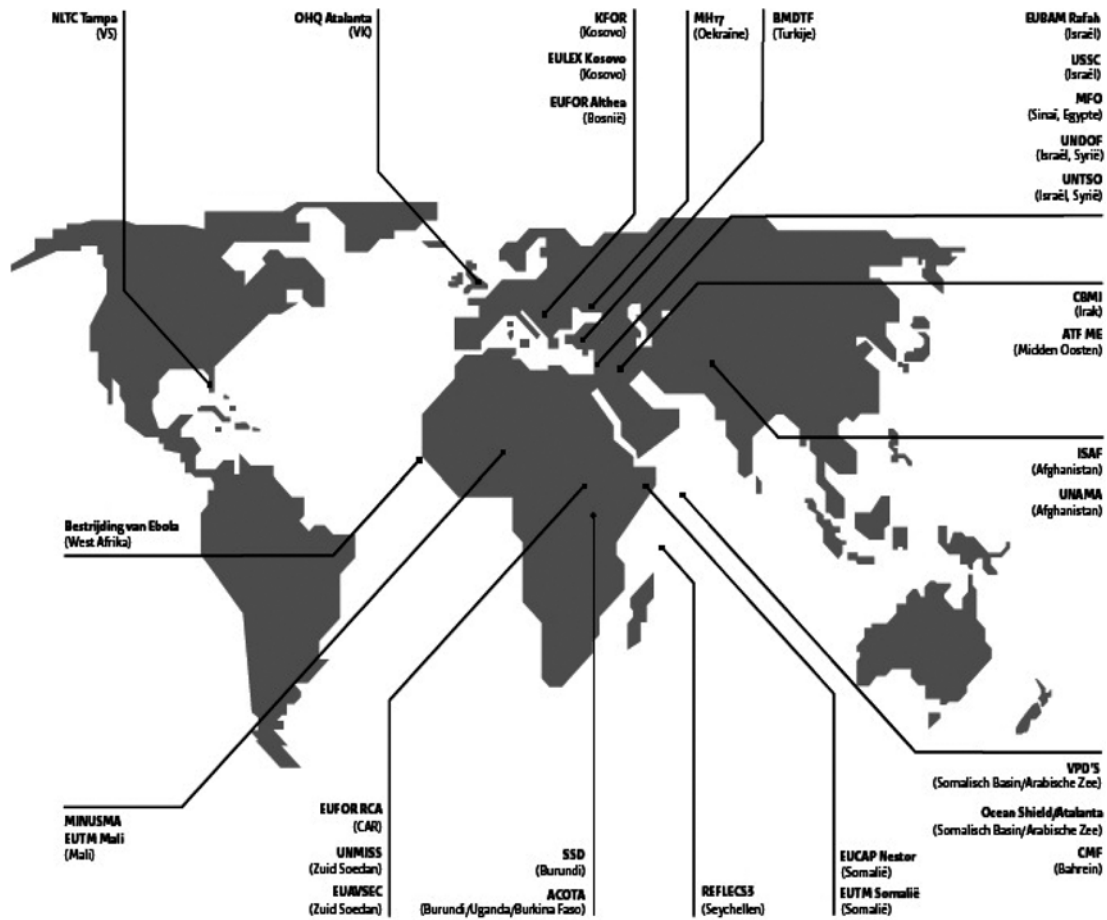
In het Paasweekeinde van april 2014 ondersteunde het CLSK met een blushelikopter de brandweer bij het bestrijden van een grote brand op de Hoge Veluwe. Mede dankzij de inzet van de blushelikopter kreeg de brandweer deze brand snel onder controle. In juni van 2014 hebben Defensie en het Ministerie van Veiligheid en Justitie, in samenwerking met de Veiligheidsregio Noord en Oost Gelderland, een vernieuwd convenant voor de inzet van blushelikopters getekend.

Na het neerstorten van de MH-17 in juli 2014 zijn opnieuw grote delen van Defensie ingezet. Naast het luchttransport van het CLSK en het gebruik van de luchtmachtbasis Eindhoven, zijn militairen van onder meer het CLAS, de KMar, de EODD en het CBRN-centrum ingezet in Oekraïne en in Nederland in het kader van de ondersteuning van berging en identificatie. De Korporaal van Oudheusden kazerne in Hollandsche Rading is ingericht als tijdelijk mortuarium en voor de identificatie van slachtoffers. Militairen van alle krijgsmachtdelen zijn ook op de vliegbasis Eindhoven ingezet voor de ceremonie waarmee de slachtoffers in Nederland zijn ontvangen. Ook de officiële herdenking in november 2014 heeft Defensie ondersteund, onder meer met verbindingsmiddelen.

Ook in het Caribisch deel van het Koninkrijk is Defensie ingezet in 2014. De EODD ruimde explosieven en het mariniersdetachement van Sint Maarten verleende hulp in het orkaanseizoen. Aan het einde van het jaar ondersteunde Defensie gedurende maanden het Openbaar Ministerie op Curaçao bij de bestrijding van de georganiseerde misdaad.

De Defensie Duik Groep is in 2014 veelvuldig ingezet om onder water naar vermiste personen te zoeken. Daarnaast ondersteunden zij Koningsdag in Graft de Rijp en andere evenementen rondom het water. Een andere vorm van zoekcapaciteit wordt geleverd door de *Advanced en Intermediate Search Teams* van de genie. Deze teams zijn frequent en succesvol ingezet ter ondersteuning van de politie bij het zoeken naar bijvoorbeeld wapens, munitie, geld en verdovende middelen in verborgen ruimtes.

Overzicht missies

4.2 Beleidsartikel 2 Taakuitvoering zeestrijdkrachten

Algemene doelstelling

De zeestrijdkrachten leveren operationeel gereede maritieme capaciteit, zowel vloot als mariniers, voor nationale en internationale operaties.

Rol en verantwoordelijkheid

De Minister is verantwoordelijk voor de vaststelling van de omvang en samenstelling van de zeestrijdkrachten en van de mate van gereedheid van maritieme eenheden. Voor de maritieme capaciteit van de krijgsmacht is het Commando Zeestrijdkrachten (CZSK) verantwoordelijk voor het operationeel gereedstellen en in stand houden van de maritieme eenheden. De zeestrijdkrachten zijn inzetbaar voor zowel expeditionaire als voor nationale taken.

Beleidsconclusie

Het CZSK heeft een bijdrage geleverd aan de drie hoofdtaken van de krijgsmacht en daarmee aan belangrijke onderdelen van het ambitieniveau van Defensie. Het CZSK heeft in 2014 met diverse onderdelen deelgenomen aan grote en kleine internationale operaties. Zo zijn drie fregatten, Zr.Ms. Evertsen, Zr.Ms. de Zeven Provinciën en Zr.Ms. Van Speijk, in 2014 ingezet in de strijd tegen piraterij. Op Aruba is de aanwezigheid van de krijgsmacht via de vaste compagnie van het CZSK in de West gecontinueerd. Zowel gegarandeerde als niet-gegarandeerde capaciteit zijn beschikbaar gesteld voor structurele nationale taken en bijstand en steunverlening zowel in Nederland als in het Caribische deel van het Koninkrijk. CZSK heeft bijvoorbeeld een bijdrage geleverd aan de nationale taken in het kader van de kustwacht Nederland en de hydrografische taak.

In 2014 is het CZSK, ondanks aanhoudende spanningen op het personele en materiële vlak, in staat gebleken de eenheden op te werken voor de geplande inzet.

Op het personele vlak waren er tekorten in de onderbouw bij technisch personeel, en bij operationeel en medisch personeel zowel bij officieren als schepelingen (onderofficieren en manschappen). Op het materiële vlak waren de effecten van de reorganisatie merkbaar en legde de invoering van ERP een flink beslag op de schaarse capaciteit. De migratie van de Dienst Materiele Instandhouding (DMI) is een belangrijke mijlpaal in de invoering van ERP geweest. Hiermee is een belangrijke stap gezet in de defensiebrede standaardisatie van de bedrijfsvoering.

Indicatoren operationele doelstelling

De operationele doelstellingen waar het CZSK conform de begroting aan moet voldoen zijn gekwantificeerd en gekwalificeerd naar aantallen operationeel gereede (OG) eenheden en voortzettingsvermogen. In onderstaande matrix is per organieke eenheid de realisatie tegen de doelstellingen afgezet.

Realisatie doelstellingen CZSK 2014						
Groep	Organieke component	Totaal aantal eenheden	Operationeel gereede OG eenheden		Voortzettingvermogen	
			Doelstelling	Realisatie	Doelstelling	Realisatie
Staf Vlooteenheden	NLMARFOR	1	1	1	0	0
	Fregatten					
	LC-Fregatten	4	2	1,9	2	2,1
	M-fregatten	2	1	1	1	1
	Patrouilleschepen	4	2	3	2	1
	Bevoorradingsschip	1	1	1	0	0
	Landing Platform Docks	2	1	1	1	1
	Onderzeeboten	4	1	1	3	3
	Ondersteuningsvaartuig OZD	1	0,2	0,7	0,8	0,3
	Mijnenbestrijdingsvaartuigen	6	3	3	3	3
Marinierseenheden	Hydrografische opnemingsvaartuigen	2	1	1	1	1
	Marines Combat Group	2	1	1	1	1
	Surface Assault Group	2	1	1	1	1
	Sea-based Support Group	1	1	1	0	0
	Squadron NLMARSOF	2	1,5	2,0	0,5	0,0
CZMCARIB	Infanteriecompagnie Curaçao	1	1	1	0	0
	Infanteriecompagnie Aruba	1	1	1	0	0
	Infanteriepeloton Sint Maarten	1	1	1	0	0
	Bootpeloton Caribisch gebied	1	1	1	0	0
	Ondersteuningsvaartuig					
Overige eenheden	Caribisch gebied	1	0,7	0,75	0,3	0,25
	Defensie Duikgroep	1	1	1	0	0

Toelichting

Inzet

Gedurende 2014 is door eenheden van het CZSK deelgenomen aan diverse crisisbeheersingsoperaties. Deze operaties worden vermeld onder beleidsartikel 1 Inzet. Het CZSK heeft aan alle inzetopdrachten voldaan. Ten behoeve van de bestrijding van ebola heeft het Joint Support Ship Karel Doorman in 2014 twee transporten met hulpgoederen van Europese landen en hulporganisaties uitgevoerd. Vanaf begin november heeft het schip lading afgeleverd in Guinee, Sierra Leone en Liberia (Kamerstuk 33 625, nr. 130).

Ook in 2014 heeft CZSK actief deelgenomen in de *Standing NATO Mine Counter Measures Group* (SNMCMG), de snel inzetbare maritieme Navo-eenheid voor mijnenbestrijding, onder andere in de Oostzee. Verder heeft het CZSK in 2014 inzet verricht voor de kustwacht in Nederland en de kustwacht in het Caribisch gebied. Dit betreft aan CZSK gemandateerde inzet.

Operationele gereedheid

Zoals uit de doelstellingenmatrix blijkt, heeft het CZSK in 2014 de opgedragen gereedheid- en inzetdoelstellingen voor bijna alle eenheden gerealiseerd. Alleen het LCF heeft de opgedragen doelstelling niet volledig kunnen realiseren, omdat de certificering van Zr.Ms. Tromp is uitgesteld als gevolg van ondercapaciteit bij de *Flag Officer Sea Training* (FOST) in Plymouth (Verenigd Koninkrijk).

Indien er sprake is van een geëmbarkeerde vluchteenheid (helikopter) aan boord van een schip, wordt daarover gerapporteerd in beleidsartikel 4 Taakuitvoering luchtmachtkrachten.

Tabel Budgettaire gevolgen van beleid							
Artikel 2 Taakuitvoering Zeestrijdkrachten (bedragen x € 1.000)	Realisatie 2010	Realisatie 2011	Realisatie 2012	Realisatie 2013	Realisatie 2014	Begroting 2014	Verschil
Verplichtingen	599.001	573.652	679.465	697.563	750.869	694.784	56.085
Totaal Uitgaven	613.849	590.214	671.975	711.618	736.193	694.784	41.409
Programma-uitgaven	65.573	63.581	60.009	155.982	133.877	131.680	2.197
Opdracht Gereedstelling en instandhouding Commando ZSK ¹	65.573	63.581	60.009	155.982	133.877	131.680	2.197
– waarvan inzet en gereedstelling	63.420	61.048	57.328	59.002	20.161	21.674	– 1.513
– waarvan bijdragen aan SSO's ²					16.619	13.500	3.119
– waarvan instandhouding	2.153	2.533	2.681	96.980	97.097	96.506	591
Apparaatsuitgaven	548.276	526.633	611.966	555.636	602.316	563.104	39.212
Staven	14.783	11.896	8.865	8.610	10.035	9.264	771
Operationele eenheden Commando ZSK	528.100	509.989	598.370	547.026	592.281	553.840	38.441
Bijdragen aan SSO's ³	5.394	4.749	4.731				
Apparaat per uitgavencategorie	548.277	526.634	611.966	555.636	602.316	563.104	39.212
personele uitgaven ¹	428.969	409.977	491.725	491.414	534.497	502.653	31.844
– waarvan eigen personeel				472.659	504.028	472.659	31.369
– waarvan operationele toelage				29.994	27.818	29.994	– 2.176
– waarvan externe inhuur					2.651		2.651
materiële uitgaven	119.308	116.657	120.241	64.222	67.819	60.451	7.368
– waarvan bijdragen aan SSO's ⁴					6.917	2.800	4.117
– waarvan huisvesting en infrastructuur	32.387	31.692	30.689	4.707	5.925	4.092	1.833
– waarvan ICT	23.707	25.151	24.583	2.139	3.308	1.553	1.755
– waarvan overige exploitatie	63.214	59.814	64.969	57.376	51.669	52.006	– 337
Apparaatsontvangsten	11.791	9.876	10.418	18.882	19.714	20.044	– 330

¹ Het Marinebedrijf is in 2012 toegevoegd aan formatie (exploitatie) en in 2013 ook voor de gereedstelling en instandhoudingsbudgetten.

² Shared Service Organisatie Rijkswaterstaat corporate dienst.

³ Bijdragen aan Shared Service Organisations (SSO's) zijn in 2013 geconcentreerd bij de ondersteunende diensten DMO en CDC.

⁴ Shared Service Organisatie Paresto.

Toelichting op de financiële instrumenten

De posten met een verschil groter dan € 5,0 miljoen worden hieronder nader toegelicht.

Verplichtingen

De verplichtingen zijn € 56,1 miljoen hoger gerealiseerd dan begroot. De hogere realisatie wordt voor een groot deel verklaard door de uitgaven (€ 41,4 miljoen). De overige € 14,7 miljoen hogere verplichtingen zijn het gevolg van het aangaan van verplichtingen in 2014 met een meerjarige doorwerking naar latere jaren, met name voor het verwerven van reservedelen en voor de instandhouding van wapensystemen (waaronder de vervanging van stuurautomaten van onderzeeboten, onderhoud van de Zr.Ms. Evertsen, een onderhoudscontract APAR/SMART-L aan boord van het LCF en aanschaf van mobiele kranen).

Uitgaven

Het CZSK heeft het budget met € 41,4 miljoen overschreden. Deze overschrijding wordt bijna volledig veroorzaakt door de apparaatsuitgaven en wordt hieronder toegelicht. De verschillen binnen de opdracht gereedstelling en instandhouding ten opzichte van de begroting zijn gering.

Apparaatsuitgaven

De hogere apparaatsuitgaven van € 39,2 miljoen worden veroorzaakt door de hogere personeelsuitgaven (€ 31,8 miljoen). Vanuit het budget van de Bestuursstaf is € 9,3 miljoen overgeheveld naar het CZSK ter dekking van de uitgaven voor ontslagbescherming. Bovendien is door CZSK € 5,8 miljoen extra uitgegeven als gevolg van de hogere instroom in de ontslagbescherming vanuit het sociaal beleidskader. Het aantal medewerkers dat gebruik heeft gemaakt van deze regeling is hoger uitgevallen dan verwacht. De personele uitgaven zijn tevens bijgesteld op basis van het In- Door- en Uitstroomplan (€ 8,8 miljoen), waarbij € 6 miljoen voort komt uit de vertraging van de invoering van de Defensie Gezondheidszorg Organisatie (DGO). Doordat ook in 2014 nog een herstell premie aan het ABP moest worden afgedragen is € 4,2 miljoen meer uitgegeven. CZSK heeft tot slot € 1,5 miljoen uitgekeerd gekregen voor de loonbijstelling ter dekking van de stijging van de sociale lasten.

Naast hogere personele uitgaven is ook sprake van hogere materiële uitgaven (€ 7,4 miljoen). Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door een hogere bijdrage aan de bedrijfsvoering van *Shared Service Organisatie Pareto* (€ 4,1 miljoen) voor voeding en catering als gevolg van meer uitzendingen en oefeningen.

4.3 Beleidsartikel 3 Taakuitvoering landstrijdkrachten

Algemene doelstelling

De landstrijdkrachten leveren operationeel gereede grondgebonden expeditiecapaciteit voor nationale en internationale operaties.

Rol en verantwoordelijkheid

De Minister is verantwoordelijk voor de vaststelling van de omvang en samenstelling van de landstrijdkrachten en van de mate van gereedheid van grondgebonden eenheden. Voor de grondgebonden capaciteit van de krijgsmacht is het Commando Landstrijdkrachten (CLAS) verantwoordelijk voor het operationeel gereedstellen en in stand houden van de eenheden. De landstrijdkrachten zijn inzetbaar voor zowel expeditiecapaciteit als voor nationale taken.

Beleidsconclusie

Het CLAS heeft een bijdrage geleverd aan de drie hoofdtaken van de krijgsmacht en daarmee aan belangrijke onderdelen van het ambitieniveau van Defensie. Het CLAS heeft in 2014 met diverse onderdelen deelgenomen aan grote en kleine internationale operaties. De meeste aandacht ging uit naar de grote missies in Mali (MINUSMA) en Afghanistan (Resolute Support). Daarnaast is het nodige personeel uitgezonden ten behoeve van een aantal kleinere missies, zoals de EUTM in Somalië en UNMISS in Sudan. De langdurige inzet van de Patriots in Turkije kon niet langer worden voortgezet. Dit besluit is in 2014 aan de Kamer gecommuniceerd. Daarnaast is zowel gegarandeerde als niet-gegarandeerde capaciteit beschikbaar gesteld voor de uitvoering van structurele nationale taken en bijstand en steunverlening zowel in Nederland als in het Caribische deel van het Koninkrijk. In dit kader heeft de explosieven opruimingsdienst circa 2000 ruimingen uitgevoerd.

Het CLAS heeft niet volledig kunnen voldoen aan de inzetbaarheidsdoelstellingen. Een groot aantal systemen kent al langdurig een lage materiële gereedheid. Ook de situatie bij de (gevechts)ondersteunende eenheden levert beperkingen op voor de inzetbaarheidsdoelstellingen. De tekortkomingen op dit gebied betreffen onder meer bevoorradings- & transportbataljons, CIS, medische ondersteuning en personele capaciteit voor ondersteuning van missies (*National Support Element*)

Binnen de organisatie van de CLAS werden de voorbereidingen getroffen om de 13^e gemechaniseerde brigade om te vormen tot een gemotoriseerde brigade. Deze operatie zal in 2015 een vervolg krijgen. Het CLAS is als eerste krijgsmachtdeel gemigreerd naar het ERP-systeem. De lessen die hieruit zijn getrokken, zijn meegenomen bij de migratie van de andere krijgsmachtdelen. Het effect van de migratie van het CLAS was in 2014 onder meer zichtbaar in de verbeterde realisatie van het materiele exploitatiebudget. Er zijn meer verplichtingen aangegaan voor het inlopen van de achterstanden bij reservedelen voor wapensystemen.

Indicatoren operationele doelstelling

De operationele doelstellingen waaraan het CLAS conform de begroting moet voldoen, zijn gekwantificeerd en gekwalificeerd naar aantallen operationeel gereede (OG) eenheden en voortzettingsvermogen. In onderstaande matrix is per organieke eenheid de realisatie afgezet tegen de doelstellingen.

Realisatie doelstellingen CLAS 2014					
Organieke component	Totaal aantal eenheden	Operationeel gereede (OG) eenheden (inclusief inzet)		Voortzettingsvermogen	
		Doelstelling	Realisatie	Doelstelling	Realisatie
NLD deel staf HRF HQ	1	1	1	0	0
NLD deel CIS Battalion	1	1	1	0	0
NLD deel Staff Support Battalion	1	1	1	0	0
Staf	3	1	1	2	2
Verkenningsseskadron	2	1	0	1	2
ISTAR Module	5	2	2	3	3
CIMIC Support Element	4	2	2	2	2
Psyops Support Element	4	2	1	2	3
Hoofdkwartier OOCL	1	1	0,5	0	0,5
Staf	1	1	1	0	0
Patriot Fire Unit	3	1	3	2	0
AMRAAM peloton	2	1	0	1	2
Stinger peloton	3	2	0	1	3
Commandotroepencompagnie	4	1,5	2	2,5	2
Gemechaniseerd bataljon	4	1	0	3	4
Luchtmobiel bataljon	3	1	1	2	2
PzH/Mortier batterij	3	2	0	1	3
Pantsergeniecompagnie	4	1	1	3	3
Luchtmobiel geniepeloton	3	1	0	2	3
CIS compagnie	3	1	0	2	3
ROLE 1 Medical Treatment Facility	22	12	7	10	15
Cybercommando	1	1	0	0	1
Staf vuursteuncommando	1	1	0	0	1
Staf geniebataljon	3	1	1,5	2	1,5
Constructiecompagnie	2	1	1	1	1
Brugmodule	2	1	1	1	1
CBRN compagnie	2	1	0,3	1	1,7
EODD ploeg	48	20	31	28	17
Bataljonsstaf National Support Element	2	1	0	1	2
Bataljonsstaf Geneeskundig bataljon	1	0,25	0	0,75	1
Compagniestaf NSE	8	3	1,6	5	6,4
Transportcompagnie	4	2	1	2	3
Zware transportcompagnie	1	0,5	0	0,5	1
Clustercompagnie	2	1	0,5	1	1,5
Dienstencompagnie	1	0,5	0,25	0,5	0,75
Bevoorradingcompagnie	3	1	0	2	3
Herstelpeloton	11	5	3	6	8
ROLE 2 Medical Treatment Facility	4	2	0	2	4
NATRES Bataljon	3	3	3	0	0

Toelichting

Inzet

Gedurende het jaar hebben eenheden van het CLAS deelgenomen aan diverse crisisbeheersingsoperaties. Deze operaties worden vermeld onder beleidsartikel 1 Inzet. Het CLAS heeft aan alle inzetopdrachten voldaan.

Operationele gereedheid

Niet alle eenheden van het CLAS hebben kunnen voldoen aan de doelstellingen zoals verwoord in de begroting 2014. De belangrijkste redenen zijn hieronder uiteengezet.

Reorganisaties

Bij een aantal eenheden waren de reorganisaties bij aanvang van 2014 nog niet voltooid. Hierdoor zijn bij OOCL, het geneeskundig bataljon en de herstellpelotons de doelstellingen niet gehaald. Het Cybercommando is gedurende 2014 opgericht.

Materiële inzetbaarheid

Zoals reeds eerder aan de Kamer gemeld, kampte het CLAS in 2014 met achterstanden in de verwerving en tekorten aan reservedelen. Ook het grote aantal missies heeft zijn uitwerking niet gemist op de materiële gereedheid van de middelen en de beschikbaarheid van middelen ten behoeve van oefeningen. Deze combinatie van factoren heeft er voor gezorgd dat bij een aantal eenheden de operationele doelstellingen niet zijn gehaald. De doelstellingen bij het AMRAAM-peloton zijn niet gehaald doordat beschikbare cryptosleutels niet bruikbaar zijn in de daarvoor bestemde dataradio's en door inzet van personeel bij de Patriot-missie.

Geoefendheid

De geoefendheid bij diverse eenheden van CLAS stond in 2014 onder druk. De belangrijkste oorzaken hiervoor waren de beperkte materiële gereedheid bij een aantal eenheden, de (na-ijleffecten van) reorganisaties of de invoering van nieuwe systemen. Specifiek voor CIS, AMRAAM en Patriot geldt dat door de inzet in Turkije niet het volledige oefenprogramma kon worden doorlopen, waardoor de geoefendheid in de breedte is gedaald.

Tabel Budgettaire gevolgen van beleid							
Artikel 3 Taakuitvoering Landstrijdkrachten (bedragen x € 1.000)	Realisatie 2010	Realisatie 2011	Realisatie 2012	Realisatie 2013	Realisatie 2014	Begroting 2014	Verschil
Verplichtingen	1.349.347	1.261.386	1.273.299	1.175.948	1.290.862	1.105.853	185.009
Uitgaven	1.384.682	1.280.930	1.277.277	1.155.056	1.203.245	1.105.853	97.392
Programma-uitgaven	93.227	76.631	92.598	154.992	139.710	133.670	6.040
Opdracht Gereedstelling en instandhouding Commando LAS	93.227	76.631	92.598	154.992	139.710	133.670	6.040
– waarvan inzet							
– waarvan gereedstelling	89.408	73.157	89.325	87.150	49.031	52.032	– 3.001
– waarvan instandhouding	3.819	3.474	3.273	67.842	90.679	81.638	9.041
Apparaatsuitgaven	1.291.455	1.204.299	1.184.679	1.000.064	1.063.535	972.183	91.352
Staven ¹	5.857	6.236	7.950	8.098	3.666	13.835	– 10.169
Operationele eenheden Commando LAS ²	1.265.478	1.180.399	1.159.744	991.966	1.059.869	958.348	101.521
Bijdragen aan SSO's ³	20.120	17.664	16.985				
Apparaat per uitgavencategorie	1.291.455	1.204.299	1.184.679	1.000.064	1.063.535	972.183	91.352
personele uitgaven	1.026.819	966.045	951.777	931.372	986.631	905.795	80.836
– waarvan eigen personeel					939.518	867.504	72.014
– waarvan operationele toelage					42.618	38.291	4.327
– waarvan externe inhuur					4.495		4.495
materiële uitgaven	264.636	238.254	232.902	68.692	76.904	66.388	10.516
– waarvan bijdragen aan SSO's ⁴					9.151	8.400	751
– waarvan overige exploitatie					67.753	57.988	9.765
Apparaatsontvangsten	21.017	21.470	18.346	26.772	21.691	20.523	1.168

¹ Formatie van Staf Clas omvat de afdeling Kabinet en Planning & Control.

² Het Defensiebedrijf Grondgebonden Systemen is in 2012 toegevoegd aan formatie (exploitatie) en in 2013 ook voor de gereedstelling en instandhoudingsbudgetten.

³ Bijdragen aan SSO's zijn in 2013 geconcentreerd bij de ondersteunende diensten DMO en CDC.

⁴ Shared Service Organisatie Paresto

Toelichting op de financiële instrumenten

De posten met een verschil groter dan € 5,0 miljoen worden hieronder nader toegelicht.

Verplichtingen

De hogere realisatie van de verplichtingen van € 185 miljoen is vooral het gevolg van hogere uitgaven (€ 97,4 miljoen). Deze hogere uitgaven worden hieronder toegelicht.

De overige € 87,6 miljoen hogere verplichtingen zijn het gevolg van een overheveling van verplichtingen van DMO naar het CLAS en van het aangaan van verplichtingen in 2014 met een meerjarige doorwerking naar latere jaren. Deze meerjarige verplichtingen zijn met name voor het inlopen van de achterstanden in de verwerving van reservedelen voor de instandhouding van wapensystemen.

Uitgaven

Programma-uitgaven

De uitgaven voor instandhouding zijn € 9,0 miljoen hoger dan begroot. In 2014 was er sprake van een budgetoverheveling van € 18,5 miljoen voor de onderhoudscontracten van wapensystemen vanuit DMO. Hier staan herschikkingen van het budget binnen de CLAS tegenover van zo'n € 11 miljoen waardoor het instandhoudingsbudget met dit bedrag werd verlaagd.

Apparaatsuitgaven

De apparaatsuitgaven zijn € 91,4 miljoen hoger gerealiseerd dan was begroot. Deze overschrijding komt voor € 80,8 miljoen door hogere personele uitgaven. Het CLAS heeft in totaal € 26,6 miljoen extra uitgegeven als gevolg van de hogere instroom in de ontslagbescherming vanuit het sociaal beleidskader. Hiervan is € 11,1 miljoen gecompenseerd door middel van een budgetoverheveling vanuit de Bestuursstaf. Meer medewerkers dan verwacht hebben gebruik gemaakt van de garantieregeling voor oudere medewerkers kort voor leeftijdsontslag. De vertraging van de reorganisatie bij de Defensie Gezondheidszorg Organisatie (DGO) heeft tot hogere uitgaven geleid bij het CLAS van € 22,7 miljoen. Doordat ook in 2014 nog de herstell premie aan het ABP moest worden afgedragen is € 8,8 miljoen meer uitgegeven. Daarnaast is er meer uitgegeven aan de operationele toelagen (€ 4 miljoen), door een hogere realisatie van manoefredagen dan gepland. Het CLAS heeft tot slot € 2,4 miljoen uitgekeerd gekregen voor de loonbijstelling ter dekking van de stijging van de sociale lasten. Het resterende verschil (€ 16,3 miljoen) wordt vooral verklaard doordat het instromend personeel hoger is opgeleid en een hogere gemiddelde leeftijd heeft en daardoor hoger wordt ingeschaald. Ook heeft de geplande verjonging van het personeel zich nog niet gematerialiseerd.

De materiële uitgaven zijn € 10,5 miljoen meer dan begroot, wat voornamelijk komt door een interne herverdeling van het budget: € 10 miljoen is overgeheveld van instandhouding naar overige exploitatie en daar gerealiseerd.

4.4 Beleidsartikel 4 Taakuitvoering luchtmacht

Algemene doelstelling

De luchtmacht leveren lucht- en grondgebonden capaciteit voor nationale en internationale operaties.

Rol en verantwoordelijkheid

De Minister is verantwoordelijk voor de vaststelling van de omvang en de samenstelling van de luchtmacht. Voor de lucht- en grondgebonden capaciteit van de krijgsmacht is het Commando Luchtmacht (CLSK) verantwoordelijk voor het operationeel gereedstellen en in stand houden van de eenheden. De luchtmacht zijn inzetbaar voor zowel expeditie taken als voor nationale taken.

Beleidsconclusie

Het CLSK heeft een bijdrage geleverd aan de drie hoofdtaken van de krijgsmacht en daarmee aan belangrijke onderdelen van het ambitieniveau van Defensie. Het CLSK heeft in 2014 met diverse onderdelen deelgenomen aan grote en kleine internationale operaties. Met de langdurige inzet van vier F-16's in Afghanistan, *Air Policing* in Oost-Europa en in het laatste kwartaal de inzet tegen ISIS met zes (plus twee in reserve) F-16's is het ambitieniveau voor gevechtsvliegtuigen meer dan volledig gevuld. Daarnaast is naast de gegarandeerde capaciteit een additionele bijdrage geleverd voor de uitvoering van structurele nationale taken en bijstand en steunverlening, zowel in Nederland als in het Caribische deel van het Koninkrijk. Met de inzet van de C-130 is in het kader van de ramp met de MH-17 een bijdrage geleverd aan de benodigde transportcapaciteit.

De materiële gereedheid van de Apache en de Chinook is in de laatste maanden van 2014 pas verbeterd. Het duurt naar verwachting tot ten minste eind 2015 voordat de beschikbaarheid en inzetbaarheid volledig zijn. De afname van de laatste zeven NH-90 helikopters is in de tweede helft van 2014 opgeschort vanwege bovenmatige corrosie en slijtage. In december is besloten de afname te hervatten (Kamerstuk 25 928, nr. 69). De eerste toestellen zijn inmiddels geleverd. Om het capaciteitstekort te beperken, is in 2014 besloten om, naast de acht reeds aangehouden Cougar helikopters, de resterende Cougars niet te verkopen en een aantal opnieuw in gebruik te nemen.

De beschikbaarheid van verschillende vliegtuigtypen is het afgelopen jaar negatief beïnvloed door het tekort aan vooral technisch personeel en door de invoering van het ERP-systeem. Zo was het kwantitatief en kwalitatief vullen van data in de onderhoud- en voorraadsystemen een tijdrovend en complex proces. In een aantal gevallen konden bestellingen niet worden geplaatst of defecte componenten niet worden gerepareerd door onvoldoende datavulling in systemen. Dit had een negatief effect op de geoefendheid en daarmee op de operationele gereedheid, in het bijzonder het voortzettingsvermogen. Dit heeft ertoe geleid dat verschillende vliegtuigtypen in 2014 niet op elk moment konden voldoen aan de operationele doelstellingen. Zie verder de toelichting bij de diverse types onder de tabel.

Indicatoren operationele doelstelling

De operationele doelstellingen waaraan het CLSK moet voldoen zijn gekwantificeerd en gekwalificeerd naar aantallen operationeel gereede eenheden. In onderstaande matrix is per eenheid de laagste realisatie afgezet tegen de doelstellingen.

Realisatie doelstellingen CLSK 2014						
Groep	Organieke component	Totaal aantal eenheden	Operationeel gereede (OG) eenheden		Voortzettingsvermogen	
			Doelstelling	Realisatie	Doelstelling	Realisatie
Jachtvliegtuigen Helikopters	F-16	61	11	14,2	50	46,8
	AH-64D Apache	29	10	10,7	19	18,3
	CH-47 Chinook	17	6	6,3	11	10,7
	AS-532 Cougar	8	4	3,5	4	4,5
	AB-412 SP	3	2	1,6	1	1,4
Transportvliegtuigen	NH-90	11->20	2->5	1,9	9->15	11,1
	KDC-10	2	1	0,9	1	1,1
	C-130H Hercules	4	2	1,5	2	2,5
KWNed	Dornier DO-228	2	1	1,3	1	0,7
Force Protection	OGRV vluchten	4	2	2	2	2
	C2 element	2	1	2	1	0
Air C4ISR	AOCS NM	1	1	1	0	0
	NDMC	1	1	1	0	0

Bij de NH-90 is de doelstelling van het voortzettingsvermogen vanaf Q3 bijgesteld naar 8.

Toelichting

Inzet

Gedurende het jaar hebben eenheden van het CLSK deelgenomen aan diverse crisisbeheersingsoperaties. Het CLSK heeft aan alle inzetopdrachten voldaan. In 2014 is veelvuldig gebruik gemaakt van de Nederlandse *Air-to-Air Refueling* capaciteiten via de mechanismen van het *European Air Transport Command* (EATC).

Baltic Air Policing (BAP)

In 2014 leverde Nederland een bijdrage aan de Navo-luchtruimbewaking van de Baltische staten. De Baltische staten beschikken niet over de middelen om deze bewaking zelf te kunnen uitvoeren. Nederland heeft met jachtvliegtuigen en ongeveer 100 militairen bijgedragen aan deze Navo-taak.

Operationele gereedheid

De operationele gereedheid is in 2014 niet voor alle wapensystemen van het CLSK behaald. Hieronder worden deze eenheden nader toegelicht.

Cougar-helikopter

Het afgelopen jaar zijn de Cougar-helikopters en haar bemanningen in staat geweest alle opdrachten in het kader van nationale en internationale inzet uit te voeren. Door de vertraagde levering van reservedelen in het eerste kwartaal van 2014, zijn de post-maritieme inspecties later dan gepland voltooid. Dit heeft geleid tot tijdelijk minder inzetbare toestellen. Om de reservedelenproblematiek aan te pakken is een aantal grote materieelcontracten gesloten en is het onderhoudsregime verbeterd. Hierdoor zijn minder fase-inspecties noodzakelijk. Gedurende 2014 waren voldoende geoefende bemanningen beschikbaar.

AB-412

De AB-412 kende begin 2014 een terugval in de beschikbaarheid door het uitlopen van de jaarlijkse inspectie bij de industrie. Met de Cougar als back-up is ook in deze periode aan alle opgedragen taken voldaan. In de tweede helft van 2014 heeft de AB-412 haar laatste operationele maanden positief afgerond. Vanaf 1 januari 2015 zijn deze *Search and Rescue* (SAR) helikopters afgestoten en zijn de taken elders ondergebracht.

NH-90 helikopter

De introductie van de NH-90 heeft verdere vertraging opgelopen. Naast de latere levering van helikopters en de geringe beschikbaarheid van reservedelen, tooling en missiepakketten zijn corrosie- en slijtageproblemen ontstaan. Dit heeft ertoe geleid dat Defensie de verdere afname van de NH-90 heeft gestaakt totdat goede afspraken met de producent zijn gemaakt en vastgelegd in een roadmap. Eind 2014 is weer begonnen met de afname van de NH-90 nadat deze roadmap juridisch was vastgelegd. De Kamer is hierover per brief geïnformeerd (Kamerstuk [25 928](#), nr. 69).

(K)DC-10 (tanker)transportvliegtuig

Doordat vooral het geplande onderhoud bij de externe onderhoudsbedrijven veel meer tijd heeft gekost dan voorzien, zijn de (K)DC-10 (tanker)transportvliegtuigen niet in staat geweest om in de tweede helft van 2014 te voldoen aan de opgedragen doelstellingen. Gedurende 2014 zijn wel alle transportopdrachten uitgevoerd.

C-130 transportvliegtuig

In 2014 hebben de C-130 transportvliegtuigen voldaan aan alle opgedragen transporttaken. Door de vele inzet en de lagere graad van *serviceability* in de tweede helft van het jaar bleven er echter onvoldoende vliegreunen over om de bemanningen tot volledig *combat ready* op te leiden. Hierdoor kon de C-130 capaciteit niet volledig voldoen aan de opgedragen doelstellingen.

Tabel Budgettaire gevolgen van beleid							
Artikel 4 Taakuitvoering Luchtmacht (bedragen x € 1.000)	Realisatie 2010	Realisatie 2011	Realisatie 2012	Realisatie 2013	Realisatie 2014	Begroting 2014	Verschil
Verplichtingen	754.488	609.073	627.070	857.262	704.621	638.348	66.273
Uitgaven	721.088	685.357	661.877	651.319	653.271	638.348	14.923
Programma-uitgaven	53.291	47.208	45.001	149.516	147.339	132.995	14.344
Opdracht Gereedstelling en instandhouding Commando LSK	53.291	47.208	45.001	149.516	147.339	132.995	14.344
– waarvan gereedstelling	38.897	33.372	25.971	20.538	9.562	12.481	– 2.919
– waarvan instandhouding	14.394	13.836	19.030	128.978	137.777	120.514	17.263
Apparaatsuitgaven	667.797	638.149	616.876	501.803	505.932	505.353	579
Staven ¹	39.818	42.935	25.105	16.756	10.265	21.349	– 11.084
Operationele eenheden Commando LSK ²	619.272	586.758	584.512	485.047	495.667	484.004	11.663
Bijdragen aan SSO's ³	8.707	8.456	7.259				
Apparaat per uitgavencategorie	667.797	638.149	616.876	501.803	505.932	505.353	579
personele uitgaven	432.708	406.332	414.284	401.910	413.109	392.226	20.883
– waarvan eigen personeel					404.707	387.182	17.525
– waarvan operationele toelage					4.679	5.044	– 365
– waarvan externe inhuur					3.724		3.724
materiele uitgaven	235.089	231.817	202.592	99.893	92.823	113.127	– 20.304
– waarvan bijdragen aan SSO's ⁴					3.856	1.850	2.006
– waarvan overige exploitatie					88.967	111.277	– 22.310
Apparaatsontvangsten	15.986	13.556	13.854	15.256	13.052	15.227	2.175

¹ De definitie formatie staf CLSK is in 2012 aangepast n.a.v. wijziging begrotingsindeling. Onder Staf wordt nu verstaan Commandant, afdeling Kabinet en Planning & Control.

² Het Logistieke Centrum Woensdrecht is in 2012 toegevoegd aan formatie (exploitatie) en in 2013 ook voor de gereedstelling en instandhoudingsbudgetten.

³ Bijdragen aan SSO's zijn in 2013 geconcentreerd bij de ondersteunende diensten DMO en CDC.

⁴ Shared Service Organisatie Pareto (€ 2,896 miljoen) en KNMI SSO van het Ministerie van Infrastructuur en Milieu € 0,96 miljoen.

Toelichting op de financiële instrumenten

De posten met een verschil groter dan € 5,0 miljoen worden hieronder nader toegelicht.

Verplichtingen

De hogere realisatie van de verplichtingen van € 66,3 miljoen is onder andere het gevolg van hogere uitgaven (€ 14,9 miljoen). Deze hogere uitgaven worden hieronder toegelicht. De overige € 51,4 miljoen hogere verplichtingen zijn het gevolg van een overheveling van verplichtingen van DMO naar CLSK.

Uitgaven

Het CLSK heeft het geraamde budget overschreden met € 14,9 miljoen. De gereedstelling heeft met een klein verschil van – € 2,9 miljoen binnen de gestelde marge van haar budget haar taakuitvoering gerealiseerd. Grotere verschillen tussen de begroting en de realisatie zijn er binnen de opdracht instandhouding, personele uitgaven en materiële uitgaven. Deze worden hieronder toegelicht.

Instandhouding

De uitgaven voor instandhouding zijn € 17,3 miljoen hoger dan begroot. Dit komt vooral door diverse budgetoverhevelingen vanuit andere defensieonderdelen naar het CLSK. Het betreft de ontvlechting van budgetten (die zijn gerealiseerd) van de DMO naar het CLSK voor luchttransport (€ 23,3 miljoen) en Unmanned Aerial Vehicles (€ 2,2

miljoen). Tevens is realisatie van het budget naar aanleiding van de inzet van de Patriots (€ 3,8 miljoen) ten laste van het CLSK gebracht.

Het onderhoud van de NH-90 (€ 2,5 miljoen) is daarentegen overgeheveld naar de DMO. Ook is de beschikbare budgetruimte van CLSK verhoogd door de verrekening van de inzet boven Irak (€ 4,2 miljoen) en de ondersteuning van de ramp met de MH-17 (€ 2,3 miljoen). De verkregen budgetruimte is in 2014 echter niet omgezet in daadwerkelijke uitgaven omdat er vertraging is tussen de inzet en het aanvullen van de voorraad en het onderhoud na de inzet.

Het resterende verschil tussen begroting en realisatie (€ 3 miljoen) bestaat uit de ontvangen prijscompensatie en kleine posten op de operationele onderdelen en het Logistiek Centrum Woensdrecht.

Apparaatsuitgaven

De afwijkende apparaatsuitgaven van € 0,6 miljoen worden veroorzaakt door de hogere personeelsuitgaven (€ 20,9 miljoen) en lagere materiële uitgaven (– € 20,3 miljoen).

De hogere realisatie op de personeelsuitgaven komt onder meer door de bijstelling van de personele budgetten voor de herstell premie ABP (€ 3,8 miljoen), het ontvangen van de loonbijstelling (€ 1,8 miljoen) als compensatie voor de premies voor sociale lasten, de overheveling van budget vanuit het CDC in verband met de vertraging in de reorganisatie bij de Defensie Gezondheidszorgorganisatie (DGO) (€ 4,5 miljoen) en de hogere uitgaven aan ontslagbescherming (€ 10,3 miljoen), waarvan € 5,7 miljoen is gecompenseerd vanuit de Bestuursstaf.

De lagere realisatie op materiële uitgaven, voornamelijk op overige exploitatie, komt vooral doordat het verwervingsbudget naar het CDC is overgegaan (€ 4,7 miljoen) en door lagere uitgaven voor de vliegeropleidingen (€ 10 miljoen). Daarnaast heeft herallocatie van budgetten plaatsgevonden voor het oplossen van defensiebrede problematiek (€ 3,2 miljoen).

4.5 Beleidsartikel 5 Taakuitvoering marechaussee

Algemene doelstelling

De Koninklijke marechaussee (KMar) levert militaire politiecapaciteit voor nationale en internationale operaties.

Rol en verantwoordelijkheid

De Minister is beheersverantwoordelijk en verantwoordelijk voor de vaststelling van de omvang, samenstelling en de vereiste mate van gereedheid van het CKMar. De uitvoering is opgedragen aan de Commandant van de Koninklijke Marechaussee. Het gezag over de KMar berust naast de Minister van Defensie bij de Minister van Veiligheid en Justitie.

Het CKMar heeft een takenpakket in binnen- en buitenland en houdt zich bezig met beveiliging, handhaving van de Vreemdelingenwetgeving (waaronder grenstoezicht), politietaken ten behoeve van Defensie en op burgerluchtvaartterreinen, samenwerking met en bijstand aan de politie en uitvoering van politietaken in het kader van internationale vredesoperaties. Naast het reguliere takenpakket fungeert het CKMar als strategische reserve voor de Nederlandse politie. Hiermee levert het CKMar direct of indirect een bijdrage aan de veiligheid van de staat, door optreden in binnen- en buitenland.

Beleidsconclusie

Het CKMar heeft een bijdrage geleverd aan de drie hoofdtaken van de krijgsmacht en daarmee aan belangrijke onderdelen van het ambitieniveau van Defensie. Het CKMar heeft in 2014 met diverse onderdelen deelgenomen aan grote en kleine internationale operaties. Daarnaast is zowel gegarandeerde als niet-gegarandeerde capaciteit ter beschikking gesteld voor de uitvoering van structurele nationale taken en bijstand en steunverlening zowel in Nederland als in het Caribische deel van het Koninkrijk. In 2014 zijn voorbereidingen getroffen voor de invoering van het Informatiegestuurd optreden (IGO) van de KMar.

Indicatoren algemene doelstelling

De operationele doelstellingen waaraan het CKMar moet voldoen zijn gekwantificeerd en gekwalificeerd naar aantallen operationeel gereede eenheden. In onderstaande tabel is weergegeven wat de operationele beschikbaarheid moest zijn en hoeveel daarvan gerealiseerd is. Waar het aantal eenheden gedurende het jaar varieert, is het rekenkundig gemiddelde in de tabel opgenomen.

Realisatie doelstellingen KMar 2014					
Organieke component	Totaal aantal eenheden	Operationeel Gereed		Voortzettingsvermogen	
		Doelstelling	Realisatie	Doelstelling	Realisatie
Vte'n voor expeditieaire inzet	306	153	153	153	153
Peloton voor Crowd and Riot Control	1	1	1	–	–
Vte'n voor Close Protection Teams van VIP's	26	13	13	13	13
Vte'en voor Close Protection Team (CPT) ter begeleiding ambassadepersoneel (convenant BZ)	132	33	33	99	99

Toelichting

In het meerjarige convenant met het Ministerie van Buitenlandse Zaken voor de uitvoering van de beveiliging van ambassadepersoneel is vastgelegd dat voor de uitvoering van deze taak jaarlijks budget naar het Ministerie van Defensie wordt overgeheveld met de eerste suppletoire begroting. Daarom is de doelstelling niet zichtbaar in de begroting, maar komt hij wel terug in het jaarverslag van Defensie.

Inzet

Gedurende 2014 is door eenheden van het CKMar deelgenomen aan diverse crisisbeheersingsoperaties. Deze operaties worden vermeld onder beleidsartikel 1 Inzet. Het CKMar heeft aan alle inzetopdrachten voldaan.

Operationele gereedheid

Zoals uit de doelstellingenmatrix blijkt, heeft het CKMar in 2014 de opgedragen gereedheid- en inzetdoelstellingen voor alle eenheden volledig gerealiseerd.

Overige inzet

Het takenpakket van het CKMar heeft zich ontwikkeld tot een veelzijdig en samenhangend geheel. Drie operationele speerpunten vormen hierbij de basis: bewaken en beveiligen, de grenspolitietaken, internationale en militaire politietaken. Het CKMar legt de nadruk op de veiligheid van de staat en speelt hierbij snel en flexibel in op wijzigende omstandigheden.

Bewaken en beveiligen

Het CKMar draagt zorg voor de bewaking en beveiliging van bepaalde vitale objecten en personen. Zij doet dit in samenwerking met nationale en internationale publieke en private partners.

Kengetallen	Prognose 2014	Realisatie 2014
Het percentage uitvoering Toezichtprogramma		
Beveiliging burgerluchtvaart	100%	100%
Het aantal permanent te bewaken objecten	7	7
Het servicepercentage beveiligde waardetransporten voor De Nederlandsche Bank	100%	100%
Beschikbare operationele KMar-eenheden voor expeditieaire beveiligingsopdrachten	(zie doelstellin- genmatrix)	(zie doelstellin- genmatrix)

Grenspolitietaken

CKMar richt zich op de bestrijding van illegale migratie, grensoverschrijdende criminaliteit en terrorisme. Deze taak wordt risicogestuurd, flexibel en efficiënt uitgevoerd door, zowel de informatiepositie van het CKMar als de informatiepositie van de ketenpartners optimaal te benutten. Als grenspolitie wendt de KMar bedreigingen voor Nederland en het Schengengebied af bij de grens, zowel in Nederland als in gezamenlijk EU-verband (ter ondersteuning van Frontex-operaties).

Beleidsartikelen

Kengetallen	Prognose 2014	Realisatie 2014
Aantal luchthavens waar grensbewaking wordt uitgevoerd	8	8
waarvan permanent	6	6
Aantal prioriteitsmeldingen (op luchthavens waar politietaken worden uitgevoerd)	12.000	23.948 ¹
Aantal verwijderingen (directe verwijderingen en verwijderingen na aanlevering van DT&V)	6.000	3.608 ¹
waarvan begeleid	2.000	565 ¹

¹ Aangezien de realisatie afhankelijk is van het aanbod wordt geen toelichting gegeven op het verschil tussen prognose en realisatie.

Internationale en militaire politietaken

Het CKMar is als één van de vier operationele commando's van het Ministerie van Defensie mede verantwoordelijk voor de uitvoering van het buitenland- en veiligheidsbeleid van Nederland. Vanwege de specifieke organisatiekenmerken kan het CKMar met andere krijgsmachtsonderdelen of als zelfstandige politieorganisatie in binnen- en buitenland optreden.

Kengetallen	Prognose 2014	Realisatie 2014
Aantal misdrijfdossiers (aangeleverd aan OM Arnhem)	Op basis van criminaliteitsbeeldanalyse (zie doelstellin-genmatrix)	558 (zie doelstellin-genmatrix)
Beschikbare operationele KMar-eenheden voor internationale crisis- en humanitaire operaties		

Tabel Budgettaire gevolgen van beleid							
Artikel 5 Taakuitvoering Koninklijke Marechaussee (bedragen x € 1.000)	Realisatie 2010	Realisatie 2011	Realisatie 2012	Realisatie 2013	Realisatie 2014	Begroting 2014	Verschil
Verplichtingen	381.059	398.677	388.505	329.085	337.665	311.529	26.136
Uitgaven	403.414	400.456	392.326	328.658	333.990	311.529	22.461
Programma-uitgaven	6.681	7.366	7.140	2.252	1.617	282	1.335
Opdracht Inzet KMar	6.681	7.366	7.140	2.252	1.617	282	1.335
– waarvan gereedstelling ¹	6.681	7.366	7.140	2.252	1.617	282	1.335
Apparaatsuitgaven	396.733	393.090	385.186	326.406	332.373	311.247	21.126
Staven ²	30.427	30.662	11.786	22.883	35.817	9.293	26.524
Operationele eenheden KMar	362.722	359.469	370.233	303.523	296.556	301.954	– 5.398
Bijdragen aan SSO's	3.584	2.959	3.167				
Apparaat per uitgavencategorie	396.733	393.090	385.186	326.406	332.373	311.247	21.126
personele uitgaven	288.843	292.357	289.364	288.490	297.663	279.415	18.248
– waarvan eigen personeel					293.639	277.505	16.134
– waarvan operationele toelage					3.744	1.910	1.834
– waarvan externe inhuur					280		280
materiele uitgaven	107.890	100.733	95.822	37.916	34.710	31.832	2.878
– waarvan bijdragen aan SSO's ³					753	300	453
– waarvan overige exploitatie					33.957	31.532	2.425
Apparaatsontvangsten	5.941	6.219	8.074	7.154	6.529	4.590	1.939

¹ In de ontwerpbegroting 2014 is (ten onrechte) het begrotingsbedrag € 282.000 voor gereedstelling onder inzet opgenomen.

² De definitie formatie staf KMar is in 2012 aangepast n.a.v. wijziging begrotingsindeling. Onder Staf wordt nu verstaan Commandant, afdeling Kabinet en Planning & Control.

³ Shared Service Organisatie Paresto.

Toelichting op de financiële instrumenten

De posten met een verschil groter dan € 5,0 miljoen worden hieronder nader toegelicht.

Verplichtingen

De verplichtingen zijn € 26,1 miljoen hoger gerealiseerd dan begroot. Dit komt met name door de hogere realisatie van uitgaven (€ 22,5 miljoen).

Uitgaven

Apparaatsuitgaven

De overschrijding op het budget «Staven» wordt veroorzaakt doordat een deel van het formatiebudget (€ 26,5 miljoen) ten onrechte ten laste is gekomen van de staf terwijl dit op de operationele eenheden terecht moest komen. Omdat het onderscheid op formatie tussen staf en operationele eenheden in de begroting 2015 verdwijnt, doet dit probleem zich in de toekomst niet meer voor.

De hogere apparaatsuitgaven van € 21,1 miljoen worden vooral veroorzaakt door hogere personeelsuitgaven (€ 18,2 miljoen). Dit komt onder meer door beveiliging van ambassades in hoog risicogebieden (€ 8,3 miljoen), waarvoor volgens het convenant compensatie is ontvangen van Buitenlandse Zaken. De KMar heeft daarnaast in totaal € 4,9 miljoen extra uitgegeven als gevolg van de hogere instroom in de ontslagbescherming vanuit het sociaal beleidskader. Hiervan is € 3,4 miljoen gecompenseerd vanuit de Bestuursstaf. Door de reorganisatie in 2013 zijn medewerkers in aanmerking gekomen voor de garantieregeling voor oudere medewerkers kort voor leeftijdsontslag. De realisatie laat zien dat het aantal gebruikers

van de regeling hoger is dan verwacht. Doordat ook in 2014 nog een herstell premie aan het ABP moest worden afgedragen is € 2,7 miljoen meer uitgegeven. Het CKMar heeft bovendien € 0,7 miljoen uitgekeerd gekregen voor de loonbijstelling. Daarnaast is sprake van een hogere personele bezettingsgraad dan waarmee in de oorspronkelijke begroting rekening was gehouden.

4.6 Beleidsartikel 6 Investeringsen krijgsmacht

Algemene doelstelling

Defensie voorziet in nieuw materieel, infrastructuur en ICT-middelen en zij verkoopt, indien aan de orde, groot materieel en infrastructuur.

Rol en verantwoordelijkheid

De Minister is verantwoordelijk voor het tijdig voorzien in nieuw materieel, infrastructuur en ICT-middelen en de afstoting van overtollig groot materieel en infrastructuur.

Beleidsconclusie

In 2014 bleek het een uitdaging om de investeringsquote te realiseren door capaciteitsproblemen in de verwervingsketen¹ en onverwachte vertragingen bij diverse projecten. Vanwege reorganisaties, inclusief de verkleining de van staven, en de invoering van ERP vormden vooral de personele capaciteit en de beschikbaarheid van technische deskundigheid een knelpunt in 2014. Het beoogde investeringspercentage van 15,7 procent is daardoor niet gehaald en is uitgekomen op 14,3 procent. In onderstaande tabel valt af te lezen dat de gerealiseerde IQ in 2014 wel is gestegen ten opzichte van 2013.

Het herstel van de investeringsquote heeft hoge prioriteit. In 2014 zijn diverse maatregelen getroffen die zich richten op het vergroten van de investeringsmogelijkheden en het wegnemen van onderliggende structurele oorzaken in de verwervingsketen: taskforce onderrealisatie, een onderzoek naar de «voorzien in»-keten, de evaluatie en herziening van het Defensie Materieel Proces (DMP) en tot slot de uitbreiding van de personele capaciteit van de DMO. De effecten moeten de komende jaren zichtbaar worden.

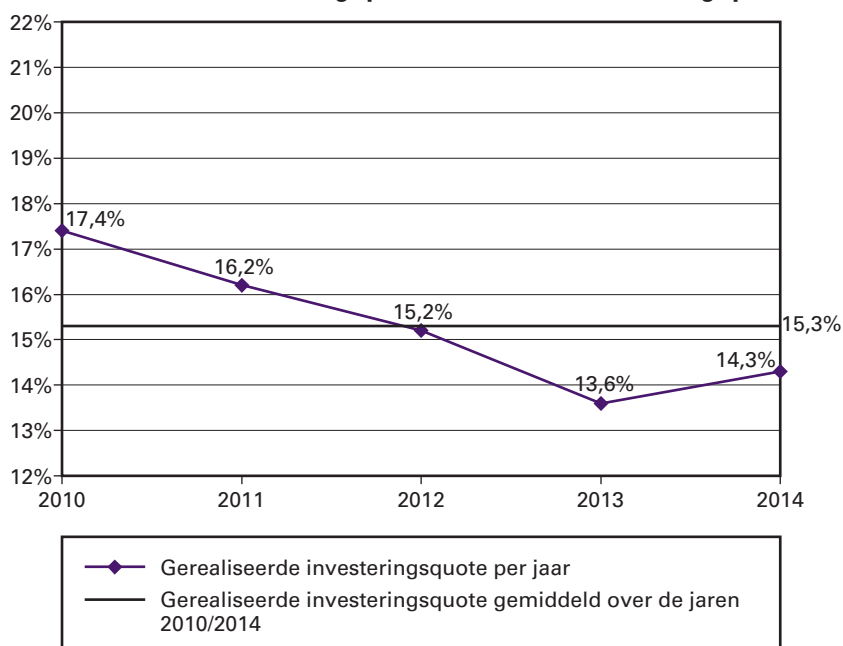
Voor de afgelopen vijf jaren was de investeringsquote gemiddeld 15,3 procent.

De investeringen zijn gedurende 2014 met € 138 miljoen verlaagd. Door een overrealisatie van ruim € 10 miljoen in de laatste maanden van 2014 zijn de investeringen in totaal € 128 miljoen lager uitgekomen. De uitgaven die in 2014 niet zijn gerealiseerd, zullen in latere jaren alsnog tot realisatie komen. De Kamer is eerder geïnformeerd over de daling van de investeringsquote en de opgetreden vertragingen (Kamerstuk [33 750-X](#), nr. 68).

---

¹ De verwervingsketen draagt zorg voor het proces van behoeftestelling tot en met de behoeftevervulling en betreft niet alleen de DMO, maar ook andere defensieonderdelen.

Tabel: Gerealiseerde Investeringsquote vs. Gemiddelde Investeringsquote.

Tabel Budgettaire gevolgen van beleid							
Artikel 6 Investerings Krijgsmacht (bedragen x € 1.000)	Realisatie 2010	Realisatie 2011	Realisatie 2012	Realisatie 2013	Realisatie 2014	Begroting 2014	verschil
Verplichtingen	635.365	926.864	970.395	633.007	996.956	1.617.520	- 620.564
Uitgaven	1.460.952	1.331.345	1.234.615	1.019.656	1.065.480	1.193.654	- 128.174
Programma-uitgaven	1.460.952	1.331.345	1.234.615	1.019.656	1.065.480	1.193.654	- 128.174
Opdracht Voorzien in nieuw materieel ¹	1.036.808	908.594	829.577	739.145	604.014	805.634	- 201.620
Opdracht Voorzien in infrastructuur	219.435	240.239	255.481	142.451	309.820	202.707	107.113
– waarvan bijdragen SSO (DVD)					27.353	27.143	210
Opdracht Voorzien in ICT	88.300	78.518	62.042	47.460	64.938	91.110	- 26.172
– waarvan bijdragen SSO (DTO)					68.113	51.735	16.378
Bekostiging Wetenschappelijk onderzoek	74.736	69.447	70.663	59.166	59.403	62.800	- 3.397
Bijdrage aan de Navo	41.673	34.547	16.852	31.434	27.305	31.403	- 4.098
Programma-ontvangsten	271.321	278.089	216.241	118.077	119.620	163.788	- 44.168
– waarvan verkoopopbrengsten groot materieel	248.094	207.449	170.575	98.603	92.946	146.218	- 53.272
– waarvan verkoopopbrengsten infrastructuur	19.234	63.176	30.706	13.736	20.417	15.700	4.717
– waarvan overige ontvangsten	3.993	7.464	14.960	5.738	6.257	1.870	4.387

¹ De realisatie Opdracht voorzien in nieuw materieel bedraagt in totaal € 612,3 miljoen. Van het projectbudget Joint Logistiek Ondersteuningsschip (JSS) is € 8,3 miljoen aan uitgaven ten laste gebracht van beleidsartikel 2 Taakuitvoering zeestrijdkrachten.

De posten met relevante verschillen ten opzichte van de begroting worden hieronder toegelicht. Het betreft verschillen groter dan € 10 miljoen bij de opdracht Voorzien in nieuw materieel en Verkoopopbrengsten groot materieel en groter dan € 5 miljoen bij de overige uitgaven en ontvangsten.

Toelichting op de financiële instrumenten

Verplichtingen

De realisatie van het verplichtingenbudget is € 621 miljoen lager dan begroot. Dit heeft meerdere oorzaken.

In 2014 was er sprake van capaciteitsproblemen in de gehele voorzieninketen. Hierdoor stagneerde een deel van de geplande verwervingsactiviteiten (geraamde financiële omvang € 400 miljoen). De reorganisatie van de defensieorganisatie in 2013 heeft hier in 2014 een na-ijleffect op gehad. In de raming van de verplichtingenstand voor 2014 is hiermee onvoldoende rekening gehouden.

Daarnaast zijn gedurende 2014 diverse oorzaken van invloed geweest op de realisatie van de verplichtingen. Zo is door het aantekenen van juridisch bezwaar op de aanbestedingsprocedure door potentiële leveranciers van de projecten Verbeterd Operationeel Systeem Soldaat en Helderheidsversterkende brillen de verplichtingen verlaagd met respectievelijk € 167 en € 43 miljoen. In tegenstelling tot de planning zijn deze verplichtingen niet in 2014 tot aanbesteding gekomen. Deze verplichtingen zullen in latere jaren alsnog worden aangegaan. Tenslotte zijn diverse geplande projecten met een lang aanbestedingstraject tegen verwachting niet in 2014 tot een juridische verplichting gekomen.

Programma-uitgaven

Opdracht Voorzien in nieuw materieel

De realisatie van de programma-uitgaven bij voorzien in nieuw materieel is € 193,3² miljoen lager dan begroot. Dit heeft meerdere oorzaken, die hieronder worden toegelicht.

---

² De onderrealisatie op de Opdracht voorzien in nieuw materieel bedraagt in totaal € 193,3 miljoen. Van het projectbudget Joint Logistiek Ondersteuningsschip (JSS) is € 8,3 miljoen aan uitgaven ten laste gebracht van beleidsartikel 2 Taakuitvoering zeestrijdkrachten.

Beleidsartikelen

Investerings zeestrijdkrachten

Bedragen x € 1 miljoen						
Omschrijving project	Project-volume (begroting 2014)	Fasering tot	Gereali-seerde uitgaven t/m 2013	Verwachte uitgaven in 2014	Gereali-seerde uitgaven in 2014	Verschil uitgaven 2014
<i>Fast Raiding, Interception and Special Forces Craft (FRISC)</i>	28,6	2014	25,8	0,8	0,9	0,1
Instandhouding Goalkeeper	33,2	2016	10,7	9,6	10,5	0,9
Instandhouding M-fregatten	58,7	2015	41,5	10,1	3,5	- 6,6
Instandhouding Walrusklasse onderzeeboten	95,3	2019	26,2	14,2	10,1	- 4,1
Luchtverdedigings- en Commando-fregatten (LCF)	1.560,3	2015	1.546,4	7,4	6,4	- 1,0
LCF Munitie	308,2	2018	303,8	0,0	0,0	0,0
<i>Maritime Ballistic Missile Defence (MBMD)</i>	117,2	2019	38,0	20,3	17,6	- 2,7
Patrouilleschepen	529,6	2015	502,8	10,2	10,6	0,4
Verbetering MK 48 torpedo	71,6	2017	11,7	13,7	4,9	- 8,8
Verwerving Joint Logistiek Ondersteuningsschip (JSS)	409,3	2015	277,2	86,5	86,7 ¹	0,2

¹ De realisatie van het projectbudget verwerving Joint Logistiek Ondersteuningsschip (JSS) bedraagt € 86,7 miljoen. Hiervan komt € 78,4 miljoen ten laste van beleidsartikel 6 Investerings en € 8,3 miljoen ten laste van beleidsartikel 2 Taakuitvoering zeestrijdkrachten.

Investerings landstrijdkrachten

Bedragen x € 1 miljoen						
Omschrijving project	Project-volume (begroting 2014)	Fasering tot	Gereali-seerde uitgaven t/m 2013	Verwachte uitgaven in 2014	Gereali-seerde uitgaven in 2014	Verschil uitgaven 2014
<i>Battlefield Managementsystem (BMS)</i>	62,8	2014	52,6	7,0	1,0	- 6,0
Datacommunicatie Mobiel Optreden (DCMO)	43,0	2014	35,7	5,2	2,4	- 2,8
Groot Pantserwielvoertuig (GPW, Boxer), productie	792,7	2018	343,5	137,0	130,7	- 6,3
Infanterie Gevechtsvoertuig (IGV), productie en Training	1.118,1	2014	1.107,7	6,2	7,9	1,7
Patriot Vervanging COMPATRIOT	29,7	2015	5,9	15,8	3,4	- 12,4
Vervanging genie- & doorbraaktank	90,4	2014	47,1	1,6	20,4	18,8

Bij het project Patriot Vervanging COMPATRIOT valt de realisatie € 12,4 miljoen lager uit dan begroot als gevolg van de Patriot-missie in Turkije. COMPATRIOT is het commando-, communicatie- en informatiesysteem rondom Patriot (verbindingsapparatuur, computers, software). Door het uitvoeren van de missie was het niet mogelijk de ingezette systemen en het reservesysteem in 2014 te modificeren.

Bij het project Vervanging genie- & doorbraaktank werd er van uitgegaan dat de voertuigen in 2013 zouden worden opgeleverd, afgenomen en betaald, met restuitgaven in 2014. De voertuigen bleken in 2013 niet aan de gestelde kwaliteitseisen te voldoen. In 2014 is dit hersteld, waardoor de voertuigen zijn afgeleverd. Dit heeft geleid tot een overrealisatie van € 18,8 miljoen.

Investerings luchtsrijdkrachten

Bedragen x € 1 miljoen						
Omschrijving project	Project-volume (begroting 2014)	Fasering tot	Gereali-seerde uitgaven t/m 2013	Verwachte uitgaven in 2014	Gereali-seerde uitgaven in 2014	Verschil uitgaven 2014
AH-64D <i>block II upgrade</i>	120,0	2015	15,5	42,5	14,3	– 28,2
AH-64D verbetering bewapening	25,9	2017	0,4	4,3	0,6	– 3,7
Chinook Uitbreiding & Versterking (4 + 2)	366,2	2014	350,2	2,3	6,8	4,5
F-16 Mode 5 IFF	39,7	2016	22,3	8,0	3,4	– 4,6
F-16 verbetering lucht-grond bewapening, fase 1	59,1	2015	38,9	13,5	0,9	– 12,6
F-16 verbetering lucht-grond bewapening, fase 2	75,3	2027	25,0	0,0	0,5	0,5
F-16 Zelfbescherming (ASE)	81,1	2016	8,2	0,0	0,7	0,7

Bij het project AH-64D *Block II Upgrade* valt de realisatie € 28,2 miljoen lager uit doordat de actuele prijs van de modkits aanzienlijk lager is dan geraamd in de *Letter of Offer and Acceptance* (LOA). Tevens is er sprake van een leverschema dat achterloopt op de ramingen in de LOA. De vrijgevallen middelen worden nu gebruikt voor verwerving van de uitgestelde functionaliteit video downlink/uplink-functionaliteit en zijn geherfaseerd naar de periode 2016–2019.

Bij het project F-16 verbetering lucht-grond bewapening (fase 1) valt de realisatie € 12,6 miljoen lager uit doordat de afgeleverde modkits, om ballistische bommen van een zoekcapaciteit te voorzien, niet voldoen aan de gestelde kwaliteitseisen. Dit als gevolg van productieproblemen bij de firma Raytheon. Bij deze stand van zaken was het niet mogelijk de modkits over te nemen. Nadat de leverancier de productieproblemen heeft verholpen, wordt de afname van de modkits hervat.

Verwerving F-35

Het project Vervanging F-16 heeft tot doel tijdig te voorzien in de vervanging van de F-16 jachtvliegtuigen van de Nederlandse krijgsmacht. Naast de verwerving van nieuwe jachtvliegtuigen gaat het tevens om de verwerving van bijbehorende simulatoren, initiële reservedelen, infrastructuur, speciale gereedschappen, meet- en testapparatuur, documentatie, initiële opleidingen en transport en de betaling van BTW. Met de nota *In het belang van Nederland* kiest Defensie ervoor om de F-16 te vervangen door de F-35. Hiervoor is een projectbudget van € 4.675,3 miljoen (prijsspeil 2014) beschikbaar. In de huidige planning zullen de eerste toestellen vanaf 2019 aan Nederland worden geleverd en kan Nederland eind 2021 de eerste F-35 eenheid operationeel gereed hebben. De twee reeds afgeleverde (test)toestellen worden tot 2019 ingezet voor deelname aan de operationele testfase van het F-35 programma en de voorbereidingen daarop. Defensie neemt reeds sinds 2007 deel aan het *Production, Sustainment and Follow-on Development (PSFD) Memorandum of Understanding (MoU)* voor de F-35.

Beleidsartikelen

Raming uitgaven (bedragen x € 1 miljoen)						
Projectomschrijving	Project-volume (Ontwerp-begroting 2014)	Fasering tot	Gereali-seerde uitgaven t/m 2013	Verwachte uitgaven in 2014	Gereali-seerde uitgaven in 2014	Verschil uitgaven 2014
Verwerving F-35	4.520,6	2023	417,1	37,5	37,4	– 0,1
Waarvan verwerving 2 testtoestellen (inclusief bijkomende middelen)	282,0	2013	257,1	0,0	4,5	4,5
Waarvan verwerving toestellen (inclusief bijkomende middelen)	3.836,1	2023	160,0	37,5	32,9	– 4,6
Waarvan PSFD MoU	177,3	2023	126,8	15,5	11,0	– 4,5
Waarvan deelname IOT&E (inclusief exploitatie testtoestellen t/m 2018)	74,2	2018	0,0	17,4	17,3	– 0,1
Waarvan risicoreservering investeringen	402,5	2023	0,0	0,0	0,0	0,0

Bij de begroting 2014 is uitgegaan van de verwachting dat de hele verplichting voor de beide (test)toestellen in 2013 zou worden gefactureerd. Inmiddels is duidelijk geworden dat de facturering achterloopt op de planning en dat modificaties die deel uitmaken van de verplichting ook nog in de komende jaren zullen plaatsvinden. Een deel van de facturen is in 2014 betaald. De komende jaren worden nog facturen verwacht voor de modificatiewerkzaamheden.

Uit hoofde van het PSFD MoU voor het project vervanging F-16 wordt jaarlijks een bijdrage aan de programmakosten betaald. Deze bijdrage is gebaseerd op het geplande aantal af te nemen toestellen door een partnerland. Het geplande aantal voor Nederland is verlaagd van 85 naar 37. Het voor 2014 begrote bedrag ging nog uit van een gepland aantal van 85 en is aangepast naar 37, hierdoor is € 4,5 miljoen minder uitgegeven.

Investerings defensiebreed

Bedragen x € 1 miljoen						
Omschrijving project	Project-volume (begroting 2014)	Fasering tot	Gereali-seerde uitgaven t/m 2013	Verwachte uitgaven in 2014	Gereali-seerde uitgaven in 2014	Verschil uitgaven 2014
NH-90	1.193,4	2017	924,1	67,4	42,8	– 24,6
Militaire Satelliet Communicatie lange termijn defensiebreed (MILSATCOM)	132,1	2017	109,4	9,4	3,8	– 5,6
Militaire Satelliet Capaciteit (MILSATCAP)	31,4	2018	13,0	5,1	4,9	– 0,2
Modernisering navigatiesystemen	39,0	2018	17,7	3,4	0,9	– 2,5
Richtkijker wapen schutter lange afstand	28,7	2014	26,5	2,0	0,3	– 1,7
Uitbreiding CBRN-capaciteit (materieel)	47,3	2016	6,3	17,6	6,8	– 10,8

De realisatie van het project NH-90 is in 2014 € 24,6 miljoen lager uitgevallen dan begroot. Het budget voor het jaar 2014 is geherfaseerd als gevolg van het later contracteren van behoeften dan aanvankelijk was voorzien, bijvoorbeeld modificaties om de NH-90 geschikt te maken voor transporttaken. Deze verschuivingen hebben geen gevolgen voor de levering van de toestellen.

Beleidsartikelen

Het programma ICMS/CBRN bestaat uit onderling verwante projecten. Vertraging van een aantal (kosten intensieve) projecten hebben ertoe geleid dat de verwachte uitgaven voor 2014 niet gehaald zijn.

Opdracht Voorzien in infrastructuur

Bij de opdracht voorzien in infrastructuur is in 2014 € 107 miljoen meer uitgegeven dan geraamd. Door drie leningen vervroegd af te lossen is er € 143 miljoen meer uitgegeven dan begroot. Daarnaast waren de uitgaven aan lopende projecten € 36 miljoen lager. De grootste projecten zijn in onderstaande tabel opgenomen.

Bedragen x € 1 miljoen						
Investerings Infrastructuur Projecten in uitvoering > € 25 miljoen (bedragen x € 1 miljoen)	Project volume (2014)	Fasering tot	Gereali- seerde uitgaven t/m 2013	Verwachte uitgaven in 2014	Gereali- seerde uitgaven 2014	Verschil uitgaven 2014
Nieuwbouw Schiphol ¹	140,4	2015	115,6	20,8	12,6	- 8,2
Herbelegging infrastructuur vliegbases Soesterberg en Gilze-Rijen	226,6	2015	212,6	1,2	1,0	- 0,2
Hoger onderhoud Woensdrecht ¹	88,8	2018	37,0	2,6	1,4	- 1,2
Nieuwbouw LOKKmar ¹	85,3	2018	35,1	13,1	12,8	- 0,3
EPA Maatregelen	65,3	2018	20,1	10,0	10,0	0
Aanpassing/renovatie Plein/Kalvermarktcomplex	26,0	2015	24,6	1,3	0,3	- 1
Strategisch vastgoedplan KMar	26,4	2015	14,9	7,6	6,2	- 1,4
Bouwtechnische verbetermaatregelen brandveiligheid	43,7	2017	2,6	12,9	0,1	- 12,8
HVD Mariniers naar Zeeland (extra kosten PPS Marinierskazerne)	200,0	2019	0,0	5,0	2,3	- 2,7
HVD Schuifplan Ermelo	65,6	2023	14,2	33,3	24,0	- 9,3
HVD Herbelegging Oranjekazerne Schaarsbergen	27,7	2020	2,7	2,2	0,1	- 2,1
HVD Herbelegging De Ruyter van Steveninckkazerne Oirschot	60,2	2020	9,8	10,1	4,5	- 5,6
Infrastructuur en voorziening KMA ²	52,3	2019	22,6	0,0	0,0	0
HVD Belegging Breda	35,7	2021	0,0	5,0	1,1	- 3,9
CLAS Reorganisatie materieel-logistieke eenheden ³	25,8	2016	4,9	5,5	4,5	- 1

¹ In de realisatie t/m 2013 zijn correcties opgenomen die betrekking hebben op eerdere jaren.

² Ondergebracht in Deelproject 2a.6 HVD Belegging Breda (Maatregel 12).

³ T/m 2012 bekend onder project onderhoudsvoorzieningen IBL Leusden.

De posten met een verschil groter dan € 5,0 miljoen worden hieronder nader toegelicht.

In het kader van de overdracht van de Dienst Vastgoed Defensie (DVD) naar het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties zijn in 2014 versneld de leningen afgelost voor de Koningin Maximakazerne (€ 85 miljoen), het Logistiek Centrum Woensdrecht (€ 34 miljoen) en het Kmar Opleidingscentrum (€ 24 miljoen).

Het project nieuwbouw KMar Schiphol

Het project nieuwbouw KMar Schiphol is door gewijzigde wetgeving bij aanbestedingen, capaciteitsproblemen bij de DVD in de voorbereiding en vertraging in de uitvoering niet voltooid in 2014, maar loopt door in 2015. De te verwachten uitgaven voor 2015 bedragen € 12,4 miljoen. Dit is exclusief de vervroegde aflossing van de eerder vermelde lening hiervoor.

HVD Mariniers naar Zeeland en HVD schuifplan Ermelo

Het HVD-project «Schuifplan Ermelo» heeft eveneens vertraging opgelopen. Dit heeft naar verwachting geen invloed op de geplande einddatum. Bij dit project is tevens sprake van een voordelig aanbestedingsresultaat. Ook bij het HVD-project «Herbelegging de Ruyter van Steveninckkazerne Oirschot» is sprake van vertraging.

Bij het project «Bouwtechnische verbetermaatregelen brandveiligheid» is aanzienlijke vertraging ontstaan in de ontwikkeling van de maatregelen. De realisatie in 2014 is daarom nihil. In overleg met de Inspectie Leefomgeving en Transport zal in 2015 eerst een pilot project worden uitgevoerd. Als gevolg van de vertraging verschuift het project naar 2018.

Opdracht Voorzien in ICT

Bij de opdracht Voorzien in ICT is de realisatie in totaal € 26,2 miljoen lager dan begroot. Deze lagere realisatie heeft betrekking op diverse projecten. Dit wordt veroorzaakt door vertragingen in het verwervingsproces en vertragingen in realisatie door capaciteitsproblemen. De projecten schuiven door naar 2015. Het betreft in alle gevallen projecten die geen directe relatie hebben met de ICT-problematiek.

De realisatie van het project *Advanced Passenger Information (API)* is € 9,7 miljoen lager dan begroot. Bij het project *secure werkplekken* is de realisatie € 6,6 miljoen lager dan begroot. Bij overige projecten wijkt de realisatie minder dan € 5,0 miljoen af van de verwachting.

Bedragen x € 1 miljoen						
Omschrijving project	Project-volume (begroting 2014)	Fasering tot	Gereali-seerde uitgaven t/m 2013	Verwachte uitgaven in 2014	Gereali-seerde uitgaven in 2014	Verschil uitgaven 2014
ERP/M&F (SPEER)	277,3	2014	262,6	8,7	12,9	4,2

CODAMO

Naar aanleiding van de motie Günal-Gezer/Eijsink (Kamerstuk 33 750-X, nr. 24) is in de Ontwerpbegroting 2015 het aantal ingediende, gehonoreerde, afgewezen en voltooide CODAMO-voorstellen opgenomen. Met ingang van 2014 wordt de doorlooptijd van CODAMO-voorstellen geregistreerd. In 2014 zijn zes voorstellen ingediend door het MKB. In alle gevallen kregen de aanvragers binnen drie maanden uitsluitsel over het al dan niet honoreren van het ingediende voorstel.

Bekostiging Wetenschappelijk onderzoek

Bekostiging Wetenschappelijk onderzoek (bedragen in € 1.000)			
2014 Omschrijving	Verwachte uitgaven in 2014	Gereali- seerde uitgaven in 2014	Vershil
Programmafinanciering TNO (en MARIN)	32.558	34.108	1.550
Programmafinanciering NLR	517	517	0
Contractonderzoek Technologie-ontwikkeling (TO)	23.630	20.918	– 2.712
Contractonderzoek Kennistoepassing	6.095	3.860	– 2.235
Totaal generaal	62.800	59.403	– 3.397

Toelichting bij tabel:

Gedurende 2014 is uitvoering gegeven aan het Research & Development Plan 2014. De Strategische Kennis & Innovatie Agenda van Defensie fungeert daarbij als fundament. Defensie investeert nadrukkelijk in de opbouw en de instandhouding van een Defensie specifieke externe kennisbasis ten behoeve van het behoud van een breed inzetbare, hoogwaardige en innovatieve krijgsmacht. In 2014 is hieraan invulling gegeven door te investeren in kennis en kunde bij de kennisinstituten TNO, NLR en MARIN.

Programmafinanciering TNO, MARIN en NLR

In 2014 zijn 48 kennisopbouw programma's uitgevoerd. Acht nieuwe programma's zijn gestart en dertien programma's zijn in de loop van het jaar voltooid.

Contractonderzoek technologieontwikkeling

Naast de programmafinanciering is 2014 gewerkt aan 71 lopende technologie ontwikkelingsprojecten. Hiervan zijn er in de loop van 2014 26 projecten voltooid. Daarnaast zijn er 23 nieuwe technologieprojecten gestart. Het merendeel van de nieuwe projecten is pas vanaf het derde kwartaal gecontracteerd, waardoor nieuwe projecten later dan gepland in de realisatiefase zijn gekomen. Daarnaast kende een aantal lopende projecten een langere doorlooptijd.

Contractonderzoek kennisgebruik

In 2014 zijn er zes nieuwe kennisgebruiksprojecten gestart en zijn er drie voltooid.

Bijdrage aan de Navo

De uitgaven hebben betrekking op de Nederlandse bijdrage aan gemeenschappelijk gefinancierde Navo-programma's. Ook de uitgaven voor de AWACS-vliegtuigen zijn hierin opgenomen. De lagere bijdrage aan de Navo (€ 4,1 miljoen) wordt vooral veroorzaakt doordat de realisatie van Navo Veiligheid Investerings Programma (NVIP), in de Navo-lidstaten, lager uitviel dan begroot. Om die reden heeft de Navo lagere bijdragen gevraagd.

Verkoopopbrengsten groot materieel

Bij afstoting van overtollig materieel wordt onderscheid gemaakt tussen strategische en niet-strategische roerende zaken. Overtollige strategische roerende zaken, zoals wapensystemen, worden om veiligheidsredenen niet aan Domeinen overgedragen. De verkoop hiervan gebeurt in

samenwerking met Domeinen. De verkoopopbrengsten komen toe aan Defensie.

De gerealiseerde ontvangsten van contracten die in eerdere jaren via Domeinen zijn gesloten, bedroegen in 2014 € 92,9 miljoen. In 2014 is voor circa € 400 miljoen aan verkoopcontracten afgesloten. De ontvangsten uit deze contracten zullen de komende jaren plaatsvinden. Het merendeel van het groot materieel is daarmee verkocht. In de loop van 2014 is tevens besloten om de verkoopactiviteiten van de Cougar-transporthelikopters, de mijnenbestrijdingsvaartuig van de Alkmaarklasse (AMBV's) en de laatste Leopard 2 tanks vooralsnog stop te zetten.

Ten opzichte van de begroting 2014 vallen de verkoopopbrengsten groot materieel € 53,3 miljoen lager uit. In de eerste suppletoire begroting is € 30 miljoen aan verkoopontvangsten van roerende goederen verschoven naar latere jaren als gevolg van afnemende mogelijkheden op de markt. Er is € 6,8 miljoen minder ontvangen door vertraging bij de betalingen van lopende contracten en ook € 10,3 miljoen aan verwachte ontvangsten van royalties is niet in 2014 ontvangen. Beide verwachte ontvangsten verschuiven van 2014 naar 2015. Tot slot is € 6,2 miljoen minder ontvangen door externe factoren, zoals vertraging in het tekenen van contracten en het wachten op vergunningen door externe partijen.

4.7 Beleidsartikel 7 Ondersteuning krijgsmacht door Defensie Materieel Organisatie

Algemene doelstelling

De Defensie Materieel Organisatie (DMO) zorgt voor de verwerving van modern, robuust en kwalitatief hoogwaardig en inzetbaar materieel en de beschikbaarstelling van ICT-middelen, brandstof, munitie en kleding en uitrusting aan de defensieonderdelen.

Rol en verantwoordelijkheid

De Minister is verantwoordelijk voor de aanschaf en de instandhouding van materieel en de afstoting van overtollig materieel van de krijgsmacht.

Beleidsconclusie

De DMO heeft een bijdrage geleverd aan de hoofddoelstelling van de krijgsmacht door de levering van modern, robuust, kwalitatief en inzetbaar materieel. De DMO heeft hiervoor ondersteuning geleverd door de aanschaf van het materieel, de instandhouding ervan en de afstoting. Verder heeft de DMO in 2014 ondersteuning geleverd aan grote en kleine internationale operaties.

De migratie van DMO naar het ERP-systeem is voltooid, met uitzondering van het brandstoffenbedrijf. Eind 2014 is het Defensie Brand- en Bedrijfsstoffen Bedrijf (DBBB), dat deel uit maakt van de DMO, deels gemigreerd. De migratie van de brandstoffen volgt in 2015.

2014 was een uitdagend jaar voor de informatietechnologie (IT). Zo werd geconstateerd dat de technische staat van IT-infrastructuur moet worden versterkt. De eerste stappen richting structureel herstel zijn ingezet. Specialistisch personeel is aangenomen, besloten is datacentra te vervangen en apparatuur te moderniseren. Deze maatregelen moeten in 2015 aanvangen.

Tabel Budgettaire gevolgen van beleid							
Artikel 7 Ondersteuning krijgsmacht door Defensie Materieel Organisatie (bedragen x € 1.000)	Realisatie 2010	Realisatie 2011	Realisatie 2012	Realisatie 2013	Realisatie 2014	Begroting 2014	verschil
Verplichtingen	867.425	999.355	1.039.074	846.181	606.479	815.316	– 208.837
Uitgaven	1.135.800	1.121.262	871.683	853.971	788.427	815.316	– 26.889
Programma-uitgaven	551.400	576.355	541.336	361.144	293.389	338.936	– 45.547
<i>Opdracht Logistieke ondersteuning</i>							
– waarvan gereedstelling	243.454	278.045	232.613	246.323	214.792	237.820	– 23.028
– waarvan instandhouding	294.052	282.794	299.936	114.821	78.597	101.116	– 22.519
– waarvan afstoting	13.894	15.516	8.787				
Apparaatsuitgaven	584.400	544.907	330.347	492.827	495.038	476.380	18.658
<i>Staven¹</i>	5.898	5.870	6.276	5.566	8.382	7.185	1.197
<i>Ondersteuning operationele eenheden²</i>	575.397	537.253	322.638	487.261	486.656	469.195	17.461
<i>Bijdragen aan SSO's</i>	3.105	1.784	1.433				
Apparaat per uitgavencategorie	584.400	544.907	330.347	492.827	495.038	476.380	18.658
personele uitgaven	336.102	319.313	130.587	178.093	192.287	179.845	12.442
– waarvan eigen personeel					172.534	179.533	– 6.999
– waarvan operationele toelage					180	312	– 132
– waarvan externe inhuur					19.573		19.573
materiele uitgaven	248.298	225.594	199.760	314.734	302.751	296.535	6.216
– waarvan huisvesting en infrastructuur ³	102.960	105.867	87.242				
– waarvan ICT door SSO DMO OPS ⁴	21.272	19.039	11.406	220.486	228.784	217.265	11.519
– waarvan exploitatie door SSO Paresto / DVD					363	2.631	– 2.268
– waarvan overige exploitatie	124.066	100.688	101.112	94.248	73.604	76.639	– 3.035
Apparaatsontvangsten	44.822	52.532	58.451	59.554	25.189	42.933	– 17.744

¹ Onder staf wordt verstaan: DMO Dir. F&C/OIB; Fin. Control en Directeur F&C.

² Ondersteuning operationele eenheden, Gereedstelling en instandhouding zijn inclusief de logistieke bedrijven voor de periode 2009 tot en met 2012.

³ Huisvesting en infrastructuur in 2013 gecentraliseerd bij CDC.

⁴ Informatievoorziening in 2013 gecentraliseerd bij IVENT en ondergebracht bij DMO (thans DMO/OPS).

Toelichting op de financiële instrumenten

De posten met een verschil groter dan € 5,0 miljoen worden hieronder nader toegelicht.

Verplichtingen

De lagere realisatie van de verplichtingen (€ 208,8 miljoen) is veroorzaakt door verscheidene herschikkingen naar defensieonderdelen (circa € 143 miljoen), interdepartementale budgetoverhevelingen (circa € 10 miljoen) en doordat er minder (kortlopende) verplichtingen zijn aangegaan voor met name gereedstelling (munitie en brandstof) en instandhouding.

Uitgaven

Gereedstelling

De realisatie van de gereedstelling is per saldo € 23,0 miljoen lager dan begroot. Dit is deels veroorzaakt door het overhevelen van € 2,2 miljoen naar het instandhoudingsbudget CLSK voor de *Unmanned Aerial Vehicles* (Mini UAV Raven en UAV Scan Eagle). Hier tegenover staan diverse overhevelingen (€ 0,3 miljoen) en interne herschikkingen (€ 1,7 miljoen).

Daarnaast is de beschikbare budgetruimte van DMO verhoogd door verrekeringen met inzet. De verkregen budgetruimte is in 2014 echter niet omgezet in daadwerkelijke uitgaven. Het treft verrekenen in het kader van

Beleidsartikelen

inzet in Mali (€ 7,7 miljoen), inzet boven Irak (€ 4,7 miljoen) en ondersteuning bij de ramp met de MH-17 (€ 1,7 miljoen).

Verder is er sprake van vertraging in geplande leveringen voor in totaal € 4,7 miljoen waardoor deze in 2015 plaatsvinden.

Instandhouding

De realisatie van de instandhouding is per saldo € 22,5 miljoen lager dan begroot. Dit wordt grotendeels veroorzaakt door de overheveling van € 22,4 miljoen naar instandhoudingsbudget van CLSK voor de (K)DC-10 en C-130.

Personele uitgaven

De realisatie van de personele uitgaven is per saldo € 12,4 miljoen hoger dan begroot. Om het verwachte productieverlies, als gevolg van de onvolledige vulling van de organisatie, te minimaliseren is voor € 19,6 miljoen meer dan begroot aan externe inhuur gepleegd. Doordat een groot aantal vacatures niet vervuld konden worden is aan eigen personeel € 5,0 miljoen minder uitgegeven dan begroot.

Materiele uitgaven

De realisatie van de materiele uitgaven is per saldo € 6,2 miljoen hoger dan begroot. Dit is veroorzaakt door de langzamere defensiebrede afbouw van het aantal werkplekken en accounts dan was voorzien.

Ontvangsten

De realisatie van de ontvangsten zijn € 17,7 miljoen lager dan begroot. De neerwaartse bijstelling is het gevolg van het achterblijven van diverse geraamde (incidentele) personele en materiele ontvangsten. In 2013 heeft het achterblijven van een verwacht positief resultaat bij de batenlastenagentschap Defensie Telematica Organisatie ertoe geleid dat geen sprake is van een winstafdracht. De tegenvallende ontvangsten hebben geleid tot een verlaagd uitgavenbudget (programma) van de DMO.

4.8 Beleidsartikel 8 Ondersteuning krijgsmacht door Commando DienstenCentra

Algemene doelstelling

Het Commando DienstenCentra (CDC) voorziet in een doelmatige en doeltreffende ondersteuning van de krijgsmacht. Het CDC draagt zorg voor de levering van ondersteunende diensten aan de krijgsmacht, is wereldwijd actief en voorziet in randvoorwaarden en faciliteiten, zodat de defensieonderdelen zich kunnen concentreren op hun kerntaken. Deze ondersteunende diensten betreffen huisvesting, beveiliging, facilitaire diensten, transport, catering, P&O dienstverlening, gezondheidszorg en opleidingen voor officieren.

Rol en verantwoordelijkheid

De Minister is verantwoordelijk voor een doeltreffende en doelmatige dienstverlening binnen Defensie waaraan het CDC een bijdrage levert.

Beleidsconclusie

In de begroting voor 2014 is gemeld dat de ondersteunende diensten van Defensie verder worden geconcentreerd bij het CDC. Hieraan is vervolg gegeven met de vorming van de divisie Personeel en Organisatie Defensie (DPOD), waarin een aantal personele taken zijn gebundeld. Verder is de oprichting van het Financieel Administratie- en Beheerkantoor (FABK) in de divisie Facilitair en Logistiek voltooid. De samenvoeging van de defensiebrede niet-operationele gezondheidszorg bij de divisie Defensie Gezondheidsorganisatie (DGO) is in de besluitvormingsfase. Op 1 juli 2014 is het Rijksvastgoedbedrijf opgericht. Vanaf die datum is het overgrote deel van het personeel van de Dienst Vastgoed Defensie gedetacheerd bij het RVB, vooruitlopend op verdere integratie.

Tabel Budgettaire gevolgen van beleid							
Artikel 8 Ondersteuning krijgsmacht door Commando DienstenCentra (bedragen x € 1.000)	Realisatie 2010	Realisatie 2011	Realisatie 2012	Realisatie 2013	Realisatie 2014	Begroting 2014	verschil
Verplichtingen	783.389	807.989	940.428	1.111.277	1.057.642	972.277	85.365
Uitgaven	852.022	911.032	906.135	1.040.029	1.061.257	972.277	88.980
Programma-uitgaven		1.087	12.984	7.600	12		12
Opdracht Dienstverlenende eenheden							
– waarvan gereedstelling		1.087	7.112	7.590	1		1
– waarvan afstoting			5.058				
– waarvan instandhouding			814	10	11		11
Apparaatsuitgaven	852.022	909.945	893.151	1.032.429	1.061.245	972.277	88.968
Staf CDC ¹	17.681	19.902	19.302	13.760	9.706	15.802	– 6.096
Ondersteuning operationele eenheden	800.108	860.044	843.678	956.930	1.033.689	938.077	95.612
Bijdragen aan SSO's	12.294	9.562	9.926	41.909			
Attachés	21.939	20.437	20.245	19.830	17.850	18.398	– 548
Apparaat per uitgavencategorie	852.022	909.945	893.151	1.032.429	1.061.245	972.277	88.968
personele uitgaven	337.765	477.234	475.274	424.809	443.228	451.970	– 8.742
– waarvan eigen personeel	325.065	466.564	464.167	411.204	414.134	441.052	– 26.918
– waarvan operationele toelage					1.037	248	789
– waarvan attachés	12.700	10.670	11.107	13.605	11.841	10.670	1.171
– waarvan externe inhuur					16.216		16.216
materiele uitgaven	514.257	432.711	417.877	607.620	618.017	520.307	97.710
Huisvesting en infrastructuur (incl. bijdrage SSO DVD ²)	9.667	39.735	135.425	396.124	385.000	340.933	44.067
– waarvan bijdrage SSO DVD huisvesting en infrastructuur					193.218	116.761	76.457
ICT ³	143.840	142.247	134.198				
Overige exploitatie (incl bijdrage SSO Paresto)	351.511	240.962	139.116	205.271	227.008	171.646	55.362
– waarvan bijdrage door SSO Paresto (catering; overige exploitatie)					31.013	35.140	– 4.127
Overige exploitatie attachés	9.239	9.767	9.138	6.225	6.009	7.728	– 1.719
Apparaatsontvangsten	49.682	68.106	75.041	55.319	49.243	51.377	– 2.134

¹ Onder staf CDC wordt verstaan de ondersteuningsgroep en kabinet.

² Huisvesting en infrastructuur in 2012 geconcentreerd bij CDC, waarvan groot deel wordt uitgevoerd door SSO DVD.

³ Exploitatie informatievoorziening door batenlastendienst IVENT in 2012 naar DMO.

Toelichting op de financiële instrumenten

De posten met een verschil groter dan € 5 miljoen worden hieronder nader toegelicht.

Verplichtingen

De realisatie van de verplichtingen is € 85,4 miljoen hoger dan geraamd als gevolg van de hogere uitgaven voor huisvesting en infrastructuur en de hogere verplichtingen bij de materiële uitgaven.

Uitgaven

Personele uitgaven

De lagere realisatie van de personele uitgaven – € 26,9 miljoen is onder meer het gevolg van de vertraging van de invoering van de reorganisatie bij de divisie Defensie Gezondheidsorganisatie (DGO) (– € 14,7 miljoen). Vanwege formatieve ondervulling heeft er externe inhuur plaats gevonden (€ 16,2 miljoen). Daarnaast is de verhoging van de pensioenpremies (€ 4,7 miljoen) gecompenseerd. Verder zijn de budgetten voor

Beleidsartikelen

ontslagbescherming uit het sociaal beleidskader overgeheveld van het centraal apparaatsartikel naar de defensieonderdelen (€ 2,3 miljoen). Gedurende 2014 hebben er verschillende kleinere mutaties plaatsgevonden (– € 3,0 miljoen)

Externe inhuur

De externe inhuur (€ 16,2 miljoen) is ontstaan vanwege formatieve ondervulling en het niet tijdig kunnen vullen van de vacatures. Dit heeft een direct verband met de onderrealisatie van het eigen personeel.

Materiële uitgaven

Huisvesting en infrastructuur

De uitgaven voor huisvesting en infrastructuur zijn € 44 miljoen hoger dan begroot. Het budget voor instandhouding was initieel te laag begroot. Dit komt onder andere door een vertraging in de reductie van het aantal vierkante meters. Het budget voor instandhouding infrastructuur, waarvan de werkzaamheden wordt uitgevoerd door SSO DVD, is met € 76,5 miljoen naar boven bijgesteld om het op het gewenste peil te brengen. Hiervan is € 43,4 miljoen gecompenseerd door interne herschikking binnen de materiële uitgaven. In verband met nieuwbouw en verbouw is er aan het budget facilitair ten behoeve van vastgoed € 11,1 miljoen toegevoegd en € 22 miljoen voor instandhouding vanuit de budgetten voor investeringen infrastructuur.

Overige exploitatie

De uitgaven voor overige exploitatie zijn € 55,4 miljoen hoger dan begroot. Deze stijging wordt met name veroorzaakt door de overdracht van activiteiten met de daarbij horende budgetten, waaronder de overheveling van de budgetten voor personeelsdiensten en de begeleiding en bemiddeling bij (reorganisatie)ontslag (€ 10 miljoen), de wervingsbudgetten (€ 16,7 miljoen), het budget voor tweede lijnsgezondheidszorg (€ 6,9 miljoen), de bijdrage voor het Host Nation Support (€ 4,7 miljoen) en het budget voor flexibel transport (€ 2,8 miljoen). Daarnaast is de prijsbijstelling tranche 2014 verdeeld over de verschillende dienstverleningsactiviteiten (€ 13,2 miljoen).

Ontvangsten

De lagere ontvangsten zijn het gevolg van vertraging bij de verbouwing van het Centraal Militair hospitaal (CMH). Hier tegenover staan lagere uitgaven op artikel 6 Investerings (Voorzien in Infrastructuur).

5. NIET-BELEIDSARTIKELN**5.1 Niet-beleidsartikel 9 Algemeen****Budgettaire gevolgen niet-beleidsartikel 9 Algemeen**

De onderstaande tabel bevat de geraamde en gerealiseerde uitgaven en verplichtingen voor 2014.

Budgettaire gevolgen niet-beleidsartikel 9 Algemeen							
Artikel 9 Algemeen (bedragen x € 1.000)	Realisatie 2010	Realisatie 2011	Realisatie 2012	Realisatie 2013	Realisatie 2014	Begroting 2014	verschil
Verplichtingen	115.582	94.131	116.660	84.443	81.246	113.716	– 32.470
Uitgaven	116.572	100.993	90.850	100.566	100.370	113.716	– 13.346
Programma-uitgaven							
Subsidies en bijdragen	19.697	21.554	21.904	21.682	22.104	21.752	352
Bijdrage Navo en internationale samenwerking	37.061	35.740	30.077	39.906	37.001	44.918	– 7.917
Overige uitgaven	59.814	43.699	38.869	38.978	41.265	47.046	– 5.781
Totaal programma-uitgaven	116.572	100.993	90.850	100.566	100.370	113.716	– 13.346
Totaal ontvangsten	0	0	0	0	0	0	0

Toelichting op de instrumenten

De posten met een verschil groter dan € 5,0 miljoen worden hieronder nader toegelicht.

Verplichtingen

De realisatie van de verplichtingen is € 32,5 miljoen lager dan was begroot. Dit omdat in 2012 de meerjarige verplichting voor de nieuwbouw van het Nationaal Militair Museum is aangegaan en de verplichtingenstanden van 2013 en 2014 hier ten tijde van de Ontwerpbegroting 2013 en 2014 niet neerwaarts op zijn aangepast, volgend uit het nieuwe meerjarige verplichtingenverloop. Dit heeft tot gevolg dat de realisatie ten opzichte van de begrote stand lager uitkomt.

Uitgaven*Bijdrage Navo en Internationale samenwerking*

De lagere realisatie op bijdragen aan de Navo en internationale samenwerking van € 7,9 miljoen is het gevolg van een budgetoverheveling van € 4,7 miljoen naar CDC vanwege uitgaven aan *Host Nation Support*. Het resterende verschil van € 3,2 miljoen valt uiteen in voornamelijk een lagere realisatie op de AWACS exploitatie van € 1,4 miljoen en diverse kleinere posten van in totaal € 1,8 miljoen.

Overige Uitgaven

De lagere realisatie van de overige uitgaven (€ 5,8 miljoen) betreft voornamelijk de niet gerealiseerde betaling van (extra) uitgaven voor het Nationaal Militair Museum van € 5,5 miljoen.

5.2 Niet-beleidsartikel 10 Centraal apparaat

Op dit artikel zijn alle verplichtingen, personele en materiële uitgaven en ontvangsten van de Bestuursstaf en de Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst weergegeven. Tevens zijn in dit artikel de defensiebrede uitgaven ondergebracht voor pensioenen en uitkeringen (waarvan een deel «niet relevant» dat betrekking heeft op de lening voor de kapitaaldekking van de militaire ouderdomspensioenen), wachtgeld, inactiviteitsweden en SBK-gelden.

Budgettaire gevolgen niet-beleidsartikel 10 centraal apparaat							
Artikel 10 Centraal apparaat (bedragen x € 1.000)	Realisatie 2010	Realisatie 2011	Realisatie 2012	Realisatie 2013	Realisatie 2014	Begroting 2014	verschil
Verplichtingen	1.451.490	1.539.764	1.761.039	1.655.999	1.584.117	1.698.315	– 114.198
Uitgaven	1.462.716	1.542.481	1.763.530	1.658.703	1.589.049	1.698.315	– 109.266
Apparaatsuitgaven							
Bestuursstaf	125.721	116.779	107.015	89.315	74.754	86.837	– 12.083
Militaire inlichtingen- en Veiligheidsdienst	70.848	72.751	70.670	59.437	62.522	64.294	– 1.772
Pensioenen en uitkeringen ¹	1.147.502	1.224.066	1.380.124	1.256.134	1.237.183	1.224.978	12.205
Wachtgelden, inactiviteitsweden en SBK-gelden	109.833	123.102	202.876	253.817	214.590	322.206	– 107.616
Ziektekostenvoorziening	8.812	5.783	2.845				
Apparaat per uitgavencategorie	1.462.716	1.542.481	1.763.530	1.658.703	1.589.049	1.698.315	– 109.266
personele uitgaven	1.419.639	1.498.742	1.723.733	1.638.573	1.575.860	1.676.536	– 100.676
– waarvan eigen personeel	153.494	145.790	137.888	128.622	121.615	129.352	– 7.737
– waarvan externe inhuur					2.472		2.472
– waarvan pensioenen, wachtgelden en uitkeringen	1.266.145	1.352.952	1.585.845	1.509.951	1.451.773	1.547.184	– 95.411
materiële uitgaven	43.077	43.739	39.797	20.130	13.189	21.779	– 8.590
– waarvan bijdragen aan SSO's ²					498	170	328
– waarvan huisvesting en infrastructuur	162	593					
– waarvan ICT	17.174	21.213	20.404				
– waarvan overige exploitatie	25.741	21.933	19.393	20.130	12.691	21.609	– 8.918
Totaal ontvangsten	16.540	6.749	24.839	2.669	24.360	6.908	17.452

¹ Waarvan niet relevant.

² Shared Service Organisatie Pareto.

41.992   81.915   80.976   84.140   84.857

Toelichting op de instrumenten

De posten met een verschil groter dan € 5,0 miljoen worden hieronder nader toegelicht.

Verplichtingen

De lagere realisatie van de verplichtingen van € 114,2 miljoen is het gevolg van lagere uitgaven.

Uitgaven*Bestuursstaf*

Met de overgang van de Auditfunctie Defensie naar het Ministerie van Financiën is een bedrag van € 8,9 miljoen overgeheveld. De resterende € 3,2 miljoen zijn diverse overhevelingen naar andere defensieonderdelen.

Niet-beleidsartikelen

Pensioenen en uitkeringen

De realisatie van de pensioenen en uitkeringen is € 12,2 miljoen hoger dan begroot. Dit bestaat uit hoger uitgevallen uitkeringen van € 31,2 miljoen en de post niet relevante uitgaven voor de financiering van de overgang naar het kapitaaldekkingstelsel van € 19,1 miljoen die niet tot uitgaven heeft geleid. De hogere uitgaven voor de uitkeringen hebben betrekking op meerdere mutaties, waaronder de regeling ereschulden, de waardeoverdrachten pensioenen, een herstellpremie ABP en een betaling die niet heeft plaatsgevonden in 2013.

Wachtgelden, inactiviteitswedden en SBK-gelden

De realisatie van SBK 2012, SBK 2004 en W&I is € 107,6 miljoen lager uitgevallen dan begroot. Dit komt onder meer doordat er budgetoverhevelingen hebben plaatsgevonden naar beleidsartikelen. Zo is het budget met betrekking tot de ontslagbeschermers herschikt over de defensieonderdelen en het budget voor de om-, her- en bijscholing overgeheveld naar het CDC (beleidsartikel 8). Daarnaast heeft er een kasschuif plaatsgevonden van 2014 naar 2015 en is de hogere realisatie uit 2013 in mindering gebracht op de begroting van 2014.

Ontvangsten

De hogere ontvangstenrealisatie betreft grotendeels een eenmalige gedeeltelijke teruggaaf van de basispremie WAO/WIA zoals geregeld is in het Belastingplan 2014.

5.3 Niet-beleidsartikel 11 Geheime uitgaven**Budgettaire gevolgen niet-beleidsartikel 11 Geheime uitgaven**

De onderstaande tabel bevat de geraamde en gerealiseerde uitgaven en verplichtingen voor 2014.

Budgettaire gevolgen niet-beleidsartikel 11 Geheime uitgaven							
Artikel 11 Geheime uitgaven (bedragen x € 1.000)	Realisatie 2010	Realisatie 2011	Realisatie 2012	Realisatie 2013	Realisatie 2014	Begroting 2014	verschil
Verplichtingen	2.236	6.238	5.251	5.264	3.893	5.264	– 1.371
Geheime uitgaven	2.236	6.238	5.251	5.264	3.893	5.264	– 1.371
Totaal uitgaven	2.236	6.238	5.251	5.264	3.893	5.264	– 1.371

De geheime uitgaven worden jaarlijks gecontroleerd door de president van de Algemene Rekenkamer.

5.4 Niet-beleidsartikel 12 Nominaal en onvoorzien

Budgettaire gevolgen niet-beleidsartikel 12 Nominaal en onvoorzien

De onderstaande tabel bevat de geraamde en gerealiseerde uitgaven en verplichtingen voor 2014.

Budgettaire gevolgen niet-beleidsartikel 12 Nominaal							
Artikel 12 Nominaal en onvoorzien (bedragen x € 1.000)	Realisatie 2010	Realisatie 2011	Realisatie 2012	Realisatie 2013	Realisatie 2014	Begroting 2014	verschil
Verplichtingen en uitgaven					0	46.727	– 46.727
Loonbijstelling							
Prijsbijstelling							
Nader te verdelen					0	46.727	– 46.727
Onvoorzien							
Totaal uitgaven					0	46.727	– 46.727

In dit begrotingsartikel worden de door het Ministerie van Financiën toegekende bedragen opgenomen. Met de tweede supplettoire begroting is het resterende bedrag volledig uitgedeeld naar de defensieonderdelen. Het saldo is nihil.

6. BEDRIJFSVOERINGSPARAGRAAF

De bedrijfsvoeringsparagraaf kent vier verplichte onderdelen

1. Rechtmatigheid;
2. Totstandkoming beleidsinformatie;
3. Financieel beheer en materieel beheer;
4. Overige aspecten bedrijfsvoering.

1. Rechtmatigheid

De verantwoording in het departementale jaarverslag is in overeenstemming met de begrotingswetten, de Europese regelgeving, Nederlandse wetten, algemene maatregelen van bestuur en in ministeriële regelingen opgenomen bepalingen. Voor de bepaling van fouten en onzekerheden is de Rijksbrede normering toegepast.

In de verantwoording voorkomende fouten en onzekerheden in de verplichtingen zijn binnen de interdepartementaal overeengekomen (artikel)toleranties gebleven. Om binnen deze toleranties te blijven is een correctie op de posten aangegane verplichtingen in de verantwoordingsstaat en de post openstaande verplichtingen in de saldibalans doorgevoerd waardoor de, statistisch gezien meest waarschijnlijke, fout in de saldibalans nihil is. Voor de uitgaven en ontvangsten geldt dat bij twee beleidsartikelen de rapportagetolerantie voor de onzekerheden zijn overschreden. Het betreft het beleidsartikel 8 Commando DienstenCentra (CDC) en niet-beleidsartikel 9 Algemeen. Ook is er een overschrijding voor de onzekerheden en de fouten bij de uitgaven en ontvangsten op totaalniveau.

Op beleidsartikel 8 Commando DienstenCentra is er een onzekerheid bij de uitgaven en ontvangsten van € 90.067.000, waarbij de artikeltolerantie € 33.315.000 is. Dit is een overschrijding van 170,3 procent van de artikeltolerantie en 8,1 procent aan onzekerheden op een totaal van € 1.110.500.000 aan uitgaven en ontvangsten op artikel 8.

Op niet-beleidsartikel 9 Algemeen is er een onzekerheid bij de uitgaven en ontvangsten van € 16.344.000, waarbij de artikeltolerantie € 10.037.000 is. Dit is een overschrijding van 62,8 procent van de artikeltolerantie en 16,3 procent aan onzekerheden op een totaal van € 100.370.000 aan uitgaven en ontvangsten op niet-beleidsartikel 9.

De rapporteringstolerantie van Defensie voor de onzekerheden in de uitgaven en ontvangsten kent een tolerantiegrens van € 243.522.000. De onzekerheden bedragen € 368.702.000, hetgeen een overschrijding van 51,4 procent van de rapporteringstolerantie betekent en 4,6 procent aan onzekerheden op een totaal van € 8.078.794.000 aan uitgaven en ontvangsten.

De rapporteringstolerantie van Defensie voor de fouten in het totaal van uitgaven en ontvangsten kent een tolerantiegrens van € 81.174.000. De fouten bedragen € 127.296.000, hetgeen een overschrijding van 56,8 procent van de rapporteringstolerantie betekent en 1,6 procent aan fouten op een totaal van € 8.078.794.000 aan uitgaven en ontvangsten.

De overschrijdingen van de (artikel)toleranties voor de onzekerheden in de uitgaven en ontvangsten zijn onder meer het gevolg van het niet voldoende aanwezig zijn van achterliggende documentatie van de

uitgaven, niet voldoen aan gestelde contractvoorwaarden en gewenning aan de nieuwe werkwijze als gevolg van de implementatie van ERP M&F. De overschrijding van de tolerantie voor de fouten in de uitgaven en ontvangsten is met name het gevolg van betalingen waarbij niet is voldaan aan de contractvoorwaarden.

2. Totstandkoming beleidsinformatie

In het jaarverslag is opgenomen in hoeverre Defensie in staat is geweest de inzetbaarheidsdoelstellingen en de doelstellingen per operationeel commando te halen. Over de mate waarin aan de inzetbaarheidsdoelstellingen kan worden voldaan wordt de Kamer sinds 2014 tweemaal per jaar geïnformeerd.

De operationele gereedheid van de eenheden wordt bepaald door te kijken naar de personele gereedheid, materiële gereedheid en geoefendheid. Samen met de appreciatie van de commandant bepaalt dit of een eenheid operationeel gereed is. Sinds 2014 wordt er niet meer gekeken naar de gemiddelde operationele gereedheid in het jaar, maar naar het minimaal aantal eenheden dat te allen tijde operationeel gereed is. De verbeteringslag ten aanzien van de uniformering van gereedheidsinformatie is bijna afgerond. Voor de personele en materiële gereedheid is inmiddels bepaald welke basisadministratie moet worden gebruikt. Voor geoefendheid loopt deze verbeteringslag nog, waarbij wordt verwacht dat de eerste resultaten in 2015 zichtbaar zijn.

3. Financieel- en materieel beheer

Financieel beheer

In 2014 was de focus erop gericht om, na de afronding eind 2013 van de reorganisatie van het controlveld, de verbetermaatregelen werkend en de resultaten zichtbaar te krijgen. Hierbij wordt nadrukkelijk gestuurd op risico's. Stappen zijn gezet om de financiële processen te verbeteren. Ook zijn er diverse maatregelen ingericht in het kader van regie en monitoring. Zo is binnen het Financieel Administratie- en Beheerkantoor (FABK) een dashboard ontwikkeld en wordt steekproefsgewijs een onderbouwing bij de prestatieverklaring opgevraagd. Daarnaast zijn er op diverse niveaus overlegcommissies waarbij de stand van zaken ten aanzien van het financieel beheer wordt gevolgd.

De migratie naar ERP M&F blijft een risico binnen het financieel beheer. Deze migratie is een complexe en grootschalige verandering, waarbij er sprake is van een wijziging van taken en verantwoordelijkheden en een verandering van de werkwijze als gevolg van de koppeling tussen het materieellogistieke domein en de financiële processen. Deze (gefaseerde) migratie heeft, onder meer door de nog niet gesloten ketens, (negatieve) gevolgen voor de ordelijkheid van het financieel beheer. Dit heeft zich met name geuit op het gebied van:

- Verschillen in de verplichtingenstanden als gevolg van de wijziging in de manier van vastlegging van geconverteerde contracten. Deze verschillen zijn extra-comptabel ten behoeve van de saldbalans gecorrigeerd.
- De beschikbaarheid van financiële rapportages met betrekking tot voorschotten en verplichtingen. Door het combineren van een aantal gegevens kon de benodigde informatie alsnog worden opgeleverd. De stuurinformatie ten aanzien van de budgetuitputting op kasbasis is in

Bedrijfsvoeringsparagraaf

2014 wel op orde geweest, evenals de informatie over verplichtingen voor het betaalproces (relateren facturen).

Betaalproces

In 2013 zijn er als gevolg van de reorganisatie omissies geconstateerd bij de verificatie en de dossiervorming in het betaalproces. In 2014 zijn maatregelen genomen deze punten te verbeteren, zoals digitale dossiervorming bij zowel de aanlevering van documenten als de verificatiewerkzaamheden en het steekproefsgewijs opvragen van de onderbouwing bij de prestatieverklaring. De effecten van deze maatregelen zijn in 2014 nog niet voldoende zichtbaar geworden.

Verplichtingenbeheer

Het verplichtingenbeheer was in 2013 verslechterd als gevolg van de grootschalige reorganisatie. In 2014 zijn maatregelen genomen om de vastlegging van de verplichtingen te verbeteren. Deze hebben in 2014 nog beperkt effect gehad. Daarnaast hebben als gevolg van de migratie naar ERP M&F en de gewenning aan de nieuwe werkwijze onjuistheden voorgedaan in de vastlegging van de verplichtingen. Er is een extracomptabele correctie in de jaarrekening nodig geweest om binnen de goedkeuringstolerantie te blijven.

Verbeterprogramma financieel beheer

De maatregelen in 2014 waren vooral gericht op het normaliseren van de financiële processen. Conform het groeipad uit het plan van aanpak Verbeteren Beheer zal het financieel beheer in 2015 structureel verbeterd moeten zijn. Het FABK ondersteunt, door uniformering en concentratie van kennis en kunde, het administratieve proces van de begrotingsuitvoering. Er is hierbij een dashboard op basis van indicatoren ingericht om in de toekomst afwijkingen in de financiële processen tijdig te detecteren en te herstellen. Daarbij gaat het niet alleen om de interne bedrijfsvoering van FABK, maar ook om de procesbewaking. De tijdigheid en kwaliteit van administratieve beheerhandelingen zijn in 2014 verbeterd ten opzichte van 2013. Het aantal vorderingen is afgenomen en de tussenrekeningen zijn tijdig afgedaan. De voortgang van de verbetermaatregelen is periodiek besproken in het Audit Comité.

Inkoopbeheer / Europese aanbestedingsregels

De naleving van de (Europese) aanbestedingsrichtlijnen in 2014 was vergelijkbaar met 2013. In 2014 zijn acht dossiers aangemerkt als aanbestedingsfouten, waarvan zes boven de Europese drempel, met een totale opdrachtwaarde (incl. BTW.) van € 2.970.000. Er zijn geen dossiers aangeboden voor de zogenaamde SG-procedure. De aangetroffen fouten betreffen met name het niet tijdig aanbesteden van raamovereenkomsten waarvan de expiratiedatum eindigt en meervoudig aanbesteden.

Materieel Beheer

Na een succesvol verlopen verbeterprogramma «Professionaliseren Materieelbeheer Defensie» (PMD) is het projectbureau per 1 januari 2015 opgeheven. Gedurende 2014 zijn de resterende taken en verantwoordelijkheden van het PMD-bureau in de staande organisatie belegd en ingebed. In overleg met de defensieonderdelen is ook de overlegstructuur vanaf 2015 nader ingevuld.

Gedurende 2014 bleek de kwaliteit van het materieelbeheer stabiel ten opzichte van 2013 en voldeed het wederom aan de gestelde norm.

Misbruik, oneigenlijk gebruik en frauderisico's

Risico's op het gebied van misbruik en oneigenlijk gebruik (M&O) en fraude zijn onder te verdelen naar drie hoofdcategorieën regelingen:

- Misbruik en oneigenlijk gebruik van subsidieregelingen (externe fraude).
- Frauduleus handelen aangaande (vergoedings)regelingen op het personele gebied (interne fraude).
- Frauduleus handelen bij verwervingsactiviteiten (interne fraude).

Interne fraude is binnen Defensie onder de noemer integriteitsschendingen gebracht. De algemene bepalingen van het integriteitsbeleid van Defensie zijn opgenomen in Aanwijzing SG A/984 (Uitvoering van het integriteitsbeleid Defensie). Defensie is niet betrokken bij onderwerpen uit het rijksbrede actieplan tegen fraude met publieke middelen.

Subsidieregelingen

Bij misbruik en oneigenlijk gebruik van subsidieregelingen zijn twee algemene risico's te onderkennen:

- Een conflict omtrent de doelstelling / aanwending van de subsidie tussen Defensie en de ontvangende partij.
- Het verstrekken van onjuiste gegevens door de subsidieontvanger teneinde een te hoog bedrag aan subsidie te verkrijgen.

In de Aanwijzing SG A/942 (Voorkoming en bestrijding misbruik en oneigenlijk gebruik) zijn de algemene maatregelen ter beheersing opgenomen, welke in de specifieke regelgeving verder zijn uitgewerkt. Zo bevat de Regeling Defensiesubsidies aanvullende maatregelen op de bepalingen in de Algemene Wet Bestuursrecht (AWB). Belangrijke algemene maatregelen, welke aansluitend bij het Uniform Subsidiekader rijksoverheid (USK) worden gedifferentieerd op basis van het financieel belang betreffen onder andere:

- Een vijfjaarlijks evaluatieonderzoek van de desbetreffende subsidie.
- Het indienen van een begroting en samenhangend activiteitenplan bij aanvraag tot toekenning van de subsidie. Deze worden getoetst op overeenstemming met het doel waarvoor de subsidie wordt verstrekt en het bij begroting beschikbare bedrag.
- Het indienen van een (op basis van een controleprotocol door een accountant gecontroleerd) jaarverslag en activiteitenverslag ten behoeve van de vaststelling van de jaarlijkse subsidie.

In 2014 is begonnen met de ontwikkeling van een standaard aanvraagformulier en standaard beschikkingen, teneinde de (algemene) maatregelen verder te borgen in het subsidieproces. Het completeren van het geheel vindt vervolgens plaats door, conform vereisten, vanuit een risicoanalyse de standaard beschikking en algemene maatregelen verder aan te vullen met specifieke voorwaarden en maatregelen alvorens tot subsidieverlening wordt overgegaan.

Vergoedingsregelingen

Bij vergoedingsregelingen geldt het risico dat de betrokkene op grond van onjuiste gegevens aanspraak maakt op een vergoedingsregeling (valsheid in geschrifte). Hieronder wordt ook het risico verstaan dat betrokkene geen melding doet als het recht op een aanspraak vervalt.

Beheersingsmaatregelen op het gebied van toelagen en vergoedingen zijn zowel toebedeeld aan de leidinggevende als aan het Dienstencentrum HR in de vorm van verbijzonderde interne controles. Bij het gebruik van

vergoedingsregelingen dient de dienstleiding declaraties te accorderen. Waar van toepassing dienen daarbij bewijsstukken te worden overlegd. Voorts vinden voor alle mogelijke vergoedingen integrale of steekproefgewijze verbijzonderde controles plaats om te toetsen of vergoedingen rechtmatig zijn aangevraagd of verstrekt. Waar van toepassing worden betaalde vergoedingen teruggevorderd.

Verwerving

Naast frauderisico's bij specifieke regelingen bestaat een inherent frauderisico bij verwervingsactiviteiten. Belangrijke risico's zijn:

- Samenspanning tussen verwerver en leverancier en andere onzakelijke contacten met het bedrijfsleven.
- Belangenverstrengeling bij de verwerver.
- Schending van de vertrouwelijkheid van informatie.

In de Aanwijzing SG A/987 (Handboek verwerving Defensie) zijn de procedures en maatregelen opgenomen welke een zorgvuldig verwervingsproces borgen. Belangrijke maatregelen zijn:

- Gedragsrichtlijnen op het gebied van bevoegdheden, geheimhouding, het melden van nevenwerkzaamheden en zakelijke belangen met een toets op de toelaatbaarheid daarvan, verblijf en vervoer, uitnodigingen en geschenken van het bedrijfsleven.
- Het uitvoeren van integriteitstoetsen van leveranciers.
- Het aanbrengen van functiescheiding binnen het verwervingsproces, concurrentiestelling, het vooraf benoemen van selectie- en gunningscriteria, vertrouwelijke behandeling van informatie, eventuele toetsing door een contractencommissie etc. om een zorgvuldig proces te borgen.

Overige maatregelen

Er bestaan verschillende wegen om (mogelijke) integriteitschendingen te melden (Aanwijzing SG A/963, Melden van voorvallen). Voor onderzoeken naar mogelijke integriteitschendingen zijn procedures en kaders opgenomen in de Aanwijzing SG A/989 (Protocol interne onderzoeken Defensie). Bij een vermoeden van het plegen van een strafbaar feit wordt aangifte gedaan. Tenslotte zijn maatregelen rond schadeverhaal bij fraude opgenomen in de Beleidsregel inzake schadeverhaal Defensiepersoneel.

Aandachtspunten Algemene Rekenkamer

Doorlooptijden MIVD

In het Rapport bij het Jaarverslag over 2013 merkte de Algemene Rekenkamer de tijdigheid van afhandeling van aanvragen voor verklaringen van geen bezwaar (VGB's) niet langer aan als een onvolkomenheid maar als aandachtspunt. In het proces zijn bij de MIVD structurele aanpassingen getroffen, zodat nieuwe achterstanden worden voorkomen. In 2014 is meer dan 90 procent van de aanvragen binnen acht weken afgehandeld, waarmee de norm wederom is gehaald.

VGB Bestuursstaf

Het aandachtspunt rondom de verklaringen van geen bezwaar bij medewerkers van de Bestuursstaf is opgepakt. Er zijn maatregelen genomen om de actualiteit van de veiligheidsmachtigingsniveaus en de tijdigheid van aanvragen voor (herhalings)onderzoeken door de MIVD te borgen. Elk kwartaal vinden controles plaats en wordt gericht actie ondernomen. Ultimo 2014 resteerde een incidenteel geval waar een veiligheidsonderzoek nog in gang moest worden gezet.

4. Overige aspecten bedrijfsvoering

Staat van de IV/ICT

In de staat van de IT zijn in 2014 tekortkomingen geconstateerd. De technische staat van de IV/ICT-infrastructuur was onder de maat. Door veroudering van apparatuur nam de kans op uitval van netwerken en rekencentra toe. Daarnaast schoot de besturing (*governance*) van het IV/ICT-domein tekort. Het ontbrak aan een duidelijke visie, ondanks het belang van IT binnen Defensie voor de operaties en de bedrijfsvoering. Tevens was er een verstoorde verhouding tussen twee belangrijke spelers in de uitvoering van de IV/ICT-dienstverlening, namelijk het Joint IV Commando (JIVC) en IV Operaties (OPS).

Toen bovenstaande problemen in de IT aan het licht kwamen, zijn voor de meest dringende problemen meteen maatregelen genomen. Om te zorgen dat de problemen permanent tot het verleden gaan behoren, waren maatregelen voor de toekomst nodig. Zoals gemeld aan de Kamer in de brief van 16 september 2014 (Kamerstuk 31 125, nr. 41) en in de brief van 19 december 2014 (Kamerstuk 31 125, nr. 52) heeft Defensie, met het oog op de toekomst, maatregelen genomen ter verbetering van de vernieuwing van de IT-infrastructuur en de herijking van de sourcing van IT-systemen aangekondigd.

Om tot een nieuwe, toekomstbestendige IT te komen is een richtinggevende IT-visie nodig. Deze visie «Let's make IT happen» is met de brief van 24 oktober 2014 (Kamerstuk 31 125, nr. 45) aan de Kamer aangeboden.

Grote IT Projecten

Rijksbreed zijn in 2008 en 2011 maatregelen getroffen om de beheersing van grote IT-projecten te verbeteren (Kamerstuk 26 632, nr. 135 en nr. 172). De uitvoering en monitoring van grote IT-projecten bij Defensie volgen deze rijksbrede afspraken. Eén van deze afspraken is de jaarlijkse rapportage op het Rijks ICT-dashboard. Dit is een website die informeert over grote en hoogrisico projecten, beheerd door de Minister van Wonen & Rijksdienst (W&R). De rapportageplicht geldt voor grote(re) ICT-projecten. Een ICT-project wordt als «groot» aangemerkt vanaf een projectomvang van € 20 miljoen of met een projectomvang van € 5 miljoen als de risicobeoordeling hoog is. De risicobeoordeling wordt uitgevoerd volgens een format van W&R. De risicoprojecten bij Defensie worden geselecteerd uit het Defensie Investeringsplan (DIP). Projecten waarvan het product uitsluitend een militair-operationele toepassing krijgt (wapensysteem/inzet bij militaire conflicten) vallen buiten de scope van de Rijks ICT-rapportage. Deze projecten worden vanaf een projectomvang van € 25 miljoen gerapporteerd in het Materieel Projecten Overzicht (MPO). Op deze wijze wordt niet dubbel gerapporteerd.

De rapportageplicht geldt tenslotte uitsluitend voor projecten die daadwerkelijk in uitvoering zijn. Dit betreft projecten waarvan het project initiatiedocument (PID) is vastgesteld. Daarnaast is voor projecten met een omvang groter dan € 20 miljoen die zijn gestart na 2012, een *Privacy Impact Assessment* (PIA) van toepassing. Defensie heeft op dit moment zes ICT-projecten waarover op deze wijze gerapporteerd wordt. Twee hiervan zijn voor 31 december 2014 officieel voltooid.

Audit Comité (AC)

Het Audit Comité Defensie is een adviesorgaan van de SG en een platform voor het bespreken van sturings- en beheersingsvraagstukken met als doel de bedrijfsvoering op het gewenste niveau te krijgen en te houden.

Het Audit Comité is in 2014 vijf keer bij elkaar gekomen. De voornaamste agendapunten betroffen het op orde krijgen en houden van het beheer (personeel, materieel en financieel), de defensiebrede risicoanalyse, een nieuwe werkwijze voor de auditplanning en de uniformering van stuur- en verantwoordingsinformatie.

Het aantal externe leden van het Audit Comité Defensie is in 2014 vergroot van twee naar drie. Er zijn twee nieuwe leden aangetreden (één ter vervanging van een in 2013 vertrokken lid). De externe leden zijn zodanig geselecteerd dat zij elkaar en de overige leden van het Audit Comité aanvullen als het gaat om achtergronden, deskundigheden en disciplines. Hierbij is onder meer gekeken naar werkinhoudelijke, financieel-economische, ICT en bedrijfskundige achtergronden.

Cryptosleutels en publicaties

Eén van de aanbevelingen van de ADR uit 2013 was de implementatie van een self-assessmenttool voor het van beheer van Cryptosleutels en -Publicaties (CSP). Deze tool, de CSP-monitor, is vergelijkbaar met Monitor Kwaliteit Materieelbeheer. Vanaf 1 februari 2015 vindt met de CSP-Monitor op basis van checklisten een systeemgerichte controle plaats. De lijn wordt op deze manier in staat gesteld zelf knelpunten te signaleren en, waar nodig, gerichte verbetermaatregelen te treffen. De ADR toetst de werking van de monitor.

Personeelsbeheer

Incomplete personeelsdossiers zijn één van de onvolkomenheden van de Algemene Rekenkamer. In 2013 is aangegeven dat de focus is gelegd op het treffen van maatregelen om nieuwe incomplete dossiers vanaf 2014 te voorkomen. Met de kamerbrief «stand van zaken verbeterprogramma beheer» is gemeld dat de maatregelen in het derde kwartaal nog onvoldoende effect hadden. Sindsdien zijn de maatregelen verder aangescherpt. Inmiddels is circa 98 procent van alle personeelsdossiers van burgers en beroepsmilitairen aangesteld na 1 januari 2014 voorzien van een identiteitsbewijs en verklaring omtrent de loonheffingen wat voldoet aan de eisen. Het resterende deel betreft met name documenten waar de kwaliteit nog niet voldoet. Het aantal personeelsdossiers van medewerkers die zijn aangesteld voor 1-1-2014 en voorzien zijn van een identiteitsbewijs en de verklaring omtrent de loonheffingen is licht gestegen naar 81 procent. Dit is de minimumpositie omdat niet alle dossiers meer worden gevolgd op completering.

C. DE JAARREKENING

7. DEPARTEMENTALE VERANTWOORDINGSSTAAT

Departementale verantwoordingsstaat 2014 van het Ministerie van Defensie (X)

(Bedragen x € 1.000)									
1			2		3=2-1				
Artikel Omschrijving	Oorspronkelijk vastgestelde begroting			Realisatie		Verschil realisatie en oorspronkelijk vastgestelde begroting			
	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten
TOTAAL	8.025.899	7.602.033	326.797	7.678.114	7.787.751	291.043	- 347.785	185.718	- 35.754
Beleidsartikelen	6.161.877	5.738.011	319.889	6.008.858	6.094.439	266.683	- 153.019	356.428	- 53.206
1. Inzet	6.250	6.250	1.407	263.764	252.576	11.645	257.514	246.326	10.238
2. Taakuitvoering zeestrijdkrachten	694.784	694.784	20.044	750.869	736.193	19.714	56.085	41.409	- 330
3. Taakuitvoering landstrijdkrachten	1.105.853	1.105.853	20.523	1.290.862	1.203.245	21.691	185.009	97.392	1.168
4. Taakuitvoering luchtmachtstrijdkrachten	638.348	638.348	15.227	704.621	653.271	13.052	66.273	14.923	- 2.175
5. Taakuitvoering koninklijke marechaussee	311.529	311.529	4.590	337.665	333.990	6.529	26.136	22.461	1.939
6. Investerungen krijgsmacht	1.617.520	1.193.654	163.788	996.956	1.065.480	119.620	- 620.564	- 128.174	- 44.168
7. Ondersteuning krijgsmacht door Defensie Materieelorganisatie	815.316	815.316	42.933	606.479	788.427	25.189	- 208.837	- 26.889	- 17.744
8. Ondersteuning krijgsmacht door Commando Dienstencentra	972.277	972.277	51.377	1.057.642	1.061.257	49.243	85.365	88.980	- 2.134
Niet-beleidsartikelen	1.864.022	1.864.022	6.908	1.669.256	1.693.312	24.360	- 194.766	- 170.710	17.452
9. Algemeen	113.716	113.716	0	81.246	100.370	0	- 32.470	- 13.346	0
10. Centraal apparaat	1.698.315	1.698.315	6.908	1.584.117	1.589.049	24.360	- 114.198	- 109.266	17.452
11 Geheime uitgaven	5.264	5.264	0	3.893	3.893	0	- 1.371	- 1.371	0
12 Nominaal en onvoorzien	46.727	46.727	0	0	0	0	- 46.727	- 46.727	0

8. SALDIBALANS

Saldibalans per 31 december 2014 (bedragen x € 1.000)							
		31-12-2014	31-12-2013			31-12-2014	31-12-2013
1	Uitgaven ten laste van de begroting	7.787.751	7.702.087	2	Ontvangsten ten gunste van de begroting	291.043	308.490
3	Liquide middelen	39.282	31.474				
4	Rekening-courant RHB			4a	Rekening-courant RHB	7.451.625	7.347.676
6	Uitgaven buiten begrotings verband	56.655	61.031	5	Begrotings reserves		
8	Kas trans verschillen			7	Ontvangsten buiten begrotings verband	141.021	138.426
9	Openstaande rechten			9a	Tegenrekening openstaande rechten		
10	Extra-comptabele vorderingen			10a	Tegenrekening extra-comptabele vorderingen		
		618.157	289.832			618.157	289.832
11a	Tegenrekening extra-comptabele schulden			11	Extra-comptabele schulden		
12	Voorschotten			12a	Tegenrekening voorschotten		
		3.224.716	3.128.409			3.224.716	3.128.409
13a	Tegenrekening garantie verplichtingen			13	Garantie verplichtingen		
14a	Tegenrekening openstaande verplichtingen			14	Openstaande verplichtingen		
		3.442.687	3.566.714			3.442.687	3.566.714
15	Deelnemingen			15a	Tegenrekening deelnemingen		
	Totaal	15.169.249	14.779.547		Totaal	15.169.249	14.779.547

Toelichting behorende bij de saldibalans van het Ministerie van Defensie per 31 december 2014 (alle bedragen x € 1.000).

ad 3. Liquide middelen.

Het saldo op de saldibalans bedraagt € 39.282 en bestaat uit de volgende saldi:

(bedragen x € 1.000).	
Kas	10.947
Bank	28.335
Totaal	39.282

In de liquide middelen en de ontvangsten buiten begrotingsverband staat op een separate bankrekening € 47 opgenomen voor gelden die door het Duitse Bundesministerium der Verteidigung verstrekt zijn om het Duitse aandeel in het project Licht-Verkenning-en Bewakingsvoertuig (Fennek) te betalen.

ad 6. Uitgaven buiten begrotingsverband (Derdenrekeningen vordering).

Het saldo op de saldibalans bedraagt € 56.655

Als criterium voor de toelichting van vorderingen geldt een grensbedrag van € 10.000 (alle bedragen x € 1.000).

Saldibalans

Defensie Materieel Organisatie

Voor de uitgaven buitenbegrotingsverband staat één contract open met een vorderingspositie groter dan € 10.000. Dit betreft een contract met het agentschap DTO inzake salariskosten, waarvan de salarissen oktober tot en met december ad € 29.325 nog te ontvangen was per 31-12-2014. Intussen is het bedrag ontvangen.

ad 7. Ontvangsten buiten begrotingsverband (Derdenrekeningen schuld).

Het saldo op de saldibalans bedraagt € 141.021. Dit bedrag bestaat grotendeels uit af te dragen loonheffing en sociale lasten (€ 78.473) en daarnaast voor € 50.722 uit vooruit ontvangen gelden van derden voor nog te maken uitgaven, de zogenoemde negatieve derdenrekeningen vorderingen. Het restant (€ 11.826) betreft grotendeels gelden die door Defensie worden aangehouden voor derden.

ad 9. Openstaande rechten.

Het saldo op de saldibalans is nihil. Voor zover aanwezig zijn deze posten opgenomen onder het bedrag van extra-comptabele vorderingen. Er wordt hiervoor geen aparte administratie gevoerd.

ad 10. Extra-comptabele vorderingen.

Het saldo op de saldibalans bedraagt € 618.157 (bedragen x € 1.000).

Aard van de vordering	Bedrag
Personeel	9.363
Baten-lastendiensten Defensie	24.076
CMH/MRC	11.745
Diversen	25.399
Buitenlandse mogendheden	20.809
Koninklijke Schelde Groep lening	8.168
Verkoop overtollige goederen	546.088
Subtotaal	645.648
Af: openstaand op rekeningen buiten begrotingsverband, derdenrekeningen	27.491
Balanssaldo extra-comptabele vorderingen 31-12-2014	618.157

Als criterium voor de toelichting van vorderingen geldt een grensbedrag van € 10.000 (bedragen x € 1.000).

Defensie Materieel Organisatie

In verband met gesloten contracten over de verkoop van strategische goederen aan buitenlandse overheden heeft Defensie in de periode 2014 tot en met 2026 via de Dienst Domeinen (Ministerie van Financiën) nog een bedrag van € 546.088 tegoed. Hiervan is € 129.047 op korte termijn en € 417.041 op lange termijn opeisbaar. De Dienst Domeinen draagt zorg voor incasso en verrekent de ontvangen bedragen met Defensie.

De vordering, ingesteld in 2004, op de Koninklijke Schelde Groep B.V. (KSG) van nominaal € 20.420 betreft een aan de KSG verstrekt krediet ter gedeeltelijke financiering van de investeringen voor herinrichting en verhuizing in verband met een nieuwe bouwplaats voor marine activiteiten op de locatie Sloegebied te Vlissingen. Dit krediet dient te worden

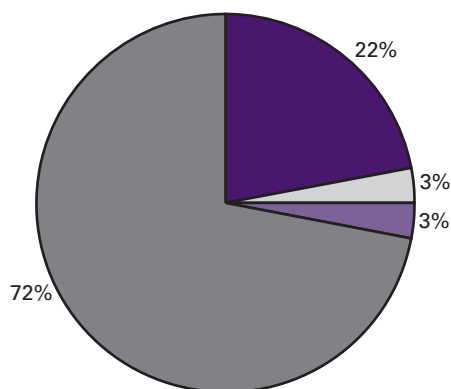
Saldibalans

terugbetaald in tien jaarlijkse termijnen, waarvan de eerste termijn is vervallen op 31 juli 2009. De termijn voor 2014 is ontvangen. Het openstaande vorderingenbedrag is € 8.168.

Verdeling vorderingen naar ouderdom

De verdeling van de extra-comptabele vorderingen naar ouderdom is hieronder in een grafiek weergegeven. De verkoop van overtollige goederen ten bedrage van € 546.088 is buiten beschouwing gelaten.

Ouderdom vorderingen ultimo 2014: € 72.069 (bedragen x € 1.000).

	2014		2015	
■ <2012	15.834	21%	20.686	42%
□ 2012	2.412	3%	3.505	7%
■ 2013	1.833	3%	25.380	51%
■ 2014	51.990	72%		
	72.069		49.571	

Vorderingen groter dan € 2.000 die in 2014 buiten invordering zijn gesteld (bedragen x € 1.000).

Er zijn geen vorderingen groter dan € 2.000 buiten invordering gesteld.

ad 11. Extracomptabele schulden.

Het saldo op de saldibalans is nihil.

ad 12. Voorschotten.

Het saldo op de saldibalans bedraagt € 3.224.716.

De verdeling van de voorschotten naar ouderdom is vermeld in onderstaande tabel.

Alle voorschotten van voor 2008 staan tegen de maandkoers van december 2007 gewaardeerd en de voorschotten vanaf 2008 zijn gewaardeerd tegen de op het moment van verstrekking geldende maandkoers.

Het saldo op de saldibalans bedraagt (bedragen x € 1.000).

Jaar van ontstaan	Beginstand	verstrekt	verrekend	Openstaand voorschot
<2011	405.229		108.617	296.612
2011	299.855		67.701	232.154
2012	560.118		88.614	471.504
2013	1.863.207		1.349.801	513.406
2014		1.746.810	35.770	1.711.040
Totaal	3.128.409	1.746.810	1.650.503	3.224.716

Als criterium voor de toelichting van voorschotten geldt een grensbedrag van € 100.000 (bedragen x € 1.000).

Voor de declaraties van het ABP met betrekking tot de post-actieven is in 2013 en 2014 een bedrag van € 1.295.421 betaald. De bedragen zijn in de financiële verantwoording 2014 als extra-comptabele voorschotten opgenomen.

Voor de declaraties van het ABP met betrekking tot de ereschulden veteranen is in 2012 t/m 2014 een bedrag van € 230.576 betaald. De bedragen zijn in de financiële verantwoording 2014 als extra-comptabele voorschotten opgenomen.

Voor de declaraties van KPMG met betrekking tot de wachtgelden is in 2014 een bedrag van € 122.920 betaald. De bedragen zijn in de financiële verantwoording 2014 als extra-comptabele voorschotten opgenomen.

Er staat een drietal voorschotten met betrekking tot het project vervanging F-16 open dat groter is dan € 100.000. Een voorschot van € 162.296 betreft de aanschaf van het eerste Nederlandse F-35A toestel en een tweede voorschot van € 120.313 betreft de aanschaf van het tweede Nederlandse F-35A toestel. Beide toestellen zijn in 2013 afgeleverd door de leverancier en door Nederland in gebruik genomen. Verrekening van deze voorschotten zal nog enige tijd vergen, omdat hiervoor de financiële nalcaculatie van de contracten moet zijn voltooid. Dit is aan de Kamer gemeld (Kamerstuk [26 488](#), [nrs. 320](#) en [335](#)). Een derde voorschot betreft het *Production, Sustainment & Follow-on Development Memorandum of Understanding* (PSFD MoU) ter waarde van € 126.401. Met dit MoU uit 2006 streven Nederland, de Verenigde Staten en de zeven andere partnerlanden naar een doeltreffende en doelmatige samenwerking op het gebied van de productie, instandhouding en doorontwikkeling van de F-35. Dit MoU heeft een geldigheidsduur van 45 jaar bevat afspraken over het management van het F-35 programma en over de financiële, contractuele en industriële aspecten.

Naast deze drie voorschotten staan nog voorschotten open met betrekking tot de *System Development & Demonstration* fase van het F-35 programma (€ 21.292) en de Nederlandse projecten als onderdeel van deze fase (€ 32.794), alsmede voor de toekomstige doorontwikkeling van de F-35 (€ 34.746) en voor overige zaken verbonden aan de verwervingsvoorbereiding van de F-35 (€ 35.684).

Een voorschot van € 279.143 betreft de aanschaf van 200 Boxers (Groot pantser wielvoertuig). De levering en verrekening van het verstrekte voorschot hebben plaats tussen 2014 en 2017.

Saldibalans

ad 13. Garantieverplichtingen

Het saldo op de saldibalans is nihil. Voor de garantieverplichtingen wordt geen gescheiden administratie gevoerd. Aanwezige garantieverplichtingen worden opgenomen onder de balanspost «openstaande verplichtingen».

Per 31 december 2014 is er één openstaande garantie. Het betreft een overeenkomst met de Vereniging Verbond van Verzekeraars over de verzekeraarheid van personeel. De looptijd is onbepaald en er is geen gegarandeerd bedrag vastgesteld. De overeenkomst regelt de verhouding tussen Defensie en de Vereniging met als doel de belemmeringen die defensieambtenaren in het maatschappelijk verkeer ondervinden als gevolg van uitsluitingsclausules bij levensverzekeringen, gekoppeld aan de financiering van een woning, weg te nemen. In 2014 zijn er geen aanspraken geweest.

ad 14. Openstaande verplichtingen (bedragen x € 1.000)

Het saldo op de saldibalans bedraagt € 3.442.687. De met termijncontracten afgedekte verplichtingen zijn opgenomen tegen de betreffende termijenkoers. De niet op termijn afgedekte US\$-verplichtingen zijn gewaardeerd tegen de plandollar koers van € 0,758. Verplichtingen die voortkomen uit bestellingen vanuit het materieel-logistiek proces in SAP MM worden gewaardeerd tegen de in SAP opgenomen middenkoers van de maand waarop de verplichting in de administratie is opgenomen.

Bij de nieuw aangegane verplichtingen is uitgegaan van de methode van het opnemen in de rekening van zowel de positieve als negatieve bijstellingen van oude verplichtingen.

Verplichtingen 1/1/2014	3.566.714
Aangegane verplichtingen in verslagjaar	7.983.072
Subtotaal	11.549.786
Tot betaling gekomen in verslagjaar	8.107.099
Openstaande verplichtingen per 31/12/2014	3.442.687

Als criterium voor de toelichting van openstaande verplichtingen geldt een grensbedrag van € 100.000 (bedragen x € 1.000).

Openstaande verplichtingen van € 301.769 betreffen de aanschaf van 200 stuks Groot Pantserwielvoertuig (Boxer) in meerdere uitvoeringen inclusief toebehoren, documentatie voor training en reservedelen. De leveringen heeft plaats vanaf 2013 tot en met 2017.

Een openstaande verplichting van € 408.310 betreft het deel waarvoor Nederland participeert in een multinationalaal samenwerkingsverband van twaalf landen, het *Strategic Airlift Capability* programma van de Navo waarbij gevlogen wordt met drie Boeing C-17 Globemasters van de NATO *Airlift Management Agency* (NAMA) naar diverse missies, waarvan recent in Mali, Afghanistan en Turkije. De betalingen en leveringen staan gepland tot en met 2033.

Saldibalans

Een openstaande verplichting van € 96.231 betreft een overeenkomst voor het opleiden en trainen van F-16 vliegers in de VS. Het contract is aangegaan voor een periode van 5 jaar. De laatste betaling wordt in 2019 verwacht. Daarnaast staat er voor de oude overeenkomst voor het opleiden en trainen van vliegers in de VS nog een bedrag van € 9.111. Deze overeenkomst had een looptijd t/m 2013. De case closure is aangevraagd.

ad 15. Deelnemingen

Het saldo op de saldibalans bedraagt nihil.

BATEN-LASTENAGENTSCHAPPEN

**9. SAMENVATTENDE VERANTWOORDINGSSTAAT 2014 INZAKE
BATEN-LASTENAGENTSCHAPPEN VAN HET MINISTERIE VAN
DEFENSIE (X)**

(Bedragen in € 1.000)		1	2	3=2-1	
Omschrijving	Oorspronke- lijke vastge- stelde begroting 2014	Realisatie 2014	Verschil realisatie en oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie 2013	
1 Baten-lastendienst Defensie Telematica Organisatie					
Totale baten	303.000	333.063	30.063	307.259	
Totale lasten	303.000	324.354	21.354	307.966	
Saldo van baten en lasten	0	8.709	8.709	- 707	
Totale kapitaalontvangsten	10.000	26.548	16.548	27.791	
Totale kapitaaluitgaven	32.700	40.138	7.438	91.389	
2 Baten-lastendienst Dienst Vastgoed Defensie					
Totale baten	146.235	222.377	76.142	219.318	
Totale lasten	146.235	216.800	70.565	220.187	
Saldo van baten en lasten	0	5.577	5.577	- 869	
Totale kapitaalontvangsten	41.415	161.446	120.031	37.118	
Totale kapitaaluitgaven	45.009	164.367	119.358	37.015	
3 Baten-lastendienst Paresto					
Totale baten	71.691	80.060	8.369	80.345	
Totale lasten	71.691	78.033	6.342	79.210	
Saldo van baten en lasten	0	2.027	2.027	1.135	
Totale kapitaalontvangsten	0	0	0	0	
Totale kapitaaluitgaven	600	674	74	0	

10. BATEN-LASTENAGENTSCHAP DEFENSIE TELEMATICA ORGANISATIE

Staat van baten en lasten van het baten-lastenagentschap Defensie Telematica Organisatie (bedragen x € 1.000)				
	1	2	3=2-1	
	Oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie 2014	Vershil realisatie en begroting	Realisatie 2013
Baten				
Omzet moederdepartement	269.000	296.897	27.897	270.638
Omzet overige departementen	32.000	36.019	4.019	36.473
Omzet derden	2.000	120	- 1.880	120
Rentebaten	-	-	-	-
Vrijval voorzieningen	-	27	27	28
Bijzondere baten	-	-	-	-
Totaal baten	303.000	333.063	30.063	307.259
Lasten				
Apparaatskosten				
- personele kosten	165.000	164.390	- 610	153.025
Waarvan eigen personeel	130.000	118.251	- 11.749	120.855
Waarvan inhuur	35.000	46.139	11.139	32.170
- materiële kosten	107.000	132.309	25.309	128.773
Waarvan apparaat ICT	9.000	9.777	777	9.691
Waarvan bijdrage aan SSO's	2.888	2.406	- 482	550
Afschrijvingskosten				
- immaterieel	3.000	4.060	1.060	3.230
- materieel	25.000	20.373	- 4.627	21.774
Overige lasten				
- dotaties voorzieningen	-	54	54	27
- rentelasten	3.000	610	- 2.390	642
- bijzondere lasten	-	2.558	2.558	495
Totaal lasten	303.000	324.354	21.354	307.966
Saldo van baten en lasten	-	8.709	8.709	- 707

Toelichting op de staat van baten en lasten

De omzet van DTO bestaat voor het merendeel uit ontvangsten voor geleverde producten en diensten die zijn opgenomen in de Service Catalogus. De nadere toelichting is opgenomen bij de tabel doelmatigheidsindicatoren.

Opbrengst moederdepartement

Naast de hogere afname van de generieke services heeft vooral de extra omzet uit eenmalige opbrengsten zoals handel en reken capaciteit voor klanten ertoe geleid dat € 28 miljoen extra omzet in 2014 is gerealiseerd ten opzichte van de begroting.

Opbrengst overige departementen

Dienstverlening aan overige departementen vindt pas plaats na goedkeuring door de Secretaris Generaal van het Ministerie. De extra omzet voor de overige departementen komt deels door eenmalige projectopbrengsten voor project C2000 Opstelpunt Verbindingen (COV), anderzijds door verlenging van de dienstverlening aan het Ministerie van Justitie en Veiligheid.

Opbrengst derden

Een klein deel van de dienstverlening wordt verleend aan de Navo en haar partners. Deze dienstverlening is ten opzichte van het niveau van 2013 gelijk gebleven.

Vrijval voorzieningen

Deze vrijval heeft betrekking op de aanpassing van de voorziening incurante voorraad.

Personele kosten

De personele kosten van eigen personeel zijn lager dan begroot (€ 11,8 miljoen) en de inhuurkosten hoger dan begroot (€ 11,1 miljoen). Er is een behoorlijke uitstroom geweest van medewerkers. Vacaturestelling heeft plaatsgevonden maar heeft niet tot resultaat geleid. In de begroting is uitgegaan van 1.857 vte. Ultimo 2014 waren er 1.593 vte en gemiddeld voor 2014 betrof het 1.630 vte. Door de hoge uitstroom ontstond een capaciteitsprobleem, dit is deels opgevangen met inhuur. Voor afdeling TOO (Transitie Organisatie Operations) was een reductie van inhuurmedewerkers gepland maar niet gerealiseerd. Tevens is de inhuur ten behoeve van HDP-projecten overgekomen naar DTO.

Materiële kosten

De hogere materiële kosten (€ 25,3 miljoen) worden hoofdzakelijk veroorzaakt door hogere directe kosten (€ 21,0 miljoen) en hogere kosten voor (onderhoud van) hardware & software (€ 4,1 miljoen). Tegenover deze hogere kosten staat één op één hogere omzet. Het betreft dus verkoopkosten (handelsgoederen, klantopdrachten, etc.).

Afschrijvingskosten

Evenals in 2013 zijn de investeringen in 2014 achtergebleven bij de begroting. Het betreft ruim € 8 miljoen minder investeringen dan gepland voornamelijk als gevolg van capaciteitstekort. Een deel van deze investeringen wordt in 2015 gerealiseerd evenals investeringen die later worden opgeleverd dan gepland.

Rentelasten

De lagere rentelasten zijn hoofdzakelijk veroorzaakt door een lager investeringsniveau en door het zeer lage rentepercentage op de rekening courant faciliteit bij het Ministerie van Financiën.

Bijzondere lasten

Onder de bijzondere lasten is onder andere een bedrag opgenomen van € 1,2 miljoen, dit betreft salarislasten van niet DTO medewerkers. Deze lasten hadden in rekening gebracht moeten worden bij JIVC. Daarnaast is voor € 1,3 miljoen aan netwerkkapitaal gedesinvesteerd. Deze apparatuur functioneert niet goed en wordt vervangen door andere apparatuur.

Balans per 31 december 2014 (bedragen x € 1.000)		
Omschrijving	Stand 31-12-2014	Stand 31-12-2013
Activa		
Immateriële vaste activa	13.728	11.258
Materiële vaste activa		
– gebouwen	16.432	15.979
– inventaris/installaties	3.149	4.630
– computer hardware en -software	55.691	52.363
– overige materiele vaste activa	14	33
Voorraden	1.608	3.462
Debiteuren	26.598	6.427
Nog te ontvangen (overlopende activa)	32.995	31.356
Liquide middelen	922	2.722
Totaal activa	151.137	128.229
Passiva		
Eigen Vermogen	17.988	19.666
– exploitatiereserve	–	–
– onverdeeld resultaat	8.709	– 707
Subtotaal eigen vermogen	26.697	18.959
Voorzieningen	–	–
Leningen bij het MvF	41.451	28.398
Crediteuren	38.934	21.234
Nog te betalen (overlopende passiva)	44.055	59.638
Totaal passiva	151.137	128.229

Toelichting op de balans

Immateriële en materiële vaste activa

De immateriële investeringen betreft voornamelijk:

- De aanschaf van licenties voor de VDI omgeving.
- De aanschaf van licenties voor de storage-omgeving (life cycle).
- Gebruiksrecht met vaste capaciteit voor de Carib kabel (netwerk).

In 2014 is geïnvesteerd in materiële vaste activa:

- Voor het upgraden van de datacenters.
- Voor het opwaarderen van het NAFIN glasnetwerk.
- Voor de Storage omgeving (life cycle).
- Voor het WIFI netwerk.
- Voor het noodzakelijk vervangen van eindgebruiker hardware conform lifecycle vervangingsplan.

Voorraden

De voorraden hebben betrekking op de voorraden in het centrale magazijn in Soesterberg en bij leverancier Morpho. Bij deze laatste liggen de voorraden nog niet gepersonifieerde smartcards. Gelet op de daadwerkelijke afname in de afgelopen jaren is een groot deel van deze voorraden te beschouwen als incourant. Deze incourante voorraad is voor een bedrag van € 0,7 miljoen opgenomen in de voorziening. Daarnaast is een klein bedrag voor mogelijke incourantheid van de normale voorraad opgenomen.

Vorraden (bedragen x € 1.000)					
Voorzieningen	Stand 31-12-2013	Dotaties 2014	Vrijval 2014	Onttrek- kingen 2014	Stand 31-12-2014
Vorraden	742	44	- 27	-	759
Totaal aan voorzieningen	742	44	- 27	-	759

Debiteuren

Door het laat op gang komen van het facturatieproces als gevolg van vertraging in de vaststelling van de Service Catalogus, waarin opgenomen de tarieven en door het laat beschikbaar komen van getekende contracten, was de debiteurenstand ultimo 2014 hoog. Een groot deel (60 procent) van de post is al in de eerste helft van januari ontvangen.

Debiteuren (bedragen x € 1.000)		
Debiteuren	Stand 31-12-2014	Stand 31-12-2013
Debiteuren	26.798	6.627
Voorziening voor dubieuze vordering	- 200	- 200
Totaal debiteuren	26.598	6.427

(Bedragen x € 1.000)	
Debiteuren (excl. voorziening)	Stand 31-12-2014
Moederdepartement	17.990
Agentschappen	3.327
overige departementen	5.450
Derden	31
Totaal debiteuren (excl. voorziening)	26.798

Overlopende activa / nog te ontvangen

Onder de overlopende activa worden onder andere de posten «nog te factureren bedragen» voor € 8,2 miljoen en «vooruitbetaald onderhoud hardware en software» voor € 23,0 miljoen gepresenteerd. Deze laatste heeft vooral betrekking op vooruitbetaald onderhoud op Microsoft licenties voor een bedrag van € 11,1 miljoen, maar ook voor € 1,6 miljoen aan onderhoud voor de Defensiepas en € 1,0 miljoen SAP licenties.

Overlopende activa/nog te ontvangen (bedragen x € 1.000)	
Nog te ontvangen (Overlopende Activa)	Stand 31-12-2014
Moederdepartement	4.485
Agentschappen	653
overige departementen	3.601
Derden	24.256
Totaal overlopende activa	32.995

Eigen vermogen

DTO heeft in 2014 een positief resultaat behaald van € 8,7 miljoen. Dit resultaat wordt toegevoegd aan het eigen vermogen. Het eigen vermogen dient om de gevolgen van de bezuinigingen, de noodzaak tot investeringen en de kosten voor het project Sourcing op te vangen. Op basis van 5 procent van de gemiddelde jaaromzet van de afgelopen 3 jaar (€ 378,6 miljoen in 2012, € 307,2 miljoen in 2013 en € 333,1 miljoen in 2014) bedraagt het maximaal toelaatbaar eigen vermogen € 17,0 miljoen. Het nieuw ontstane surplus van € 9,7 miljoen zal in 2015 met het moederdepartement worden afgerekend, uiterlijk per eerste suppletoire begroting conform de Regeling Agentschappen.

Eigen vermogen (bedragen x € 1.000)						
Vermogensontwikkeling		2010	2011	2012	2013	2014
1.	Eigen vermogen per 1 januari	– 769	20.412	41.235	59.631	18.959
2.	Saldo van baten en lasten	20.412	41.223	39.520	– 707	8.709
	3a. Uitkering aan moederdepartement		– 20.400	– 21.124	– 39.965	– 971
	3b. Bijdrage moederdepartement ter versterking van eigen vermogen	769	–	–		–
	3c. Overige mutaties in eigen vermogen	–	–	–	–	–
3.	Totaal directe mutaties in eigen vermogen	769	20.400-	– 21.124	– 39.965	– 971
4.	Eigen vermogen per 31 december (1+2+3)	20.412	41.235	59.631	18.959	26.697

Leningen bij het Ministerie van Financiën (langlopend)

Van het totaalbedrag aan leningen is een bedrag van € 12,1 miljoen overgeboekt naar kortlopende leningen. Per ultimo 2014 is een bedrag van € 25,2 miljoen geleend voor de investeringen.

Crediteuren

De relatief hoge stand van de crediteuren ten opzichte van 2013 wordt verklaard door grote facturen die per ultimo 2014 open stonden voor betaling van de salarissen van de maanden oktober en november aan het moederdepartement.

De crediteuren aangaande moeder- en andere departementen kunnen als volgt worden gespecificeerd:

Crediteuren (bedragen x € 1.000)	
Crediteuren	Stand 31-12-2014
Moederdepartement	22.137
Agentschappen	21
overige departementen	383
Derden	16.393
Totaal Crediteuren	38.934

Het restant van het saldo betreft de overige crediteuren niet zijnde crediteuren moederdepartement of andere departementen.

Overlopende passiva/nog te betalen

De overlopende passiva is als volgt opgebouwd:

– Salarissen en sociale lasten	€ 14,6 miljoen
– Aflossing leningen Ministerie van Financiën	€ 12,1 miljoen
– Nog te ontvangen facturen	€ 10,8 miljoen
– Vooruit gefactureerde omzet	€ 3,0 miljoen
– Vooruitbetaalde facturen	€ 2,8 miljoen
– Overige overlopende activa	€ 0,8 miljoen

De overlopende activa aangaande moeder- en andere departementen kunnen als volgt worden gespecificeerd:

(Bedragen x € 1.000)	
Nog te betalen (Overlopende passiva)	Stand 31-12-2014
Moederdepartement	17.719
Agentschappen	–
overige departementen	12.126
Derden	14.210
Totaal overlopende passiva	44.055

Kasstroomoverzicht over 2014 (bedragen x € 1.000)				
	1	2	3=2-1	
Kasstroomoverzicht	Oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie 2014	Verschil realisatie en begroting	Realisatie 2013
1. Rekening-courant RHB 1 januari 2013 + stand depositorekeningen	33.223	2.722	30.501-	61.017
2. Totaal operationele kasstroom	30.000	11.789	18.213-	5.303
Totaal investeringen (-/-)	– 25.000	– 30.572	– 5.572	– 27.395
Totaal boekwaarde desinvesteringen (+)	–	1.388	1.388	3.991
3. Totaal investeringskasstroom	– 25.000	– 29.184	– 4.184	– 23.404
Eenmalige uitkering aan moederdepartement (-/-)	–	– 971	– 969	– 39.965
Eenmalige storting door het moederdepartement (+)	–	–	–	–
Aflossingen op leningen (-/-)	– 7.700	– 8.594	– 894	– 24.029
Beroep op leenfaciliteit (+)	10.000	25.160	15.160	23.800
4. Totaal financieringskasstroom	2.300	15.597	13.297	– 40.194
5. Rekening-courant RHB 31 december 2013 + stand depositorekeningen (=1+2+3+4) (maximale roodstand 0,5 miljoen €)	40.523	922	39.601-	2.722

Toelichting op het kasstroomoverzicht

Operationele kasstroom

In de operationele kasstroom is naast het resultaat en de afschrijvingen tevens de stijging in het debiteurensaldo met € 20,2 miljoen en het crediteurensaldo met € 17,7 miljoen een belangrijke factor.

Investeringskasstroom

De gerealiseerde investeringen zijn niet in lijn met de begroting voor de kasstroom van 2014. Dit komt doordat de investeringsplanning was gebaseerd op € 37 miljoen voor 2014. De desinvestering heeft voor het overgrote deel betrekking op niet goed functionerende netwerkkapitaal. Deze apparatuur wordt vervangen door nieuwe apparatuur. Een specificatie van de investeringen in (im)materiële activa is opgenomen bij de toelichting op de balans.

Financieringskasstroom

In 2014 is een beroep gedaan op de leenfaciliteit van Ministerie van Financiën voor een bedrag van € 25,2 miljoen. Dus van de € 29,4 nieuwe investeringen is € 25,2 miljoen is gefinancierd met een nieuwe lening. Deze lening is afgesloten tegen een gemiddeld rentepercentage van 0,4 procent.

Overzicht doelmatigheidsindicatoren per 31 december 2014

Het overzicht doelmatigheidsindicatoren bestaat uit een generiek deel en een specifiek deel.

Doelmatigheidsindicatoren (Omzetbedragen x M€ 1)								
Doelmatigheidsindicatoren	Realisatie 2012	Realisatie 2013	Realisatie 2014	Budget 2014	Budget 2015	Budget 2016	Budget 2017	Budget 2018
Omzet								
Housing	2,6	1,9	2,5	2,0	1,4	1,3	1,3	1,3
Defensiepas / MFSC	5,7	5,1	7,0	7,0	6,5	6,1	6,1	6,1
Handelsgoederen	16,4	19,9	20,2	2,0	–	–	–	–
Dienstontwikkeling en klantopdrachten	7,0	6,5	12,1	5,0	2,7	2,5	2,5	2,5
Werkplekensten	126,3	92,0	104,5	95,0	79,7	73,1	71,7	71,7
Communicatie	27,5	20,1	21,8	22,0	14,4	13,6	13,4	13,4
Connectivity	39,7	37,3	37,4	33,0	30,7	29,0	28,5	28,5
Totale omzet product(groep)								
Generiek	225,2	182,8	205,5	166,0	135,4	125,6	123,5	123,5
Advies en applicaties	21,6	14,1	6,3	8,0	7,5	7,0	7,0	7,0
IV Services	92,1	86,3	102,6	101,0	85,8	78,5	77,6	77,6
IV-I (Inhuur + inkoop)	39,1	23,5	18,4	27,0	25,1	23,7	23,3	23,3
Niet standaard aanvragen	0,5	0,6	0,1	1,0	0,9	0,9	0,9	0,9
Totale omzet product(groep) Specifiek	153,3	124,5	127,5	137,0	119,3	110,1	108,8	108,8
Total omzet	378,5	307,3	333,0	303,0	254,7	235,7	232,3	232,3
Tarieven in €								
Gemiddeld gewogen tarief per uur	€ 87,0	€ 79,4	€ 76,1	€ 76,4	€ 76,5	€ 76,6	€ 76,7	€ 76,7
Totaal aantal FTE per ultimo het jaar								
(exclusief inhuur)	1.836	1.760	1.593	1.857	1.530	1.253	1.202	1.202
Saldo baten/lasten als percentage totale baten	10%	– 0,1%	3%	0%	0%	0%	0%	0%
Betrouwbaarheid informatievoorziening	99%	99%	99%	97%	97%	97%	97%	97%
Ontwikkeling tarief werkplek Defensie (2007=100%)	77%	59%	57%	60%	62%	62%	62%	62%
Gemiddeld gewogen kostprijs applicatietaken	€ 71,8	€ 67,1	€ 63,2	€ 64,0	€ 64,1	€ 64,2	€ 64,3	€ 64,3
Gemiddeld gewogen kostprijs ontwikkeltaken	€ 80,3	€ 72,9	€ 66,9	€ 69,9	€ 70,0	€ 70,1	€ 70,2	€ 70,3
Percentage niet facturable medewerkers	23%	12%	10%	14%	13%	13%	13%	13%
Declarabiliteit in uren per jaar	1.450	1.450	1.428	1.450	1.450	1.450	1.450	1.450
Aantal externe inhuur t.b.v. eigen apparaat	63	80	172	70	125	125	125	125
Aantal externe inhuur t.b.v. klant(opdrachten)	99	138	79	142	50	50	50	50

Met ingang van de begroting 2014 zijn de doelmatigheidsindicatoren opgesteld in overeenstemming met model 3.33 van de Rijksbegrotingsvoorschriften.

Omzet

De opbrengsten zijn € 30,1 miljoen (9,9 procent) hoger dan oorspronkelijk begroot:

- De afwijking bij handelsgoederen wordt veroorzaakt door een grotere klantbehoefte dan in de begroting was voorzien. Het gaat voornamelijk

om grote materieelprojecten en door de defensieonderdelen zelf aangevraagde licenties.

- De afwijking op de werkplekdienst wordt enerzijds veroorzaakt door de extra aanschaf van *Thin Clients* en *iPhones* en anderzijds door een hogere afzet (diensten). De geplande vraagdemping bij de defensieonderdelen is niet conform planning gerealiseerd.
- De afwijking bij dienstontwikkeling en klantopdrachten wordt enerzijds veroorzaakt door additionele eenmalige opdrachten en anderzijds door additionele licenties als gevolg van het nieuwe Microsoft Contract.
- De afwijking bij *Connectivity* wordt veroorzaakt door het COV. Dit project was niet in de begroting opgenomen.
- De afwijking bij IV-I (inhuur + inkoop) wordt veroorzaakt door vertraging in projectvoorstellen waardoor de inhuur later dan gepland noodzakelijk was.

Totaal aantal vte per ultimo 2014

Ultimo 2014 heeft DTO een bezetting van 1.631 eigen medewerkers (1.593 vte) gesplitst in 1.571 burgers en 60 militairen. In dit aantal van 1.593 vte zitten geen herplaatsers meer.

Inhuur

Per ultimo 2014 waren 321 vte inhuur werkzaam waarvan 100 vte ten behoeve van afdeling TOO, 127 vte binnen de overige afdelingen en 94 vte werkzaam op klantopdrachten.

Prijs per werkplek

Als indicator voor de ontwikkeling van de doelmatigheid wordt de prijs per werkplek gebruikt. De prijs per werkplek in het jaar 2007 is gesteld op 100 procent. De daling van de kostprijs per werkplek is het gevolg van efficiencymaatregelen. Het tarief is in 2014 gebaseerd op de afgenomen accounts, printers, beeldschermen etc. De werkplek prijs is ten opzichte van 2013 met 2 procent gedaald. De daling van de prijs per werkplek wordt voornamelijk veroorzaakt door het verder uitrollen van *thin clients* en het afbouwen van *fat clients*. Deze trend zal zich echter niet voortzetten na 2015 omdat de kosten niet verder zullen dalen. Hoewel de fysieke werkplekken steeds verder worden afgebouwd en daarmee ook de kosten, komen daar nieuwe kosten voor terug in de vorm van licentiekosten en *mobile device management* kosten.

11. BATEN-LASTENAGENTSCHAP DIENST VASTGOED DEFENSIE

De bijdrage aan het jaarverslag Defensie 2014 is de laatste bijdrage van de zijde van het agentschap DVD. Met ingang van 1 januari 2015 maakt het agentschap onderdeel uit van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Dit is vastgelegd met een koninklijk besluit (KB2014002422 d.d. 12 december 2014).

Op 16 januari 2014 hebben de fusiepartners Dienst Vastgoed Defensie en de Rijksgebouwendienst de governance code veiligheid in de bouw ondertekend samen met andere opdrachtgevers en opdrachtnemers in de bouw. Deze governance code heeft tot doel het veiligheidsniveau in de bouwketen te verhogen.

De ondertekening leidde ertoe dat de directie van het Rijkvastgoedbedrijf de sturingsstrategie veiligheid als fundament heeft vastgesteld. Het doel hiervan is veiligheid te borgen voordat besluiten worden genomen op basis van andere afwegingscriteria. In het verlengde hiervan is een programma Sturen op veiligheid gestart. De prioriteiten in dit programma, zoals gegevensbeheer, meldpunt, organisatie en dergelijke moeten de veiligheidsperformance van het Rijkvastgoedbedrijf op een hoger niveau brengen. Zo is bijvoorbeeld een organisatiebreed veiligheidsoverleg ingesteld.

Voor wat betreft veiligheid en gezondheid in het kader van het arbeidsomstandighedenbesluit is in overleg met de inspectie SZW een programma in gang gezet om bewuster met de opdrachtgeversrol om te gaan en zo het veiligheidsniveau in de hele keten te verbeteren.

Staat van baten en lasten van het baten-lastenagentschap Dienst Vastgoed Defensie (Bedragen x € 1.000)

Staat van baten en lasten van de baten-lastenagentschap Dienst Vastgoed Defensie (bedragen x € 1.000)				
	1	2	3=2-1	
	Oorspronkelijke vastgestelde begroting	Realisatie	Verschil realisatie en oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie 2013
Baten				
Omzet moederdepartement	61.010	67.593	6.583	70.866
Omzet inzake programmafacturen instandhouding	75.588	143.332	67.744	140.267
Omzet huisvesting	9.637	5.393	- 4.244	4.508
Omzet overige departementen		1.806	1.806	1.438
Omzet derden				1
Mutatie onderhanden projecten		2.647	2.647	- 193
Rentebaten		156	156	43
Rentebaten huisvestingsactiviteiten				
Vrijval uit voorzieningen				
Bijzondere baten		1.450	1.450	2.388
Totaal baten	146.235	222.377	76.142	219.318
Lasten				
Apparaatskosten				
– personele kosten	55.080	57.452	2.372	56.379
<i>waarvan eigen personeel</i>		<i>50.780</i>	<i>50.780</i>	<i>53.343</i>
<i>waarvan externe inhuur</i>		<i>4.239</i>	<i>4.239</i>	<i>3.036</i>
<i>waarvan overige</i>		<i>2.433</i>	<i>2.433</i>	
– uitbesteding	2.500	1.316	- 1.184	2.512
– materiële kosten	1.639	8.232	6.593	12.702
<i>waarvan apparaat ICT</i>		<i>149</i>	<i>149</i>	<i>159</i>
<i>waarvan bijdrage aan SSO's</i>		<i>4.822</i>	<i>4.822</i>	<i>3.774</i>
<i>waarvan overige</i>		<i>3.261</i>	<i>3.261</i>	<i>8.769</i>
– programmagelden instandhouding	75.588	142.583	66.995	142.261
Rentelasten investeringen DVD	776	889	113	985
Rentelasten huisvestingsactiviteiten Defensie	6.042	3.454	- 2.588	2.681
Rentelasten rekening-courant				
Afschrijvingskosten				
– materieel	515	472	- 43	631
– materieel huisvestingsactiviteiten	3.595	1.905	- 1.690	1.730
Overige lasten				
– dotaties voorzieningen	500		- 500	0
– bijzondere lasten		497	497	306
Totaal lasten	146.235	216.800	70.565	220.187
Saldo van baten en lasten	0	5.577	5.577	- 869

Toelichting op de staat van baten en lasten

Omzet moederdepartement

De omzet moederdepartement is opgebouwd uit het honorarium voor het totale dienstverleningspakket van de DVD. Voor 2014 werd rekening gehouden met een fors lager budget voor het product «instandhouding». De begrote programmagelden dekken nog niet de helft van de daadwerkelijke behoefte af (op basis van vastgestelde normen). Door een reeks budgettaire maatregelen binnen de Defensiebegroting is met de voorjaarsnota het beschikbare budget verhoogd in de richting van deze behoefte.

Omzet inzake programmafacturen instandhouding

De omzet voor programmafacturen instandhouding is de vergoeding die de DVD ontvangt van het moederdepartement voor de kosten van externe partijen die het planmatig en het niet planmatig onderhoud uitvoeren aan het defensie vastgoed. In de opstelling van de ontwerpbegroting was de helft van de instandhoudingsbehoefte budgettair afgedekt binnen de Defensiebegroting als gevolg van bezuinigingen. In een later stadium is het tekort gesuppleerd.

Omzet huisvesting

De omzet huisvesting is de ontvangen tegemoetkoming voor het beschikbaar stellen van investeringen in gebouwen en werken & terreinen voor de «leenfaciliteitprojecten» (afschrijvingen en rente) en de rentebaten over de investeringen van nog niet opgeleverde leenfaciliteitprojecten (inclusief voorfinanciering). Door de vertraging in de uitvoering van de leenfaciliteitprojecten hebben er in 2014 geen opleveringen plaatsgevonden. Er zijn voor projectbetalingen van de leenfaciliteitprojecten in 2014 geen leningen afgeroepen. Per 1 december zijn de leningen afgelost. Dit heeft een verlagend effect op zowel de baten als de lasten van de huisvestingsactiviteiten.

Omzet overige departementen

De omzet overige departementen heeft vooral te maken met de dienstverlening voor Ministerie van Binnenlandse zaken en Koninkrijksrelaties, Rijksgebouwendienst (RGD).

Mutaties onderhandenprojecten

In de begroting is deze post op nihil gesteld. Omdat er minder projecten zijn afgerond dan verwacht zijn veel uren op onderhanden werk blijven staan. De nadruk heeft door de grote werklast in relatie tot de beschikbare capaciteit op de relatief grote projecten gelegen.

Rentebaten

Over het positief saldo van rekening courant bij het Ministerie van Financiën is in 2014 rentevergoeding ontvangen.

Bijzondere baten

De incidentele baten zijn opbrengsten uit de normale bedrijfsvoering van voorgaande boekjaren. Dit betreft ultimo 2013 onterecht opgenomen transitoria apparaatskosten (€ 0,2 miljoen) en omzet van 2013 (€ 0,2 miljoen).

Voor de dienstverlening van DMO/JIVC zijn de begrote kosten € 0,7 miljoen te hoog ingeschat ten opzichte van de werkelijke inkoopfacturen. Dit heeft geleid tot een afboeking.

Personele kosten

In de begroting werd een volledige vulling van de formatie als uitgangspunt gehanteerd. Dit is 2014 niet realistisch gebleken, mede door toedoen van een tweetal reorganisaties van de DVD in één begrotingsjaar (waaronder de migratie naar het RVB). De onderbezetting is gecompenseerd met inhuur. Hier ligt ook een relatie met de hogere capaciteitsbehoefte ten opzichte van de oorspronkelijke begroting, omdat zoals eerder vermeld de werklast hoger is uitgevallen door de budgettaire toevoegingen aan het instandhoudingsbudget.

Uitbesteding

De kosten voor uitbesteding zijn uiteindelijk lager uitgevallen, mede vanwege de toename van het aantal ingezette externen op de werklocaties (inhuur).

Materiële kosten

In de begroting werd uitgegaan van het herzien verrekenbeleid binnen Defensie. Teneinde de transactiekosten terug te dringen heeft dit beleid als doel geen onderlinge verrekening van dienstverlening meer toe te passen op dienstverlening binnen het departement. De dienstverlening tussen agentschappen werd hiervan later uitgezonderd. Dit betreft vooral de IV/ICT dienstverlening (€ 4,0 miljoen) en huisvesting (€ 2,5 miljoen). Dit is de belangrijkste verklaring van het verschil tussen begroting en realisatie.

Programmagelden instandhouding

De hogere lasten hangen samen met de extra gelden die door het moederdepartement beschikbaar zijn gesteld. De lasten zijn ca. € 0,8 miljoen lager uitgevallen dan de opbrengsten. Dit «programmaresultaat» blijft beschikbaar voor Defensie in het kader van het instandhoudingsprogramma. Hierover zijn in het Protocol van Overdracht inzake de overgang van de DVD naar het Ministerie van BZK afspraken gemaakt.

Rentelasten investeringen DVD

Dit betreft de rentelasten die samenhangen met de financiering van activa die tot het apparaat van de DVD behoren. Het gaat hierbij met name om huisvesting van de DVD.

Rentelasten huisvestingsactiviteiten

Dit betreft de verschuldigde rente voor de leningen ten behoeve van de investeringen inclusief de bouwrente voor de in aanbouw zijnde huisvesting en de opgeleverde gebouwen en terreinen ten behoeve van de krijgsmacht. Voor de verklaring van de daling wordt verwezen naar de toelichting op de omzet huisvesting.

Afschrijvingskosten materieel

Op automatiseringsmiddelen en gebouwen is minder afgeschreven dan voorzien in de begroting. De begroting is uitgegaan dat delen van de gebouwen in aanbouw opgeleverd zouden worden in 2014. De gebouwen zijn echter per 1 december 2014 overgedragen aan het moederdepartement.

Afschrijvingskosten materieel huisvestingsactiviteiten

Door de vertraging in uitvoering van de leenfaciliteitprojecten hebben in 2014 geen opleveringen plaatsgevonden. Er zijn voor de projectbetalingen van de leenprojecten in 2014 geen leningen afgeroepen. Per 1 december 2014 zijn de leningen afgelost in verband met de overdracht van de panden aan het moederdepartement. Dit heeft een verlagend effect gehad op de afschrijvingskosten.

Dotaties voorzieningen

In de begroting werd nog uitgegaan van een bedrag van € 0,5 miljoen. Dit betrof een globale raming van de kosten die samenhangen met herplaatsingen als gevolg van de naderende reorganisatie. In het uitvoeringsjaar 2014 zijn er geen voorzieningen gevormd, met uitzondering van de voorziening voor vermoedelijk oninbare vorderingen, die opgenomen is onder de debiteuren.

Bijzondere lasten

Dit zijn incidentele lasten van de gewone bedrijfsuitoefening uit voorgaande boekjaren.

Het betreft de afboeking van een oninbare vordering (€ 0,2 miljoen), afboeking projectkosten (€ 0,1 miljoen) en te laag opgenomen transitoria ultimo 2013 (€ 0,2 miljoen).

Omzet per productgroep van het moederdepartement, overige departementen en omzet derden

Opbrengst verkopen naar product groep (bedragen per € 1.000)				
	Begroting 2014	Realisatie 2014	Verschil realisatie en oorspronkelijke begroting	Realisatie 2013
Expertise & Advies	6.820	5.794	– 1.026	7.413
Verwerving & Afstoting	17.300	16.791	– 509	15.366
Commandantenvoorziening (COVO)	1.400	2.443	1.043	3.666
Instandhouding	33.400	42.219	8.819	44.770
Overig	2.090	2.152	62	1.090

De meerjarige raming van het product «expertise en advies» is neerwaarts bijgesteld als gevolg van de herallocatie van middelen op de defensie begroting.

Het product «commandanten-voorzieningen» heeft een aantal tussentijdse aanvullende opdrachten gekregen. De omzet voor het product «instandhouding» is hoger uitgevallen als gevolg van de eerder genoemde budgetaanpassingen.

Balans per 31 december 2014

(Bedragen x € 1.000)		
Omschrijving	Balans 2014	Balans 2013
Activa		
Materiële activa		
– grond en gebouwen	0	104.606
– gebouwen in aanbouw	0	40.341
– transportmiddelen	0	0
– overige	0	134
Vlottende activa		
Onderhanden projecten	9.630	6.984
Debiteuren	435	1.627
Vorderingen op moederdepartement	92	796
Overlopende activa	35.184	1.809
Liquide middelen	23.629	40.103
Totaal activa	68.970	196.400
Passiva		
Eigen Vermogen		
– exploitatiereserve	522	1.391
– verplichte reserve		0
– onverdeeld resultaat	5.577	– 869
Leningen bij het Ministerie van Financiën	0	142.506
Voorzieningen		
Crediteuren	22.276	7.990
Schulden aan moederdepartement	725	1.002
Overlopende passiva	39.870	44.380
Totaal passiva	68.970	196.400

Toelichting op de balans

Materiële activa

De op de balans van de DVD geactiveerde gebouwen zijn in december 2014 tegen boekwaarde verkocht aan het moederdepartement. Dit betreft niet alleen de geactiveerde en vanuit de leenfaciliteit gefinancierde vastgoeddelen op Woensdrecht, Gilze-Rijen en Schiphol, maar ook de bedrijfspanden van de DVD.

De overige materiële vaste activa bestaan uit communicatiemiddelen, inventaris, automatiseringsmiddelen en ondersteunende middelen. De waarderingsgrondslag is in verband met de overgang naar het RVB gewijzigd. Dit heeft geleid tot afwaardering met een negatief effect van € 0,3 miljoen op het resultaat.

Onderhanden projecten

De stand van de onderhanden projecten is gestegen. In de begroting is deze post op nihil gesteld. Omdat er minder projecten zijn afgerond dan verwacht zijn veel uren op onderhanden werk blijven staan. De nadruk heeft door de grote werklast in relatie tot de beschikbare capaciteit op de relatief grote projecten gelegen.

Debiteuren en vorderingen moederdepartement

Het saldo van de debiteuren inclusief vorderingen moederdepartement bedraagt € 0,5 miljoen (2013: € 2,4 miljoen), inclusief een voorziening voor vermoedelijke oninbare vorderingen op derden van € 0,02 miljoen (2013: € 0,1 miljoen).

Debiteuren (bedragen x € 1.000)	
Ministerie Defensie	92
B/L-diensten Defensie	61
Ministeries & B/L-diensten niet Defensie	327
Derden	47

Voorziening voor vermoedelijk oninbare vorderingen (bedragen per € 1.000)	
Stand 31-dec-2013	108
Dotatie	791
Ontrekking ivm oninbare vorderingen	- 8
Vrijval	- 871
Stand 31-dec-2014	20

In verband met de overgang naar het RVB is de grondslag voor bepaling van de voorziening in 2014 aangepast. Vorderingen binnen de rijks-overheid worden in principe niet voorzien. Op basis van individuele beoordeling kan op balansdatum hiervan worden afgeweken.

Overlopende activa

De post «overlopende activa» bedraagt eind 2014 € 35,2 miljoen (2013: € 1,8 miljoen). De verklaring is deels gelegen in de stijging van het te vorderen programmageld (€ 11 miljoen.) en deels in de stijging van de nog te ontvangen bedragen (€ 24,2 miljoen). De stijging ten opzicht van 2013 wordt voornamelijk veroorzaakt doordat de laatste 2 weken van 2013 geen inkoopfacturen zijn gescand. De stijging van de nog te ontvangen bedragen wordt tevens veroorzaakt door de vordering op het moederdepartement (€ 17,4 miljoen) inzake de overdracht van de DVD panden.

Overlopende activa (bedragen x € 1.000)	
Ministerie Defensie	29.590
B/L-diensten Defensie	2
Ministeries & B/L-diensten niet Defensie	197
Derden	5.395

Liquide middelen

De daling van de liquide middelen is het gevolg van het feit dat er in december 2014 aanzienlijk meer inkoopfacturen zijn betaald, die niet allemaal doorbelast konden worden aan het moederdepartement.

Eigen vermogen

Het resultaat van € 5,6 miljoen in 2014 wordt toegevoegd aan het eigen vermogen. In het Protocol van Overdracht inzake de overgang van de DVD naar het Ministerie van BZK zijn afspraken gemaakt over het «programma-resultaat» instandhouding van ca. € 0,8 miljoen, dit blijft voor Defensie beschikbaar in het kader van het instandhoudingsprogramma.

De grens voor het eigen vermogen is voor 2014 maximaal € 11,4 miljoen op basis van de ontwikkeling van het eigen vermogen in relatie tot het plafond van 5 procent van de gemiddelde omzet in de afgelopen drie jaar. Omdat de grens voor het eigen vermogen in 2014 niet is bereikt, vindt er geen afdracht plaats aan het moederdepartement.

Door schattingsfouten in de transitorische posten Instandhouding ultimo 2013 zijn onterecht kosten ten laste van 2014 gekomen. Hierdoor is het resultaat 2014 € 1,2 miljoen lager uitgevallen. Per saldo heeft dit geen effect op de hoogte van het eigen vermogen ultimo 2014.

Leningen

Leningen (bedragen per € 1.000)		
	Stand 31-12-2014	Stand 31-12-2013
Leningen bij het Ministerie van Financiën		
Vermogensconversielening	0	5.180
Investeringsleningen	0	137.326
Totaal leningen	0	142.506

De leningen zijn aan het eind van 2014 in zijn geheel afgelost door het moederdepartement.

Crediteuren

Het saldo van de crediteuren bedraagt € 22,3 miljoen (2013: € 8,0 miljoen). Doordat in de laatste 2 weken van december 2014 alle gescande inkoopfacturen nog zijn verwerkt en klaar zijn gezet voor betaling is de stand ten opzichte van 2013 aanzienlijk gestegen.

Crediteuren (bedragen x € 1.000)	
Ministerie Defensie	725
B/L-diensten Defensie	3.113
Ministeries & B/L-diensten niet Defensie	0
Derden	19.163

Schulden aan het moederdepartement

Deze post is gedaald van € 1,0 miljoen eind 2013 naar € 0,8 miljoen eind 2014. De daling wordt veroorzaakt doordat in de vergelijkende cijfers 2013 de baten- en lastendiensten van het moederdepartement zijn opgenomen.

Overlopende passiva

Overlopende passiva (bedragen per € 1.000)		
	Stand 31-12-2014	Stand 31-12-2013
Aflossing leningen Ministerie van Financiën	0	3.119
Vooruitontvangen bedragen	10.403	10.225
Met betrekking tot huidig boekjaar te betalen bedragen	26.045	27.574
Te betalen vakantiegelden	1.641	1.698
Betalingen onderweg	0	41
Te betalen vakantiedagen	1.781	1.723
Totaal overlopende passiva	39.870	44.380

De overlopende passiva dalen met € 4,5 miljoen tot € 39,9 miljoen eind 2014 (€ 44,4 miljoen in 2013). Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door de aflossing van de leningen (€ 3,1 miljoen).

Overlopende passiva (bedragen x € 1.000)	
Ministerie Defensie	15.167
B/L-diensten Defensie	379
Ministeries & B/L-diensten niet Defensie	172
Derden	24.152

Kasstroomoverzicht

Kasstroomoverzicht over 2014 (bedragen x € 1.000)				
		1	2	3=2-1
Kasstroomoverzicht		Oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie	Verschil realisatie en oorspronkelijk vastgestelde begroting
1.	Rekening-courant RHB 1 januari 2014+ stand depositorekeningen	46.884	40.103	- 6.781
2.	Totaal operationele kasstroom	4.050	- 13.553	- 17.603
	Totaal investeringen (-/-)	- 26.415	- 18.742	7.673
	Totaal boekwaarde desinvesteringen (+)	15.000	161.446	146.446
3.	Totaal investeringskasstroom	- 11.415	142.704	154.119
	Eenmalige uitkering aan moederdepartement (-/-)			0
	Eenmalige storting door het moederdepartement (+)			0
	Aflossingen op leningen (-/-)	- 18.594	- 145.625	- 127.031
	Beroep op leenfaciliteit (+)	26.415	0	- 26.415
4.	Totaal financieringskasstroom	7.821	- 145.625	- 153.446
5.	Rekening-courant RHB 31 december 2014+ stand depositorekeningen (=1+2+3+4)	47.340	23.629	- 23.711

Toelichting op het kasstroomoverzicht

Kasstroom uit operationele activiteiten

De liquiditeit uit operationele activiteiten is met € 17,6 miljoen gedaald ten opzichte van de begroting. Dit wordt met name veroorzaakt door de effecten van de sterke toename van overlopende activa en onderhanden projecten. De toename van de overlopende activa wordt voornamelijk veroorzaakt door de vordering op het moederdepartement (€ 17,4 miljoen) inzake de overdracht van de DVD-panden.

Kasstroom uit investeringsactiviteiten

De investeringen hebben betrekking op de vanuit de leenfaciliteit gefinancierde projecten Woensdrecht, Gilze-Rijen en Schiphol. Het verschil tussen begroting en realisatie wordt veroorzaakt door de overdracht van de leenprojecten en panden aan het moederdepartement in december 2014. Onder de desinvesteringen is tevens de herwaardering van € 0,8 miljoen opgenomen ten gevolge van de overdracht van de DVD panden aan het moederdepartement.

Kasstroom uit financieringsactiviteiten

De mutatie in de kasstroom uit financieringsactiviteiten is het gevolg van de aflossing van de leningen in december 2014.

Het rekening courant saldo is ten opzichte van de begroting sterk gedaald. Deze daling is het gevolg van de sterke toename van de overlopende activa en de aflossing van de leningen.

Doelmatigheidsparagraaf

Het beeld voor 2014 wordt incidenteel sterk beïnvloed door een reorganisatie die heeft plaatsgevonden in 2014 en een begrote gereduceerde werklust als gevolg van het budgettekort op het product instandhouding. Er werd daarom toen geen inhuur voorzien. Door ophoging van het budget (voorjaarsnota) is de werklust toch beduidend hoger uitgevallen en daarmee ook de behoefte aan externe capaciteit.

Doelmatigheidsindicatoren c.q. kengetallen per 31 december 2014						
	Realisatie			Oorspronkelijke begroting	Verschil	
Omschrijving generieke deel	2011	2012	2013	2014	2014	
Vte'n totaal	1.008	849	858,5	854,1	810	44,1
– waarvan in eigen dienst	986	847	838,5	818,0	810	8,0
– waarvan inhuur	22	2	20	36,1		36,1
Servicelevels (norm = 80%)	81%	74%	65%	.	80%	
Projecttevredenheid (norm = 90%)	95%	98%	95%	98%	90%	8%
Productiviteit (omzet per medewerker in K€)	80,7	103,7	104,6	100,8	90	10,8
Saldo baten/lasten als % van totale baten	– 3,5%	0,6%	– 0,4%	2,5%	0,0%	2,5%
Omschrijving specifiek deel	2011	2012	2013	2014	2014	
Kostprijzen per productgroep						
Expertise & Advies	81,96	77,25	75,95	80,28	69	11,28
Verwerving & Afstoting (excl. COVO)	69,94	71,55	70,81	74,12	69	5,12
COVO	53,87	63	63,45	65,68	58	7,68
Instandhouding	63,97	64,59	61,3	62,08	52	10,08
Gemiddeld	64,18	65,07	65,07	67,34	64	3,34
Omzet per productgroep						
Expertise & Advies	9.059	8.562	7.413	5.794	6.821	– 1.027
Verwerving & Afstoting (excl. COVO)	20.394	19.106	15.366	16.791	17.300	– 509
COVO	1.980	2.225	3.666	2.443	1.400	1.043
Instandhouding	45.262	49.813	44.770	42.219	33.400	8.819
Beveiliging						0
Overig			1.090	2.152	2.090	62

Vte'n totaal

De vte'n zijn uitgedrukt in de gemiddelde sterkte over het jaar. Het aantal vte'n is voor wat betreft de formatieve bezetting een stabiel gegeven. Extra is de inhuur. Dit houdt verband met de hogere werklust als gevolg van de verdubbeling van het instandhoudingsbudget.

Kostprijzen per productgroep

De gemiddelde kostprijs per productgroep is in 2014 incidenteel gestegen ten opzichte van 2013. Dit is het gevolg van de reorganisatie die in 2014 heeft plaatsgevonden.

Omzet per productgroep

In de omzet Verwerving & Afstoting is de mutatie van het onderhanden werk opgenomen. Deze mutatie is opgelopen omdat er relatief veel (kleine) projecten niet zijn afgerond. De prioriteit is gelegd bij grotere projecten. Op de nog niet afgeronde fasen zijn wel uren geschreven.

Servicelevels

Door systeemtechnische oorzaken enerzijds (servicelevels) en organisatorische onvolkomenheden anderzijds (een tweetal reorganisaties) is dit niet gemeten in 2014.

Projecttevredenheid

In de begroting 2014 was het doel gesteld op 90 procent. Dit is gerealiseerd met een score van 98 procent.

Productiviteit

De productiviteit is het quotiënt van de omzet (inclusief mutatie onderhanden projecten en exclusief programmagelden instandhouding, expertise en advies en huisvestings-activiteiten) en de hiervoor benodigde directe vte'n.

12. BATEN-LASTENAGENTSCHAP PARESTO

Staat van baten en lasten van het baten-lastenagentschap Paresto (Bedragen x € 1.000)

Staat van baten en lasten van het baten-lastenagentschap Paresto (bedragen x € 1.000)				
	Oorspronkelijke vastgestelde begroting	Realisatie	Verschil realisatie en oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie 2013
Baten				
Omzet moederdepartement	71.010	77.629	6.619	77.479
Omzet overige departementen	–	–	–	–
Omzet derden	642	676	34	642
Rentebaten	39	91	52	77
Overige omzet	–	–	–	942
Vrijval voorzieningen	–	452	452	–
Bijzondere baten	–	1.212	1.212	1.204
Totaal baten	71.691	80.060	8.369	80.344
Lasten				
Apparaatskosten				
– personele kosten	40.304	41.181	877	42.385
<i>waarvan eigen personeel</i>	<i>39.133</i>	<i>35.735</i>	<i>– 3.397</i>	<i>39.080</i>
<i>waarvan externe inhuur</i>	<i>1.172</i>	<i>4.729</i>	<i>3.557</i>	<i>3.305</i>
<i>waarvan overige personele kosten</i>		<i>717</i>	<i>717</i>	
– materiële kosten	31.076	36.635	5.559	33.884
<i>waarvan apparaat ICT</i>	<i>1.676</i>	<i>588</i>	<i>– 1.088</i>	<i>1.421</i>
<i>waarvan bijdrage aan SSO's</i>		<i>1.055</i>	<i>1.055</i>	<i>1.004</i>
<i>waarvan overige materiele kosten</i>		<i>2.107</i>	<i>2.107</i>	
Afschrijvingskosten				
– immaterieel				
– materieel	311	8	– 303	73
Overige lasten				
– dotaties voorzieningen				2.830
– rentelasten				
– bijzondere lasten	–	209	209	39
Totaal lasten	71.691	78.033	6.342	79.210
Saldo van baten en lasten	–	2.027	2.027	1.135

Toelichting op de staat van baten en lasten

Omzet moederdepartement

De omzet moederdepartement bestaat uit twee delen: de omzet bedrijfsvoering (verkopen) ad € 49,2 miljoen en de omzet bijdrage defensieonderdelen ad € 28,4 miljoen.

Omzet bedrijfsvoering (verkopen)

Dit betreft in het boekjaar de door Paresto in rekening gebrachte opbrengst verkopen voor verrichte leveranties en diensten.

Opbrengst verkopen naar productgroep (bedragen x € 1.000)		
	Oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie 2014
Omzet regulier	23.000	26.038
Omzet niet-regulier	6.220	9.913
Omzet logistiek ondersteuning	9.950	13.242
Totaal opbrengst verkopen	39.170	49.193

De omzet bedrijfsvoering is onder te verdelen in de volgende product-groepen:

- De omzet regulier betreft de verkopen in de bedrijfsrestaurants, de kantines en toko's op locaties;
- De omzet niet-regulier is omzet van onder andere vergaderingen, diners en recepties die op locaties worden gehouden;
- De omzet logistieke ondersteuning betreft onder andere de leveringen van gevechtsrantsoenen door de logistieke centra in Bathmen en Den Helder.

De reguliere en niet-reguliere omzet is hoger dan begroot. Dit is voornamelijk veroorzaakt door niet voorziene activiteiten zoals MH-17 en NSS en doordat er meer oefeningen hebben plaatsgevonden. De omzet logistieke ondersteuning is hoger dan de begroting. Dit is voornamelijk veroorzaakt doordat meer oefeningen en missies hebben plaatsgevonden.

Omzet bijdrage Defensieonderdelen

De omzet werkgeversbijdrage betreft de vergoeding die Paresto ontvangt voor de personele en materiële inzet op de locaties. Deze is 3,4 miljoen lager dan begroot. Dit is voornamelijk veroorzaakt doordat er in de loop van 2014 meer medewerkers de dienst hebben verlaten. Daarnaast zijn er een tweetal locaties minder gesloten, waardoor er een hogere omzet verkopen is gerealiseerd.

Omzet derden

De omzet derden betreft de omzet die Paresto in rekening brengt bij het CDC voor cateringkosten van het Militair Revalidatie Centrum. Het CDC berekent deze als ziektekosten door aan de ziektekostenverzekeraars.

Rentebaten

Dit betreft de rente die Paresto heeft ontvangen op deposito (gemiddeld rentepercentage van 0,35 procent) en de lopende rekening courant met het Ministerie van Financiën (gemiddeld rentepercentage van 0,104 procent). Het gemiddelde rentepercentage is hoger dan vooraf ingeschat.

Vrijval voorziening

In verband met de verschuiving van de transitie datum van de logistieke ondersteuning aan het CLAS, is er een hernieuwde inschatting gedaan van de waarde van de voorraden, die onderdeel uit maken van het verlieslatende overdracht. Er is € 0,4 miljoen vrijgevallen uit de voorziening. Daarnaast zijn gelden vrijgevallen bij de voorzieningen voor sourcing en vervanging chipknip.

Bijzondere baten

Dit betreft hier incidentele baten, zoals betalingskorting en producentenbonussen € 0,9 miljoen en minder kosten vanuit het vorige boekjaar, te weten vrijval reservering kleding € 0,1 miljoen, en diverse kleine baten € 0,2 miljoen.

Personele kosten

De realisatie van de gemiddelde bezetting over 2014 ten opzichte van de begroting is als volgt:

Personele kosten (bedragen x € 1)				
	Budget		Realisatie	
	Vte'n	Prijs per vte	Vte'n	Prijs per vte
Militair personeel	142	52.321	130	50.975
Burger personeel	667	46.083	622	44.898
Overige categorieën:				
Inhuur en uitzendkrachten	22	53.257	83	57.047
Herplaatsers en SBK	21	46.083	42	44.898
Totaal/Gemiddeld	852	47.305	877	46.952

In de loop van 2014 hebben meer medewerkers de dienst verlaten dan waar in de begroting rekening mee is gehouden. Daarentegen heeft er meer inhuur plaatsgevonden.

De loonsom van inhuurkrachten is hoger dan begroot door inhuur van management.

Materiële kosten

De post materiële kosten bestaat voornamelijk uit ingrediëntkosten (€ 32,9 miljoen) en is hoger dan begroot door de hogere omzet uit verkopen.

Afschrijvingskosten

In het kader van de verwachte outsourcing vindt er geen nieuwe activering plaats. De begrote investering voor vervanging van de Chipknip is daarom ten laste van de in 2014 opgenomen voorziening gebracht. Hierdoor zijn de afschrijvingskosten lager dan begroot.

Overige lasten

De bijzondere lasten betreffen incidentele lasten, te weten een nagekomen factuur CAOP en een verrekening met een leverancier uit vorig boekjaar 2013.

Resultaatbestemming

Het resultaat in 2014 bedraagt € 2,0 miljoen. In 2014 is € 0,7 miljoen aan het moederdepartement uitgekeerd. De grens voor de exploitatiereserve 2014 is € 4,1 miljoen (maximaal 5% van de gemiddelde omzet over de afgelopen 3 jaar). Met een eigen vermogen van € 6,2 miljoen gaat Paresto over deze grens. Het surplus van € 2,2 miljoen wordt met de eerste suppletoire begroting in 2015 aan het moederdepartement afgedragen conform de regeling agentschappen.

Balans per 31 december 2014

(Bedragen x € 1.000)		
Omschrijving	Balans 2014	Balans 2013
Activa		
Immateriële activa		
Materiële vaste activa	4	12
– grond en gebouwen		
– installaties en inventarissen	4	12
– overige materiële vaste activa		
Voorraden	3.259	1.493
– voorziening incourante voorraden	– 10	– 50
Debiteuren	1.547	465
Nog te ontvangen	2.710	3.543
Liquide middelen	8.990	18.461
Totaal activa:	16.500	23.924
Passiva		
Eigen Vermogen		
– exploitatiereserve	4.198	3.738
– onverdeeld resultaat	2.027	1.135
Voorzieningen	3.565	4.975
Leningen bij het Ministerie van Financiën		
Crediteuren	1.077	7.086
Nog te betalen	5.633	6.991
Totaal passiva	16.500	23.924

Toelichting op de balans

Materiële vaste activa

In het kader van de verwachte outsourcing van de cateringdienstverlening zijn de meeste materiële vaste activa afgeschreven. Deze post bevat nog enkele ICT-activa.

Voorraden

Op de balans zijn de voorraden van de locaties van Paresto en de voorraden van de logistieke centra Bathmen en Den Helder opgenomen. De toename wordt veroorzaakt door de ontvangst van grote bulk leveringen voor de logistieke voorraad.

Debiteuren

De debiteuren bestaat uit vorderingen op rijksonderdelen (€ 1,4 miljoen) en niet- rijksonderdelen (€ 0,1 miljoen).

Nog te ontvangen

Deze post is nader te specificeren in nog te ontvangen van rijksonderdelen (€ 1,4 miljoen) en niet- rijksonderdelen (€ 1,3 miljoen).

Liquide middelen

De post liquide middelen omvat voornamelijk de gelden in rekening courant bij het Ministerie van Financiën (€ 9,0 miljoen)

Eigen Vermogen

Het resultaat in 2014 bedraagt € 2,0 miljoen. In 2014 is € 0,7 miljoen aan het moederdepartement uitgekeerd. De grens voor de exploitatiereserve 2014 is € 4,1 miljoen (maximaal 5 procent van de gemiddelde omzet over

Baten-lastenagentschap Paresto

de afgelopen 3 jaar). Met een eigen vermogen van € 6,2 miljoen gaat Paresto over deze grens. Het surplus van € 2,2 miljoen wordt met de eerste suppletoire begroting in 2015 aan het moederdepartement afgedragen conform de regeling agentschappen.

Leningen

Alle door Paresto opgenomen gelden bij Ministerie van Financiën (leningen) zijn volledig afgelost.

Voorzieningen

Voorzieningen (bedragen x € 1.000)					
	Stand 1-1-2014	Dotaties 2014	Vrijval 2014	Onttrek- kingen 2014	Stand 31-12-2014
Externe expertise outsourcing	757		47	360	350
Verlieslatende overdracht voorraad LogOst	3.574		360	–	3.215
Vervanging chipknip	644		46	598	–
Totaal aan voorzieningen	4.975	–	452	958	3.565

In 2014 heeft er geen dotatie aan de voorziening plaats gevonden. Na een vrijval van € 0,5 miljoen, resteert er nog € 3,2 miljoen ter dekking van de verlieslatende overdracht van voorraden logistieke ondersteuning aan het CLAS in 2015. De onttrekking betreft uitgaven van ingehuurde partijen voor het project Outsourcing en facturen voor de vervanging chipknip.

Crediteuren

Het crediteuren saldo van € 1,1 miljoen bestaat uit schulden aan rijksonderdelen (€ 0,2 miljoen) en niet- rijksonderdelen (€ 0,9 miljoen)

Nog te betalen

Nog te betalen (bedragen x € 1.000)		
	Stand 31-12-2014	Stand 31-12-2013
Vakantieverplichting personeel	2.293	2.367
Aflossingen leningen die binnen een jaar vervallen	–	–
Restitutie defensieonderdelen	–	–
Overige schulden	3.340	4.624
Totaal nog te betalen	5.633	6.991

De vakantieverplichtingen aan het personeel bestaan uit € 1,3 miljoen te betalen aan vakantiedagen en € 1,0 miljoen te betalen aan vakantie-gelden. De overige schulden hebben voornamelijk betrekking op de salarissen van december en suppletieaangiften van de afgelopen jaren. Uitgesplitst naar rijksonderdelen (€ 0,5 miljoen) en niet- rijksonderdelen (€ 5,1 miljoen)

Kasstroomoverzicht

Kasstroomoverzicht over 2014 (bedragen x € 1.000)			
	1	2	3=2-1
Kasstroomoverzicht	Oorspronkelijke vastgestelde begroting	Realisatie	Verschil realisatie en oorspronkelijk vastgestelde begroting
1. Rekening-courant RHB 1 januari 2014+ stand depositorenkeningen	13.954	18.363	4.409
2. Totaal operationele kasstroom	311	- 8.775	- 9.086
Totaal investeringen (-/-)	- 600	-	600
Totaal boekwaarde desinvesteringen (+)	-	-	-
3. Totaal investeringskasstroom	- 600	-	600
Eenmalige uitkering aan moederdepartement (-/-)	-	- 674	- 674
Eenmalige storting door het moederdepartement (+)	-	-	-
Aflossingen op leningen (-/-)	-	-	-
Beroep op leenfaciliteit (+)	-	-	-
4. Totaal financieringskasstroom	-	- 674	- 674
5. Rekening-courant RHB 31 december 2014+ stand depositorenkeningen (=1+2+3+4)	13.664	8.914	- 4.750

Toelichting op het kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht wordt opgesteld volgens de indirecte methode.

Kasstroom uit operationele activiteiten

De kasstroom uit operationele activiteiten bestaat uit de kasstroom bedrijfsactiviteiten, de mutatie in het werkkapitaal en de ontvangen dan wel betaalde interest. De operationele kasstroom is lager dan begroot met name vanwege een daling in de crediteurenstand en voorziening.

Kasstroom uit investeringsactiviteiten

In 2014 zijn er geen investeringen of desinvesteringen gedaan. De begrote investering voor vervanging van de chipknip is ten laste van de in 2014 opgenomen voorziening gebracht.

Kasstroom uit financieringsactiviteiten

In 2014 is € 0,7 miljoen aan het moederdepartement uitgekeerd.

Doelmatigheidsparagraaf.

De omzet bij Paresto bestaat uit verkopen van ingekochte producten. Er is geen sprake van productie en hierdoor dus geen kostprijs per product. De gekozen indeling in een specifiek deel en een generiek deel vloeit voort uit de aard van de dienstverlening door Paresto. Gestuurd wordt op de brutomarge van de locaties. Hiermee samenhangende indicatoren zijn daarom als specifiek benoemd.

Doelmatigheidsindicatoren c.q. kengetallen per 31 december 2014					
	realisatie				oorspronkelijke begroting
Omschrijving generieke deel	2011	2012	2013	2014	2014
Omzet verkopen (x € 1.000)	43.840	45.054	44.568	49.193	39.812
Vte'n totaal	1.122	1.062	918	877,2	852
– waarvan in eigen dienst	1.085	1.024	860	794,2	830
– waarvan inhuur	36	38	58	83,0	22
saldo baten/lasten als % van totale baten	– 0,1%	– 1,5%	1,4%	2,5%	0,0%
Omschrijving specifiek deel	2011	2012	2013	2014	2014
Aantal locaties	125	108	85	82	80
Productiviteit per medewerker (omzet per vte)	39.082	42.422	48.536	56.087	46.746
% Ziekteverzuim	8,9%	8,3%	7,6%	7,1%	8,0%
% Bruto marge locaties	37,7%	37,4%	37,3%	39,1%	36,6%

Het overgrote deel van de kosten van Paresto (ruim 90 procent) bestaat uit personeels- en ingrediëntkosten. De doelmatigheid komt met name tot uitdrukking in twee belangrijke graadmeters, de productiviteit per medewerker en het percentage bruto marge (inkoop ten opzichte van de omzet).

De doelmatigheid is verder toegenomen. Door het behalen van een hogere omzet verkopen is de productiviteit per medewerker toegenomen, waardoor er een hogere bruto-marge is behaald. Deze stijging is mede te verklaren door niet voorziene activiteiten.

Paresto slaagt erin de productiviteit per medewerker jaarlijks te laten stijgen. Dit komt ondermeer door een dalend aantal vaste medewerkers, een kleiner aantal locaties en een lager ziekteverzuim.

PUBLICATIE PERSONELE TOPINKOMENS

13: PUBLICATIE PERSONELE TOPINKOMENS

De Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) bepaalt dat de bezoldiging van topfunctionarissen en gewezen topfunctionarissen in de publieke en semi-publieke sector op naamsniveau vermeld moet worden in het financieel jaarverslag. Dit geldt tevens voor eventuele ontslaguitkeringen. Daarnaast moeten van niet-topfunctionarissen de bezoldiging en/of eventuele ontslaguitkeringen (zonder naamsvermelding) gepubliceerd worden indien deze het wettelijk maximum te boven gaan. Voor dit departement heeft de publicatieplicht betrekking op onderstaande functionarissen. De bezoldigingsgegevens van de leden van de Top Management Groep zijn opgenomen in het jaarverslag van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Het wettelijk bezoldigingsmaximum bedraagt in 2014 € 230.474.

Met de Reparatiewet WNT van 12 november is de publicatieplicht vervallen voor niet-topfunctionarissen die bij een WNT-instelling geen – al dan niet fictieve – dienstbetrekking hebben of hadden.

Bezoldiging van (gewezen) topfunctionarissen												
Naam instelling	Naam (gewezen) top functionaris	Functie	Aard v/d functie	Datum aanvang dienst verband	Datum einde dienst verband	Omvang dienst verband (FTE)	Op externe inhuur basis	Beloning	Onkosten ver goeding	Voorziening beloningen betaalbaar op termijn	Totale bezol- diging overschrijding	Motivering (indien overschrijding)
MINDEF	WEHREN	PLAATSVER- VANGEND COMMANDANT DER STRIJD- KRACHTEN	TOPFUNC- TIONARIS			1,00	NVT	128.911,52	132,45	31.416,48	160.460,45	NVT
MINDEF	SCHNITGER	COMMANDANT DER LUCHT- STRIJD- KRACHTEN	TOPFUNC- TIONARIS			1,00	NVT	169.527,73	573,95	36.171,47	206.273,15	NVT
MINDEF	HOITINK	INSPECTEUR GENERAAL DER KRIJGSMACHT	TOPFUNC- TIONARIS	2014-06-16		1,00	NVT	69.162,68	44,15	17.381,26	86.588,09	NVT
MINDEF	KRUJF	COMMANDANT DER LANDSTRIJD- KRACHTEN	TOPFUNC- TIONARIS			1,00	NVT	127.978,58	88,30	31.416,48	159.483,36	NVT
MINDEF	BROEKS	HOOFD PMV-NAVO	TOPFUNC- TIONARIS			1,00	NVT	128.546,28	0,00	31.416,48	159.962,76	NVT
MINDEF	MIDDENDORP	COMMANDANT DER STRIJD- KRACHTEN	TOPFUNC- TIONARIS			1,00	NVT	135.717,72	0,00	33.807,36	169.525,08	NVT
MINDEF	LEIJTENS	COMMANDANT KMAR	TOPFUNC- TIONARIS			1,00	NVT	123.060,36	176,60	31.416,48	154.653,44	NVT
MINDEF	BORSBOOM	COMMANDANT DER ZEESTRIJD- KRACHTEN	TOPFUNC- TIONARIS		2014-10-19	1,00	NVT	128.426,28	485,65	31.416,48	160.328,41	NVT
MINDEF	BORSBOOM	DIRECTEUR DMO	TOPFUNC- TIONARIS	2014-10-20		1,00	NVT					NVT
MINDEF	VERKERK	COMMANDANT DER ZEESTRIJD- KRACHTEN	TOPFUNC- TIONARIS	2014-09-15		1,00	NVT	34.544,88	44,15	8.512,01	43.101,04	NVT
MINDEF	EDE	INSPECTEUR GENERAAL DER KRIJGSMACHT	TOPFUNC- TIONARIS		2014-06-30	1,00	NVT	80.264,40	44,15	15.708,24	96.016,79	NVT
MINDEF	TIESKENS	CHIEF OF STAFF	TOPFUNC- TIONARIS		2014-04-13	1,00	NVT					NVT
MINDEF	TIESKENS	DETACHERING	TOPFUNC- TIONARIS	2014-04-14	2014-10-31	1,00	NVT	128.659,5	1.795,28	26.180,4	156.635,18	NVT

Bezoldiging van niet-topfunctionarissen boven de WNT-norm											
Naam instelling	Functie	Aard v/d functie	Datum aanvang dienst verband	Datum einde dienst verband	Omvang dienst verband (FTE)	Op externe inhuur-basis	Beloning	Onkosten vergoeding	Voorziening beloningen betaalbaar op termijn	Totale bezoldiging	Motivering (indien overschrijding)
MINDEF	OFF GN (KOO)	NIET TOPFUNCTIONARIS	11-8-2014	29-2-2036	1,00	NVT	209.556,29	0	23.607	233.163	Met terugwerkende kracht aangesteld o.g.v. een gerechtelijke uitspraak.

Uitkeringen aan (gewezen) topfunctionarissen wegens beëindiging dienstverband

Niet van toepassing.

In 2014 heeft het Ministerie van Defensie geen uitkeringen wegens beëindiging van het dienstverband verstrekt.

Uitkeringen boven de WNT-norm aan niet-topfunctionarissen wegens beëindiging dienstverband

Niet van toepassing.

In 2014 heeft het Ministerie van Defensie geen uitkeringen wegens beëindiging van het dienstverband verstrekt.

D. BIJLAGEN

BIJLAGE 1: TOEZICHTRELATIES EN ZBO'S EN RWT'S

Het Ministerie van Defensie kent twee rechtspersonen met een wettelijke taak (RWT), namelijk de Stichting Ziektekostenverzekering Krijgsmacht (SZVK) en de Stichting Wetenschappelijk Onderwijs en Onderzoek NLDA (SWOON).

De Stichting Ziektekostenverzekering Krijgsmacht heeft als taak te zorgen voor het beheer en het uitvoeren van de ziektekostenverzekering voor militairen in actieve dienst. Deze militairen zijn niet verzekerd op grond van de Zorgverzekeringswet (ZVW), maar zijn wettelijk verplicht gebruik te maken van de zorgverlening door of vanwege de militair geneeskundige diensten van de krijgsmacht, zoals vastgelegd in hoofdstuk 9 Algemeen Militair Ambtenaren Reglement (AMAR) en de Regeling ziektekostenverzekering militairen.

Eind 2011 is de Stichting Wetenschappelijk Onderwijs en Onderzoek NLDA (SWOON) opgericht. Deze stichting ziet in het kader van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek toe op het wetenschappelijke niveau van het onderwijs en onderzoek op de Nederlandse Defensie Academie. De stichting verzorgt de wetenschappelijke bachelor en master programma's als onderdeel van de officiersopleiding, in overeenstemming met de eisen van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek. Verder verleent de stichting graden die behoren bij wetenschappelijk onderwijs, laat zij opleidingen accrediteren en geaccrediteerd houden en verzorgt ze wetenschappelijk onderzoek ter ondersteuning van de wetenschappelijke opleidingen. Vanaf 2013 wordt de bijdrage aan de stichting (de jaarlijkse subsidie en de beschikbaar gestelde «om niet» middelen) expliciet opgenomen in de begroting en het jaarverslag. In 2014 heeft de stichting haar werkzaamheden naar tevredenheid uitgevoerd. Defensie heeft de stichting daarbij ondersteund door 99 formatieplaatsen ter beschikking te stellen met een gemiddelde bezetting van 88. Op basis van extracomptabele berekening wordt dit in totaal gewaardeerd op € 13,0 miljoen.

Toezichtsrelaties en ZBO's en RWT's								
Naam organisatie	RWT	ZBO	Functie	Begrotingsartikel	Financiering(realisatiecijfers)	Verwijzing (URL-link) naar website RWT/ZBO	Verwijzing (URL-link) naar toezichtvisies/-arrangementen	Het bestuur en/of accountant verklaart dat de rechtmatigheid op orde is
					begroting	Premies (€)	Tarieven	
SZVK	X		Ziektekostenverzekering Krijgsmacht	Wordt per defensieonderdeel betaald uit de post salarissen en sociale lasten	91.601.419	90.765.343	www.szvknl.nl	1
SWOON	X		Toezicht wetenschappelijk niveau onderzoek en onderzoek	Beleidsartikel 8 voor wat betreft de personele en materiële uitgaven. Beleidsartikel 9 voor wat betreft de subsidie.	13.035.114,67	20.000,- ²		✓

¹ De rechtmatigheidsverklaring van de externe accountant in het jaarverslag over 2013 is ontvangen. De accountant verklaart dat de rechtmatigheid op orde is. De verklaring over 2014 wordt medio juni 2015 afgegeven.

² Het Ministerie van Defensie heeft voor € 13.035 miljoen middelen «om niet» ter beschikking gesteld ten behoeve van personele en materiële uitgaven van de stichting. Deze middelen zijn geborgd binnen Beleidsartikel 8 Ondersteuning krijgsmacht door Commando DienstenCentra. De rechtmatigheidsverklaring van de accountant volgt medio 2015. Tevens heeft het Ministerie van Defensie de stichting in 2014 ondersteund met een subsidie van € 20.000 uit Niet-beleidsartikel 9 Algemeen.

BIJLAGE 2: INHUUR EXTERNEN

Ministerie van Defensie Verslagjaar 2014 (Bedragen x € 1.000)		
Programma- en apparaatskosten		
1. Interim-management	3.358	
2. Organisatie- en formatieadvies	989	
3. Beleidsadvies	27	
4. Communicatieadvisering		
Beleidsgevoelig		4.374
5. Juridisch advies	291	
6. Advisering opdrachtgevers automatisering	46.347	
7. Accountancy, financiën en administratieve organisatie	185	
(Beleids)ondersteunend		46.823
8. Uitzendkrachten (formatie en piek)	54.387	
Ondersteuning bedrijfsvoering		54.387
Totaal uitgaven inhuur externen		105.584

In 2014 gaf het Ministerie van Defensie € 105,6 miljoen uit aan externe inhuur. De uitgaven voor het ambtelijke personeel bedroegen € 3,1 miljard. Het inhuurpercentage van Defensie, conform de Rijksbrede normering, komt uit op 3,3 procent.

Inhuur externen buiten mantelcontracten 2014	
Aantal overschrijdingen maximumuurtarief	0
Toelichting	

BIJLAGE 3: AFGEROND EVALUATIE- EN OVERIG ONDERZOEK

In deze bijlage bij het jaarverslag wordt een overzicht opgenomen van de onderzoeken die in het begrotingsjaar (t) zijn gestart dan wel zijn voltooid. Het overzicht maakt onderscheid tussen onderzoek naar de doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid en ander onderzoek. Binnen het onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid worden beleidsdoorlichtingen apart vermeld. Ook ex-ante en ex-post evaluatieonderzoek naar de doeltreffendheid en/of doelmatigheid wordt opgenomen.

Bijlage afgerond evaluatie- en overig onderzoek			
Artikel	Titel/onderwerp	jaar van afronding	vindplaats
1. Inzet			
1.a. Beleidsdoorlichting(en)	Bescherming kwetsbare scheepvaart nabij Somalië	2014	31 516, nr. 6
	Inzet defensiepersoneel en -materieel voor ISAF, i.h.k.v. de eindevaluatie ISAF, incl. Bos en Van Geel-gelden	2011	27 925, nr. 436
1.b. Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	Evaluatie Nederlandse inzet in de antipiraterijoperaties <i>Atalanta</i> en <i>Ocean Shield</i> 2013	2014	29 521, nr. 264
	Tussentijdse evaluatie van Nederlandse militaire bijdragen aan lopende operaties 2013	2014	29 521, nr. 244
	Eindevaluatie geïntegreerde politietrainingsmissie	2014	27 925, nr. 489
	Tussentijdse evaluatie van overige operaties 2012	2013	27 925, nr. 208
	Tussentijdse evaluatie missies en <i>Security Sector Reform</i> en <i>Development</i> activiteiten 2011	2012	29 521, nr. 185
	Brede evaluatie inzet <i>Vessel Protection Detachments</i>	2012	32 706, nr. 35
	Eindevaluatie inzet antipiraterijoperaties <i>Atalanta</i> en <i>Ocean Shield</i> van juli 2010 tot juni 2011	2012	32 706, nr. 26
	Tussentijdse evaluatie kleine missies en SSR-/SSD-activiteiten 2010	2011	29 521, nr. 167
	Eindevaluatie inzet <i>Vessel Protection Detachments</i> 2011–1 en 2011–2	2011	32 706, nr. 10
	Tussentijdse evaluatie kleinschalige missies 2009	2010	29 521, nr. 141
4. Taakuitvoering luchtmacht			
1.a. Beleidsdoorlichting(en)	Strategische luchttransportcapaciteit	2013	31 516, nr. 2
5. Taakuitvoering marechaussee			
1.a. Beleidsdoorlichting(en)	Inzet KMar mensenhandel en mensensmokkel	2013	31 516, nr. 3
8. Ondersteuning krijgsmacht door Commando DienstenCentra			
1.a. Beleidsdoorlichting(en)	Actieplan werving en behoud	2013	31 516, nr. 4
10. Centraal apparaat			
1.b. Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	Evaluatie veteranenbeleid	2011	30 139, nr. 93

BIJLAGE 4: INTEGRITEITSMELDINGEN

Sinds 2012 heeft Defensie de rapportagesystematiek inzake integriteit in overeenstemming gebracht met de sector Rijk. In 2014 zijn 410 meldingen in de registratiesystemen over een (vermoedelijke) integriteitschending gedaan.

De drie meest voorkomende geregistreerde typen van (vermoedelijke) integriteitschendingen zijn misdragingen in de privé-sfeer, het oneigenlijk gebruik van dienstmiddelen en/of de overschrijding interne regels en financiële schendingen.

De meldingen over misdragingen in de privésfeer zijn vaak meldingen die betrekking hebben op gedragingen in de vrije tijd van de medewerkers en daarbij is er geen directe relatie met de uitoefening van de functie. De meldingen over het oneigenlijk gebruik van dienstmiddelen en/of overschrijding interne regels gaan voornamelijk over overschrijding van interne regels, zoals drugsbeleid en het anders gebruiken van de dienstmiddelen dan waarvoor deze bedoeld zijn. De meldingen over financiële schendingen gaan voornamelijk over interne diefstal of vermissing.

Integriteitsmeldingen		
Type schendingen «MVV»	Defensie 2014	Defensie 2013
Financiële schendingen	83	84
Misbruik positie en belangenverstrengeling	10	4
Lekken en misbruik van informatie	12	6
Misbruik van bevoegdheden	6	6
Misbruik van geweldsbevoegdheid	4	3
Ongewenste omgangsvormen	56	64
Misdragingen in de privé-sfeer	130	143
Oneigenlijk gebruik van dienstmiddelen/ overschrijding interne regels	109	125
Misstand volgens de klokkenluidersregeling	0	0
Totaal	410	435

Bron: registratiesysteem «Melding Voorvallen» en «Politie Bedrijfs Processen Systeem».

Naar aanleiding van deze vermoedens zijn in totaal 433 integriteitonderzoeken uitgevoerd. Naar aanleiding van deze onderzoeken zijn er in totaal 361 integriteitschendingen daadwerkelijk geconstateerd.

De volgende maatregelen zijn in 2014 naar aanleiding van een integriteitschending genomen:

- 95 werknemers zijn ontslagen;
- In 142 zaken is een ambtsbericht opgemaakt of is de medewerker berispt;
- 12 werknemers zijn verplaatst;
- In 315 zaken is een andere maatregel genomen;
- In 115 zaken is geen maatregel genomen.

Een aantal uitgevoerde integriteitonderzoeken leidden tot meerdere maatregelen. In de overige gevallen is over de afdoening van het incident nog niet besloten of de afdoening is nog niet geregistreerd. In een aantal gevallen is ook aangifte gedaan bij de Koninklijke Marechaussee.

BIJLAGE 5: MILIEU

Algemeen

Defensie meet en registreert de milieubelasting als gevolg van haar activiteiten. Hierbij spelen energie- en waterverbruik, geluidemissie, bodem- en waterverontreiniging, afvalreductie en natuurwaarden een rol. Met deze informatie volgt Defensie de realisatie van de milieudoelstellingen zoals opgenomen in de Defensie Duurzaamheidsnota 2009 (DDN2009). Uitgangspunt voor het duurzaamheidsbeleid van Defensie is het voldoen aan wet- en regelgeving en uitvoeren van het Rijksbeleid. Bij dat laatste geldt als belangrijke randvoorwaarde dat de primaire taak van de defensieorganisatie, de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht, gegarandeerd moet blijven.

Het jaar 2014 werd gekenmerkt door reorganisaties, zowel bij Defensie zelf als bij de Dienst Vastgoed Defensie, die is opgegaan in het Rijksvastgoedbedrijf. Dat heeft over het algemeen geresulteerd in vermindering van de personele capaciteit voor milieutaken en als gevolg daarvan vertraging bij de uitvoering van milieuactiviteiten en -projecten. Vanaf 2014 wordt gewerkt aan het opnieuw inrichten van de milieuorganisatie. Het afgelopen jaar is de opvolger van de DDN2009: de Defensie Energie- en Milieubeleidsnota 2015, waarin voor de periode 2015–2018 de richting op milieugebied wordt vastgelegd, vrijwel afgerond.

Energie en klimaat

Het energieverbruik bij het onroerend goed was in 2014 7,8 procent lager dan in 2013. Daarmee wordt de reductiedoelstelling van 1,5 procent per jaar gehaald. Over de afgelopen 5 jaar is het energieverbruik in het onroerend goed 20 procent gedaald; een jaarlijkse reductie van 4 procent. In 2014 is 100 procent van de extern opgewekte elektriciteit duurzaam ingekocht. Een deel van het elektriciteitsverbruik wordt door Defensie zelf in de warmtekracht(WKK)-centrale te Den Helder en in een aantal kleinere WKK-installaties met behulp van aardgas opgewekt. De WKK-installaties produceren naast elektriciteit ook warm water voor het verwarmen van gebouwen. De drie windturbines in Coevorden, die in 2011 in gebruik zijn genomen, hebben in het verslagjaar 16,5 miljoen kWh duurzame elektriciteit opgewekt; goed voor 4,7 procent van het defensieverbruik. Omdat er onvoldoende duurzaam geproduceerd gas op de markt aanwezig is heeft Defensie het verbruikte aardgas in 2014 wederom verduurzaamd door het aanschaffen van *Verified Emission Rights*. De verbruikte hoeveelheid brandstof -en daarmee de CO₂-uitstoot- voor de voer-, vlieg- en vaartuigen ligt in dezelfde orde van grootte als de jaren daarvoor.

Geluid

Voor acht militaire luchthavens dient een luchthavenbesluit op grond van de Wet luchtvaart te worden vastgesteld. Het luchthavenbesluit is een algemene maatregel van bestuur die op voordracht van de Minister van Defensie in overeenstemming met de Minister van Infrastructuur en Milieu wordt gemaakt. Voor een aantal luchthavens wordt voorafgaand een Milieueffectrapport (MER) opgesteld. Inmiddels zijn de besluiten voor drie luchthavens (Deelen, Eindhoven en Leeuwarden) gereed; de overige besluiten zullen uiterlijk 1 november 2016 zijn vastgesteld.

Milieu

Bodem

Defensie werkt sinds 1991 aan de uitvoering van haar bodemonderzoek- en saneringsprogramma. Van verdachte plekken en bij nieuwbouwlocaties op defensie terreinen wordt de bodemkwaliteit onderzocht, waarna ernstige bodemverontreinigingen worden gesaneerd of beheerst. Alle 3.800 verdachte locaties zijn inmiddels oriënterend onderzocht en 93 procent van die locaties is «gereed», wat wil zeggen: uit onderzoek is gebleken dat de locatie schoon was of de noodzakelijke sanering is afgerond. Defensie ligt nog steeds goed op schema om alle ernstige bodemverontreinigingen op defensie terreinen in 2023 gesaneerd of beheerst te hebben.

Water

Watertoetsen en -balansen geven een beeld van alle hemel-, grond-, drink- en afvalwaterstromen op een defensie terrein en leiden tot maatregelen om waterbesparing te realiseren en het grondwater op peil te houden. Defensie stelt deze toetsen op in nauw overleg met gemeenten, het drinkwaterbedrijf, de provincie en overige belanghebbenden. In 2014 zijn 34 nieuwe watertoetsen en -balansen opgesteld waardoor nu 70 procent van het programma is gerealiseerd. Het pakket aan waterbesparende voorzieningen, dat in de plannen wordt geadviseerd, is nu voor 40 procent uitgevoerd en loopt achter op de planning. Bij die voorzieningen moet bijvoorbeeld gedacht worden aan waterbesparende douchekoppen en toiletten en bemetering.

Afval

Defensie heeft gekozen voor het reduceren van de afvalhoeveelheden door middel van preventie en voor het zo veel mogelijk scheiden van afval in herbruikbare deelstromen. Hierdoor wordt vooral gestuurd op het verminderen van de hoeveelheid restafval. Een nieuwe ontwikkeling op afvalgebied is de verwerking van afgedankte defensiekleding tot textielvezels, die opnieuw in de productieketen worden gebracht. Dit spaart de tot nu toe gebruikelijke vernietigingskosten uit en levert op termijn zelfs geld op. Een ander veelbelovend project is de *Waste-reduction and Energy Recovery*-installatie, die in operationele kampementen elektriciteit uit afval moet gaan genereren. Naar verwachting zal de ontwikkelingsfase van deze installatie in 2015 zijn afgerond.

Biodiversiteit en natuur

Defensie houdt bij het beheer en gebruik van defensie terreinen rekening met de aanwezige natuurwaarden. Afstemming tussen het militaire gebruik en de natuurfunctie van de defensie terreinen vindt op een zodanige wijze plaats dat de operationele commando's in staat worden gesteld de gewenste graad van geoefendheid te bereiken en te behouden. Defensie terreinen worden al vele jaren op natuurwaarden geïnventariseerd. Daaruit blijkt dat deze terreinen -als gevolg van het specifieke gebruik en beheer- gekenmerkt worden door de aanwezigheid van bijzondere flora en fauna. Defensie heeft 59 terreinen waarop een monitoringsverplichting rust. In 2014 is ook een begin gemaakt met de inventarisatie van natuurwaarden op de bebouwde objecten. Eveneens is in het verslagjaar met het Ministerie van EZ gewerkt aan de opstelling van de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS).

Een bron van onderwatergeluid die een bedreiging voor zeezoogdieren kan vormen zijn onderwaterexplosies. Defensie laat één tot twee keer per week oude munitie, vooral afkomstig uit de Tweede Wereldoorlog, op zee

Milieu

springen. Defensie heeft in 2014 het onderzoek naar de impact van onderwaterexplosies op zeezoogdieren voortgezet.

Milieumanagement

Goed werkende milieumanagementsystemen zijn belangrijk voor het beheersen van de milieubelasting, het naleven van wet- en regelgeving en het realiseren van de gestelde milieudoelen. De milieumanagementsystemen van de defensieonderdelen moeten aantoonbaar aan de ISO-14001 norm voldoen en extern gecertificeerd worden. In 2014 zijn goede stappen gezet in de verdere verbetering en certificering van milieumanagementsystemen. De certificaten van de CZSK, de KMar en de 11^e Luchtmobiele Brigade bij de CLAS zijn weer met drie jaar verlengd; bij de overige brigades van de CLAS, bij het CLSK, het CDC en onderdelen van de DMO is hard gewerkt aan het gereed maken van de organisatie voor certificering.

In 2014 is door Defensie verder gewerkt aan de invoering van «Systeemgericht Toezicht». Hierbij wordt door de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT) van het Ministerie Infrastructuur en Milieu gebruik gemaakt van controles die door Defensie zelf zijn uitgevoerd en wordt gezien of de milieumanagementsystemen goed genoeg werken om het voldoen aan wet- en regelgeving te garanderen. De Defensie Pijpleiding Organisatie voldoet als eerste binnen Defensie aan de criteria om volledig op Systeemgericht Toezicht over te gaan. Er wordt gewerkt aan het opzetten van het geautomatiseerde systeem NaBoS (Naleving Borgings-Systeem) dat controlelijsten voor inspecties genereert en dat de resultaten van interne controles vastlegt. De controlelijsten zullen zowel door Defensie als ILT gebruikt gaan worden. In 2014 zijn door het bevoegd gezag 100 inspectiebezoeken uitgevoerd, zowel klassiek als systeemgericht. In 26 gevallen (26 procent) is een brief verzonden met een voornemen tot het opleggen van een dwangsom. Dit heeft acht maal tot het opstellen van een dwangsombeschikking geleid, waarvan er vijf daadwerkelijk zijn geïnd. Dat is een lichte toename ten opzichte van de vijf voorafgaande jaren.

Milieuzorg tijdens oefeningen en operaties

Bij de planning van vredes- en crisisbeheersingsoperaties en oefeningen wordt in de planningsfase in toenemende mate aandacht besteed aan het aspect milieu. Nederland draait mee in Navo-werkgroepen waar gestandaardiseerde milieuprocedures worden voorbereid en waar aan de verduurzaming van kampementen wordt gewerkt. Bij de bouw van het kampement in Mali is op grote schaal gebruik gemaakt van zonnepanelen voor de opwekking van elektriciteit, zodat minder brandstof hoeft te worden opgevoerd.

Infrastructuur

In juli 2014 is de Dienst Vastgoed Defensie samengevoegd met de overige vastgoeddiensten van de rijksoverheid in het Rijksvastgoedbedrijf als onderdeel van het Ministerie van Binnenlandse Zaken. Aan de implementatie van het duurzaamheidsbeleid voor het vastgoed van Defensie wordt in samenspraak met het RVB gewerkt. Defensie is beheerder van 11.325 gebouwen en is verantwoordelijk voor de nieuwbouw- en onderhoudswerkzaamheden daaraan. Zowel bij nieuwbouw als in de exploitatiefase, worden grondstoffen en energie gebruikt en ontstaat er bouwafval. De principes van Duurzaam Bouwen zorgen ervoor dat deze milieueffecten gedurende de hele levenscyclus van de gebouwen zoveel mogelijk worden beperkt. Daarbij kan gedacht worden aan energiebesparende

Milieu

maatregelen (zoals dubbel glas en hoogrendementsketels), waterbesparing (bij douches en toiletten), hergebruik van sloopmaterialen en duurzame bouwmaterialen (zoals FSC-hout). In de Vastgoednormen van Defensie is het aspect Duurzaam Bouwen dwingend voorgeschreven.

BIJLAGE 6: RAPPORTAGE BURGERBRIEVEN 2014

Aanvragen				
Aantal verslagjaar ¹	Aantal afgedaan binnen (verdaagde) wettelijke termijn	Percentage afgedaan binnen (verdaagde) wettelijke termijn	Aantal ontvangen ingebreke-stellingen	Aantal betaalde dwang-sommen
2.445	2.430	99%	0	0

¹ Aanvragen veiligheidsonderzoeken met betrekking tot sollicitanten en toegangsverleningen zijn buiten beschouwing gelaten, omdat deze onderzoeken grotendeels betrekking hebben op de relatie werkgever-werknemer en bovendien door onderdelen van Defensie worden aangevraagd.

Bezwaarschriften				
Aantal verslagjaar ¹	Aantal afgedaan binnen (verdaagde) wettelijke termijn	Percentage afgedaan binnen (verdaagde) wettelijke termijn	Aantal ontvangen ingebreke-stellingen	Aantal betaalde dwang-sommen
59	38	64%	21	€ 7.540

¹ De bezwaarschriften met betrekking tot veiligheidsonderzoeken zijn buiten beschouwing gelaten (zie voetnoot Aanvragen).

Klaagschriften		
Aantal verslagjaar	Aantal afgedaan binnen (verdaagde) wettelijke termijn	Percentage afgedaan binnen (verdaagde) wettelijke termijn
688	639	93%

Andere brieven. Hierover kan niet in aantallen worden gerapporteerd.³

Wob-verzoeken				
Aantal verslagjaar ¹	Aantal afgedaan binnen (verdaagde) wettelijke termijn	Percentage afgedaan binnen (verdaagde) wettelijke termijn	Aantal ontvangen ingebreke-stellingen	Aantal betaalde dwang-sommen
219	210	96%	9	€ 6.070

¹ Het gaat hier om Wob-verzoeken inzake verkeersovertradingen en – overige Wob-verzoeken.

³ De categorie «andere brieven» heeft betrekking op o.m. steunbetuigingen, condoleances, uitnodigingen, informatieverzoeken en sollicitaties. Deze categorie kan niet als zodanig in een informatiesysteem worden herkend, waardoor het niet mogelijk is om hierover jaarlijks te rapporteren.

Postbus 51 – e-mailberichten en telefonie		
Aantal ontvangen in Postbus 51 in verslagjaar	Aantal doorge-stuurd naar Defensie	Percentage doorge-stuurd naar Defensie
14.645	1.662	11%

Uit bovenstaand overzicht kan worden opgemaakt dat het merendeel van de burgerbrieven binnen de, al dan niet verdaagde, wettelijke termijn afgedaan.

Het aantal aanvragen neemt af van 2.948 in 2013 naar 2.445 in 2014. Net als in 2013 zijn er geen dwangsommen betaald. Het aantal bezwaarschriften neemt af van 71 in 2013 naar 59 in 2014. In 2014 is 64 procent afgedaan binnen de wettelijke termijn, ten opzichte van 10 procent in 2013. Het bedrag aan betaalde dwangsommen is € 7.450, ten opzichte van € 16.750 in 2013. Het aantal klaagschriften neemt toe van 668 in 2013 naar 688 in 2014. Net als in 2013 is in 2014 93 procent afgedaan binnen de wettelijke termijn.

Het aantal Wob-verzoeken neemt af van 422 in 2013 naar 219 in 2014. Ook het aantal ingebrekestellingen en het totaalbedrag aan betaalde dwangsommen is lager dan vorig jaar. Het aantal Postbus 51 e-mailberichten en telefonie neemt toe, van 11.216 in 2013 naar 14.645 in 2014. Het percentage doorgestuurd naar Defensie stijgt van 10 procent in 2013 naar 11 procent in 2014.

BIJLAGE 7: RAPPORTAGE VOORTGANG MAATREGELEN BELEIDS-BRIEF 2011 EN NOTA IN HET BELANG VAN NEDERLAND

Bij de begroting en in het jaarverslag wordt de Kamer geïnformeerd over de voortgang van de maatregelen uit de Beleidsbrief 2011 (Kamerstuk 32 733, nr. 1) en uit de nota *In het belang van Nederland* (2013) (Kamerstuk 33 763, nr. 1). De brief van 14 oktober jl. (Kamerstuk 33 763, nr. 58) betreft de rapportage over de eerste helft van 2014. Hierin is voor het eerst gerapporteerd over de invulling van de taakstelling rijksdienst van € 48 miljoen op de apparaatsuitgaven. Deze bijlage in het jaarverslag Defensie is de tweede rapportage over het jaar 2014.

Over een aantal maatregelen wordt gerapporteerd in afzonderlijke rapportages. In dat geval wordt naar deze rapportages verwezen. Dit betreft vastgoed, sourcing en het Materieel Projecten Overzicht (MPO).

I. maatregelen beleidsbrief 2011

Spoor 1 Bestuur

In 2014 is het overgrote deel van de geplande reorganisaties voltooid. Na de overeenstemming met de centrales voor overheidspersoneel medio 2014 over het voorzieningenniveau van de gezondheidszorg is het reorganisatietraject Defensie Gezondheidszorgorganisatie (DGO) herpakt. Door de oprichting van het bedrijfsbureau Poolen Niet Operationeel Dienstvervoer (PNOD) en de gunning van het informatiesysteem zijn aan de randvoorwaarden voldaan om te starten met de uitrol van de landelijke voertuigenpools. De verwachting is dat eind 2015 dit traject is voltooid.

Spoor 2 Ondersteuning

Voltooide maatregelen

- Materieellogistiek
- Opleidingen (zakgeldregeling)
- Ceremonieel
- Postverzorging
- Afzien van aanschaf vaartuig (KMar)
- Kazernelogistiek
- Informatievoorziening (oprichting JIVC)
- Militaire muziek
- Combineren functies (sportinstructeurs)
- VIP-vervoer
- Operationele kennis
- Aanpassen vullingspercentage
- Bladen en media
- Afname politietaken Kmar
- Control & Audit

Personeelslogistiek

De verdere concentratie van uitvoerende P&O-taken in de Divisie Personeel en Organisatie Defensie (DPOD) bij het Commando Diensten-Centra wordt in twee fasen doorgevoerd. In de eerste fase in 2013 zijn de P&O-taken gebundeld in enkele nieuwe uitvoeringsbedrijven en de staf DPOD. De tweede fase betreft de doorontwikkeling van de DPOD om de opgelegde reducties te behalen. De doorontwikkeling is intussen ingezet en wordt eind 2015 voltooid. Voor deze fasering is gekozen zodat de DPOD eerst de andere reorganisaties operationeel kan ondersteunen.

Reservisten

Om de flexibiliteit van de organisatie te vergroten en de verankering van de krijgsmacht in de samenleving te versterken, heeft Defensie onderzocht hoe reservisten slimmer kunnen worden ingeschakeld. In mei 2013 is de Kamer geïnformeerd over de verdere ontwikkeling van het reservistenbeleid (Kamerstuk [33 400-X, nr. 81](#)). Daarmee is deze maatregel voltooid. In het vervolg wordt de Kamer via de jaarlijkse reservistennota geïnformeerd over het reservistenbeleid van het kabinet. De reservistennota 2014 is in oktober aangeboden aan de Kamer (Kamerstuk [34 000-X, nr. 34](#)). De nota beschrijft de intensivering van het reservistenbeleid van Defensie zoals die in eerdere brieven was aangekondigd ([33 400-X, nr. 81](#) en [Kamerstuk 33 750-X, nr. 10](#)). Ook introduceert de nota de pilots die de defensieonderdelen gaan uitvoeren om de inzet van reservisten concreet vorm te geven. De pilots betreffen uiteenlopende terreinen bij de zeven defensieonderdelen en hebben elk een eigen tijdschema. De vorderingen van deze pilots worden beschreven in de personeelsrapportages.

Informatievoorziening

Deze maatregel bestaat uit meerdere delen: de oprichting van het Joint IV Commando (JIVC), een korting op de werkplekdiensten en sourcing van delen van de IV/ICT-dienstverlening. De oprichting van het JIVC is in november 2013 gerealiseerd. In april 2014 is de nieuwe werkpleknormering vastgesteld. De verwachting is dat vanaf 2016 aan de werkpleknormering wordt voldaan en dat daarmee dit deel van de maatregel kan worden afgesloten. Over de stand van zaken van de sourcing van de IV/ICT-dienstverlening wordt de Kamer geïnformeerd via de voortgangsrapportage sourcing (Kamerstuk [31 125, nr. 44](#)). Er is een plan van aanpak opgesteld met maatregelen voor onder meer sourcing van IV/ICT-dienstverlening (Kamerstuk [31 125, nr. 52](#)). Deze maatregelen zijn in gang gezet. In april 2015 wordt de Kamer hierover nader geïnformeerd.

Infrastructuur

Voor de uitvoering van maatregelen in het vastgoeddomein is een Herbeleggingsplan Vastgoed Defensie (HVD) opgesteld. De Kamer ontvangt informatie over de voortgang van het HVD en de vastgoedmaatregelen uit de nota *In het belang van Nederland* in de halfjaarlijkse rapportages vastgoed Defensie. In 2014 heeft de Kamer in augustus en november een voortgangsrapportage ontvangen (Kamerstuk [33 763, nr. 53](#) en Kamerstuk [33 763, nr. 60](#)).

Opleidingsveld

Defensie benut de civiele certificering van functieopleidingen, de Leergang Topmanagement Defensie is opgeheven en het opleidings- en trainingsveld is heringericht. Het aanbod van studierichtingen bij de Nederlandse Defensieacademie is verkleind tot drie bacheloropleidingen. Hiermee wordt schaalvoordeel behaald. De maatregelen zijn per defensieonderdeel verwerkt in de financiële en formatieve kaders. De maatregel om militairen langer op functie te laten zitten wordt binnen de bestaande regelgeving uitgevoerd. De maatregel is daarmee voltooid.

Gezondheidszorg

Medio 2014 is overeenstemming bereikt tussen Defensie en de centrales voor overheidspersoneel over het voorzieningenniveau van de gezondheidszorg en heeft het vertraagde reorganisatietraject Defensie Gezondheidszorgorganisatie (DGO) een doorstart gemaakt. Totdat deze maatregel is voltooid houden het CZSK, het CLAS en het CLSK hun oude medische organisaties langer in stand.

Traditiekamers

De verkleining van de traditiekamers en hun collecties maakt deel uit van het project Nationaal Militair Museum. De uitvoering zal nog enkele jaren in beslag nemen. De opgedragen financiële reductie is verwerkt in de begroting.

Poolen operationele wielervoertuigen

Defensie richt een pool in van operationele wielervoertuigen. Het CLAS heeft een eerste pilot uitgevoerd. Momenteel worden voertuigen in een Pool Operationele Wielervoertuigen gevoegd. Gelijktijdig wordt een mechanisme uitgewerkt zodat eenheden tijdig over de juiste voertuigen (kwalitatief en kwantitatief) kunnen beschikken. De eerste resultaten daarvan worden niet eerder dan begin 2015 verwacht en zijn mede bepalend hoe dit concept defensiebreed kan worden ingevoerd.

Poolen civiele voertuigen

Defensie heeft eind 2013 het aantal civiele dienstauto's met 1.200 stuks teruggebracht. Hiermee is de vastgestelde bezuiniging voor 2014 van deze maatregel gehaald. Daarnaast versobert Defensie het voertuigenassortiment. Door de invoering van centrale regievoering en de onderbrenging van civiele voertuigen in decentrale pools ontstaat inzicht in de bezettings- en benuttingsgraad van de voertuigen en kunnen deze doelmatiger worden ingezet. Ook biedt de centralisatie mogelijkheden tot verdere schaalvoordelen op het gebied van verwerving en instandhouding. Vanaf 1 april 2014 verzorgt het Centraal Wagenparkbeheer de centrale regievoering. Naar verwachting is de inrichting van de decentrale pools van civiele dienstauto's medio 2015 voltooid.

Operationele catering

Defensie beperkt zowel het voorzieningenniveau als het voortzettingsvermogen van de capaciteit voor operationele catering. Het CLAS voert centraal (als single service manager) de operationele catering voor grondgebonden operaties uit. In 2013 is de eerste fase van deze maatregel voltooid. De doorontwikkeling en de gewijzigde organisatie is door het CLAS opgenomen in een concept reorganisatieplan. In de reorganisatie worden delen van de formatie van het CDC en het budget overgenomen door het CLAS. De verwachting is dat het reorganisatieplan, na positief advies van de medezeggenschap, begin 2015 wordt vastgesteld, zodat deze maatregel kan worden voltooid.

Spoor 3 Operationele capaciteiten

Voltooide maatregelen

- Luchtverdediging (Stinger)
- Aanpassing capaciteiten CLAS (MRAT, GLVD, OOCL)
- Lucht- en raketverdediging (Patriot)
- Grondgebonden vuursteun
- Reductie constructieingenieurscapaciteit
- Opheffen artillerieondersteuningsbatterij
- Inlichtingen en veiligheid
- Internationale samenwerking (functies)

Duits-Nederlands legerkorps

De reorganisatie is in december 2014 voltooid.

Afstoten operationele wapensystemen

In de beleidsbrief is aangekondigd dat diverse operationele capaciteiten gedeeltelijk of volledig zullen worden afgestoten. De volgende systemen zijn inmiddels verkocht, ontmanteld, gebruikt voor reservedelen, of op andere wijze van de sterkte afgevoerd: het bevoorradingschip Zuiderkruis (ontmanteld), negentien F-16's (waarvan vijftien verkocht en vier logistieke reserve), een DC-10 (ontmanteld met behoud van reservedelen), een Patriot-batterij (logistieke reserve), 40 Fennek-voertuigen (logistieke reserve), drie van de zes pantserhouwitsers (logistieke reserve) en 102 tanks (100 verkocht en twee ten behoeve van musea).

Een aantal systemen is nog niet volledig afgestoten. De vier mijnenjagers en vijftien resterende tanks staan nog in de verkoop, evenals drie van de zes pantserhouwitsers. Zoals aangekondigd in de begroting 2015 neemt Defensie de Cougar helikopters weer in gebruik en komt de maatregel om deze af te stoten te vervallen.

II. Maatregelen in het belang van Nederland (2013)

De opbouw van dit deel volgt het overzicht dat is opgenomen in de bijlage van de brief met de gevolgen van de Begrotingsafspraken 2014 voor de nota *In het belang van Nederland* van 25 oktober 2013 (Kamerstuk **33 763**, nr. 7).

Voltooide maatregelen

- Afstoten kazerne Rotterdam (vervallen)
- Afstoten Gulfstream (uitgesteld)
- Reductie vliegtuigen F-16
- Maatregel investeringen

Maatregelen CZSK

Flexibel bemannen

De vereiste reorganisatie wordt doorgevoerd. Eerst worden de bemanningen van de operationele eenheden gereduceerd in 2015. Vervolgens worden de bemanningen tijdens onderhoudsperioden gedurende de jaren 2015 – 2018 efficiënter ingericht. De maatregel ligt daarmee op schema.

Reductie bemanning JSS

Het reorganisatietraject naar de gereduceerde basisbemanning zal tot medio 2015 duren.

Afstoten kazerne Texel

De reorganisatie is in voorbereiding. De voor de verhuizing benodigde infrastructuur op de Nieuwe Haven wordt eveneens voorbereid. De maatregel ligt daarmee op schema. De doelstelling is om eind 2015 gereed te zijn.

Maatregelen CLAS

Omvormen 13 Gemechaniseerde Brigade

De omvorming van de 13 Gemechaniseerde Brigade naar een gemotoriseerde brigade verloopt volgens plan. In augustus 2014 is begonnen met een compagnie die als pilot functioneert bij het 17 pantserinfanteriebataljon. Deze pilot wordt begin 2015 geëvalueerd waarna de uitkomsten betrokken worden bij de omvorming van de overige twee compagnieën in 2015. Als gevolg van deze maatregel worden 44 CV-90's afgestoten. Met

de brief van 8 december 2014 (Kamerstuk [27 830, nr. 140](#)) is de Kamer geïnformeerd dat met Estland overeenstemming is bereikt over de verkoop van deze 44 pantservoertuigen CV-90's.

Maatregelen CLSK

Afstoten AOCS Nieuw Milligen

Defensie is, samen met de Luchtverkeersleiding Nederland, gestart met de realisatie van de co-locatie van het grootste deel van de militaire luchtverkeersleidingtaken van het Air Operations Control Station (AOCS) Nieuw Milligen op Schiphol. Ook is begonnen met de voorbereiding voor de overdracht van de overige taken van de militaire luchtverkeersleiding van het AOCS Nieuw Milligen naar het Maastricht Upper Area Control Center van Eurocontrol. De verplaatsing van de gevechtsleiding en de Nationale Datalink Management Cell naar de vliegbasis Volkel zijn voorzien in 2019. Dit was voorheen gepland in 2018.

Internationale samenwerking luchttransport

De Kamer ontvangt informatie over de voortgang van deze maatregel in het MPO, onder het project Internationale strategische tank- en luchttransportcapaciteit. In 2014 is het MPO in september aan de Kamer verzonden (Kamerstuk [27 830, nr. 134](#)).

Maatregelen KMar

Politieoptreden KMar en militaire politietaken

Vanaf 1 januari 2015 is de commandant van het Landelijk Tactisch Commando (LTC) verantwoordelijk voor de aansturing van de districtscommandanten van de Koninklijke Marechaussee. Hierdoor is de territoriale indeling van capaciteiten niet meer dominant en is er sprake van een (mobiele) landelijke en flexibele benadering die berust op Informatie Gestuurd Optreden (IGO) met een centrale sturing. Hoe de inrichting van het definitieve LTC er uiteindelijk uit komt te zien, wordt in de komende twee jaar ontwikkeld door experimenten en proefnemingen in nauwe relatie met het uitvoerend personeel. De noodzakelijke infrastructuur en de IT-voorzieningen worden hiervoor aangepast en ingericht. De transitie is onderwerp van overleg met de medezeggenschap en de Centrales van Overheidspersoneel.

III. Taakstelling Rijksdienst (€ 48 miljoen)

In de rapportage van oktober is voor het eerst gerapporteerd over de taakstelling rijksdienst. De maatregelen zijn via de begroting verwerkt in de financiële en formatiekaders per defensieonderdeel vanaf 2016, waardoor de opbrengst van de financiële taakstelling is gewaarborgd. De uitwerking van de maatregelen is gestart. Afwijkingen of onzekerheden zullen in vervolgrapportages worden benoemd. Er zijn momenteel nauwelijks wijzigingen ten opzichte van de rapportage van oktober.

De taakstelling Rijksdienst is belegd bij de ondersteunende onderdelen CDC en DMO alsmede bij de Bestuursstaf. De opbrengsten komen uit verschillende maatregelen die door de betrokken defensieonderdelen zijn opgebracht. Defensiebrede maatregelen kunnen in een enkel geval een financiële doorwerking hebben richting de operationele commando's.

Maatregelen intern Defensie

Defensie treft maatregelen onder meer op het gebied van het beter benutten van voorraadlocaties, waardoor overtollige gebouwen of locaties kunnen worden afgestoten. Hiermee worden de exploitatiekosten van het apparaat verlaagd. Ook stuurt Defensie meer op geïntegreerde dienstverlening en minder stafcapaciteit. Verder wordt bezien of de reeds eerder gestarte sourcing-trajecten kunnen bijdragen aan de beoogde besparingen.

Rijksbrede samenwerking

Defensie is betrokken bij de oprichting van het Rijksvastgoedbedrijf met de Directie Vastgoed Defensie en bij rijksbreed categoriemanagement. De opbrengsten hiervan zijn verwerkt in rijksbrede business cases. Het Rijksvastgoedbedrijf is per 1 juli 2014 conform planning opgericht. Tevens vindt samenwerking met de Nationale Politie plaats op het gebied van kleding en uitrusting. Voor verdere invulling van deze samenwerking is besluitvorming bij de Nationale Politie van belang.

Rijksbrede trajecten

In het kader van digitaal werken worden maatregelen genomen die zijn gericht op een verbeterde interne samenwerking en meer doelmatigheid. Zo is een korting voorzien op de dienstreizen. Ook wordt op het gebied van inkoop efficiënter gewerkt, waardoor minder inhuur mogelijk is.

BIJLAGE 8: RAPPORTAGE INZETBAARHEIDSDOELSTELLINGEN IN 2014

Bij de begroting en in het jaarverslag wordt de Kamer geïnformeerd over de mate waarin Defensie in staat is de inzetbaarheidsdoelstellingen te halen (Kamerstuk 32 733, nr. 116). De brief van 9 oktober jl. (Kamerstuk 33 763, nr. 57) betreft de rapportage over de eerste helft van 2014, uitgaande van de inzetbaarheidsdoelstellingen zoals in de nota *In het belang van Nederland* geformuleerd. Deze bijlage in het jaarverslag is de tweede rapportage over het jaar 2014. De wijzigingen ten opzichte van de rapportage van oktober betreffen onder meer de situatie bij de helikopters (NH-90, Cougar en de afgestoten AB-412), het toegenomen beslag op de F-16's door *Air Policing* in Oost-Europa en in het laatste kwartaal ook de inzet tegen ISIS, de uitbesteding van *Search And Rescue* taken en enkele nieuwe beperkingen bij de in de ICMS-catalogus gegarandeerde capaciteiten.

Het beeld over 2014 is dat Defensie grotendeels voldoet aan de inzetbaarheidsdoelstellingen. Het beroep op Defensie in 2014 was groot. De krijgsmacht is onder meer ingezet in Afghanistan, Mali, de hoorn van Afrika, het Midden-Oosten, de Balkan en Turkije. Ook de nationale inzet, waaronder die van de Koninklijke Marechaussee, de explosievenopruimingsdienst, luchtruimbewaking, de kustwacht en militaire bijstand en steunverlening ging onverminderd door, evenals de inzet in het Caribisch deel van het Koninkrijk. Er was in 2014 bovendien een groeiende vraag naar ondersteuning door Defensie binnen Nederland.

Zoals onderkend in de begroting stond de haalbaarheid van de inzetbaarheidsdoelstellingen onder druk. Deze beperkingen hebben invloed op het vermogen om operaties langdurig uit te voeren. Ook de mogelijkheid om gelijktijdig verschillende operaties uit te voeren was aan beperkingen onderhevig.

In het algemeen gold voor de haalbaarheid van de inzetbaarheidsdoelstellingen in 2014 het volgende:

- Gelijktijdige eenmalige inzet van een brigade, een maritieme taakgroep en/of acht jachtvliegtuigen kan niet plaatsvinden zonder beperkingen op het gebied van Combat Support of *Combat Service Support* (CS/CSS), tenzij het gaat om dezelfde missie in hetzelfde operatiegebied.
- Bij gelijktijdige langdurige operaties op land of op zee, kan de krijgsmacht niet of niet volledig voorzien in eigen CS/CSS capaciteit. Voor de tweede (land of maritieme) operatie zal hiervoor een beroep moeten worden gedaan op bondgenoten.
- Door de uitvoering van eenzijdige missies laag in het geweldspectrum staat de geoefendheid voor ander type operaties onder druk. Ook materiële beperkingen en het gebrek aan gespecialiseerd personeel beïnvloeden het voortzettingsvermogen en de geoefendheid van de krijgsmacht. Dit heeft tot gevolg dat voor inzet bij een hoger dreigings-scenario een langere voorbereidingstijd nodig is.

Specifieke aandachtspunten worden geconstateerd op de volgende gebieden:

- Beschikbaarheid helikopters. De materiele gereedheid van de Apache en de Chinook is in het vierde kwartaal licht verbeterd, maar het duurt naar verwachting tot tenminste eind 2015 totdat de beschikbaarheid en inzetbaarheid voldoende zijn. De afname van de laatste zeven NH-90

helikopters is in de tweede helft van 2014 opgeschort vanwege bovenmatige corrosie en slijtage. In december is besloten de afname te hervatten (Kamerstuk 25 928, nr. 69). De eerste toestellen zijn inmiddels geleverd. De verwachting is dat het beoogde evenwicht tussen vraag en aanbod in 2023 wordt bereikt (Kamerstuk 25 928, nr. 68 van 27 oktober jl.). Om het capaciteitstekort te beperken, is in 2014 besloten om, naast de acht reeds aangehouden Cougar helikopters, de Cougars niet te verkopen en een aantal opnieuw in gebruik te nemen. Zoals bekend, heeft de Cougar-helikopter beperkingen op het gebied van de maritieme taakuitoefening. Zo kan deze helikopter niet de maritieme gevechtstaak van de NH-90 invullen, niet op elk type schip landen en niet automatisch boven een plaats stil hangen (automatische hover). Defensie blijft zoeken naar wegen om dit tekort, in ieder geval deels, te kunnen ondervangen.

- CS/CSS eenheden. De grootste niet-planmatige tekortkomingen op het gebied van CS/CSS betreffen bevoorradings- & transportbataljons, CIS, medische ondersteuning, personele capaciteit voor ondersteuning van missies (*National Support Element*), voorzieningen om te opereren vanaf kale vliegvelden en de beschikbaarheid van mobiele drinkwaterinstallaties. De hoofdoorzaken hiervan zijn de beperkte materiële gereedheid en in een aantal gevallen de lage personele bezetting.
- Materieel. Bij alle krijgsmachtdelen zijn er beperkingen op het gebied van de materiële gereedheid. De problematiek is per wapensysteem verschillend, maar de belangrijkste oorzaken zijn de beschikbaarheid van reservedelen, verwervingsachterstanden en de beschikbaarheid van schaars personeel. Diverse verbetermaatregelen zijn of worden getroffen voor het aanvullen van de voorraden en de versterking van de verwervingsketen. De aanvulling van reservedelen vergt in veel gevallen tijd vanwege complexe en langdurige aanbestedingen. Bij het CZSK voldoet de materiële gereedheid van de meeste systemen aan de norm, ondanks materiële tekortkomingen bij vrijwel alle systemen. Het torpedowerkschip Zr. Ms. Mercur is echter voorlopig niet inzetbaar. Dit is hoofdzakelijk te wijten aan vertragingen in de aanbesteding van het instandhoudingsprogramma. Bij de mariniers kennen de verouderde wielvoertuigen een teruglopende materiële gereedheid en is er een beperkte hoeveelheid nachtzichtapparatuur. Bij het CLAS kent een groot aantal systemen al langdurig een lage materiële gereedheid. Bij het CLSK is de materiële gereedheid van de DC-10 en de NH-90 onder de norm. De materiële gereedheid van de F-16, Apache en Chinook voldoen aan de norm, maar blijven onder druk staan. Bij de KMar is de beschikbaarheid van de gepantserde voertuigen nog beperkt, maar deze verbetert.
- Personeel. Het aanhoudende beroep op een kleiner geworden krijgsmacht is voelbaar. De werving en aanstelling tonen een positieve tendens, maar voorzien nog niet in de totale behoefte aan nieuw personeel. Bij alle defensieonderdelen is sprake van een kwalitatief tekort aan gespecialiseerd personeel. Hierbij gaat het vooral om technisch en medisch personeel, maar ook om kernbezettingen (zoals loadmasters) bij CLSK, en logistiek en operationeel personeel bij CZSK.
- In het laatste kwartaal van 2014 is als gevolg van de veranderende veiligheidssituatie vanuit Navo en EU aandacht ontstaan voor snelle inzetbaarheid. Dit heeft geen gevolgen gehad voor de inzetbaarheidsdoelstellingen in 2014.

Realisatie inzetbaarheidsdoelstellingen

Hieronder worden per inzetbaarheidsdoelstelling de eventuele beperkingen of aandachtspunten beschreven.

1. De verdediging van het eigen en het bondgenootschappelijke grondgebied, inclusief de Caribische delen van het Koninkrijk, zo nodig met alle beschikbare middelen. Deze taak wordt in bondgenootschappelijk verband uitgevoerd. In dat kader kan ook de Navo een beroep doen op Nederland.

Ad 1.

Deze doelstelling, die de inzet betreft van alle eenheden (operationeel gereed of niet), was haalbaar in 2014.

2. De deelneming aan operaties wereldwijd ter bevordering van de internationale stabiliteit en rechtsorde, voor noodhulp bij rampen en humanitaire crises en voor de bescherming van de belangen van het Koninkrijk. Deze operaties worden meestal in internationaal verband uitgevoerd, waarbij bijdragen van verschillende partners in samengestelde eenheden worden geïntegreerd. In dat kader kan de krijgsmacht de volgende bijdragen leveren:
  - Op land: Eenmalig een samengestelde taakgroep van brigadeomvang of langdurig een samengestelde taakgroep van bataljonsomvang. Naast de langdurige inzet van een bataljonstaakgroep kunnen gedurende kortere tijd een tweede bataljonstaakgroep en langere tijd kleinere bijdragen worden ingezet (inclusief de presentie in het Caribisch gebied).
  - Op en vanaf zee: Eenmalig een maritieme taakgroep van vijf schepen of langdurig twee schepen afzonderlijk, waarbij vloot en mariniers geïntegreerd optreden.
  - In de lucht: Tot de vervanging van de F-16 – voorzien in 2023 – eenmalig een groep van acht jachtvliegtuigen of langdurig een groep van vier jachtvliegtuigen. Na de vervanging van de F-16 – voorzien in 2023 – eenmalig of langdurig een groep van vier jachtvliegtuigen. Helikopters ondersteunen het optreden op land en zee.
  - Speciale operaties: Langdurige deelneming van compagniesomvang aan een joint taakgroep *Special Forces*.
  - Cyberoperaties: defensieve en offensieve cybertaken evenals inlichtingenvergaring.
  - Nichecapaciteiten (naast *Special Forces* en offensieve cybercapaciteit): onderzeeboten, het Duits-Nederlandse Legerkorps hoofdkwartier, Luchttransport, *Air-to-Air Refueling*, Patriots en het *Civil-Military Interaction* commando.

Al deze vormen van inzet zijn inclusief ondersteunende eenheden, zowel de gevechtsondersteuning (*combat support*) als de logistieke ondersteuning (*combat service support*). Vooral voor logistieke ondersteuning kan een beroep worden gedaan op internationale partners. Andersom is de ondersteuning van internationale partners door onze krijgsmacht eveneens mogelijk. De inzet van afzonderlijke modules van ondersteunende capaciteiten is ook een optie.

Ad 2.

Deze doelstellingen waren in 2014 haalbaar met beperkingen. Deze beperkingen komen naar voren indien het langdurige inzet betreft (voortzettingsvermogen), indien inzet plaats moet vinden in een hoog dreigingsscenario of als er sprake is van meer dan één inzet tegelijkertijd

In dat laatste geval is de inzet van de CS en CSS eenheden de beperkende factor, tenzij bondgenoten de benodigde ondersteuning leveren. Zo is langdurige inzet van een NH-90 helikopter voor zowel het Caribisch gebied als anti piraterij-operaties door de corrosie en slijtage problematiek niet mogelijk gebleken. Binnen de niche-capaciteiten leverde de continue inzet van de Patriot problemen op voor de systemen en de geoefendheid van het Patriot personeel. Na twee jaar onafgebroken inzet is besloten de missie niet nogmaals te verlengen.

In het domein lucht is met langdurig vier F-16's in Afghanistan, *Air Policing* in Oost-Europa en in het laatste kwartaal de inzet tegen ISIS met zes (plus twee in reserve) F-16's het ambitieniveau voor gevechtsvliegtuigen meer dan volledig gevuld. Om die reden is voor 2015 besloten de F-16's terug te trekken uit de NRF. Voor de andere domeinen is geen inzet geweest in de volledige omvang zoals benoemd in de inzetbaarheidsdoelstellingen, maar heeft wel een groot aantal kleinere missies op veel verschillende locaties plaatsgevonden. Ook heeft er geen langdurige inzet van special forces binnen een joint taakgroep plaatsgevonden. Wel is er sprake van een veelheid aan kleinere missies en van een SF-inzet van compagniesomvang in Mali. De inzet van operationele inlichtingen capaciteit in Mali legt beperkingen op aan de ondersteuningsmogelijkheden voor de andere doelstellingen.

3. Het bijdragen aan de nationale veiligheid onder civiel gezag. In dat kader levert de krijgsmacht de in wettelijke en interdepartementale afspraken vastgelegde bijdragen. Het gaat hierbij om:
  - De uitvoering van structurele nationale taken zoals de politietaken van de Koninklijke Marechaussee, de beveiliging van het Nederlandse luchtruim met jachtvliegtuigen, de coördinatie van en de bijdrage aan de Kustwacht Nederland evenals de hydrografische taak;
  - Het samen met veiligheidspartners kunnen optreden tegen digitale bedreigingen en aanvallen (cybercapaciteit);
  - Militaire bijstand en steunverlening bij handhaving van de rechtsorde, de openbare orde en veiligheid, in het bijzonder met de in de ICMS-catalogus gegarandeerde capaciteiten;
  - Militaire bijstand bij de bestrijding van terrorisme, rampen en crises – zo nodig met alle op dat moment beschikbare eenheden.

Ad 3.

De structurele nationale taken waren gedurende 2014 haalbaar. De in de tussentijdse rapportage genoemde beperkingen op het gebied van helikopters voor *Search en Rescue* capaciteit zijn opgeheven door de uitbesteding van deze taken (Kamerstuk 30 490, nr. 24 van 11 december jl.). Het patiëntenvervoer vanaf de Waddeneilanden is tijdelijk overgenomen door Cougar-helikopters, totdat hiervoor in de loop van 2015 een alternatieve oplossing is gerealiseerd.

Aan de inzetbaarheidsdoelstellingen op het gebied van cyber, militaire steunverlening bij handhaving van de rechtsorde, de openbare orde en veiligheid wordt grotendeels voldaan. De vraag van civiele autoriteiten voor ondersteuning door Defensie is groot. Defensie voldoet aan de vraag, maar indien eenheden gelijktijdig voor nationale en internationale inzet nodig zijn, is een prioriteitstelling noodzakelijk. Hoewel geen knelpunten daadwerkelijk zijn opgetreden in de uitvoering, waren er de

volgende beperkingen in de tweede helft van 2014 met betrekking tot de in totaal 19 in de ICMS-catalogus gegarandeerde capaciteiten:

- Kleine onbemande vliegtuigen i.v.m. inzet in het Caribisch gebied
- De back-up voorzieningen in geval van uitval van bestaande verbindingen van bestuurlijk-operationele centra zijn beperkt beschikbaar. Dit wordt veroorzaakt door de inzet van deze (CIS)capaciteiten in missies en door beperkingen in de materiele gereedheid van de resterende systemen in Nederland.
- De zes geneeskundige hulpposten, een mobiel noodhospitaal voor tweedelijns verzorging en een peloton ziekenauto's kunnen niet in volle omvang binnen 48 uur worden geleverd door een lagere materiele gereedheid en het beperkte aantal artsen.
- De CBRN-ontsmettingscapaciteit is beperkt door het aantal beschikbare beschermende pakken. De verwervingsprocedure hiervoor is gestart. De beperking heeft geen gevolgen voor de CBRN-detectiecapaciteit.

Er waren gedurende 2014 geen beperkingen op het gebied van militaire bijstand bij de bestrijding van terrorisme, rampen en crises.

4. Een permanente militaire presentie in het Caribisch gebied, zowel voor de verdedigingstaak (zie doelstelling 1) als voor de ondersteuning van lokale en regionale civiele autoriteiten (zie doelstelling 3, in het bijzonder de ondersteuning van de Kustwacht, de regionale drugsbestrijding, de politietaken van de Marechaussee en het beteugelen van woelingen). De permanente presentie bestaat uit een vaste compagnie van het CZSK en een roulerende compagnie van het CLAS, een bootpeloton, een groot bovenwaterschip, een ondersteuningsschip en een brigade Marechaussee. Als de situatie dit vereist, kan de militaire presentie in het Caribisch gebied worden vergroot. Dit zal dan wel ten koste gaan van de overige inzetmogelijkheden.

Ad 4.

Aan deze doelstelling is in 2014 voldaan. De vraag voor ondersteuning vanuit het Caribisch gebied is gedurende 2014 toegenomen.

BIJLAGE 9: LIJST MET AFKORTINGEN

AC	=	Aanmeldcentrum
ACOTA	=	Africa Contingency Operations Training and Assistance
AD	=	Algemene Dienst
AE	=	Aanhoudingseenheid
AFD	=	Audit Functie Defensie
AMB	=	Air Manoeuvre Brigade
AMBV	=	Mijnenbestrijdingsvaartuig van de Alkmaar-klasse
AMET	=	Aero Medical Evacuation Team
AMISOM	=	African Union Mission in Somalia
API	=	Advanced Passenger Information
AOM	=	Allied Operations and Missions
AOCS (NM)	=	Air Operations Control Station (Nieuw Milligen)
ATF	=	Air Task Force
ATF-ME	=	Air Taskforce Middle East
AWACS	=	Airborne Warning and Control System
BE	=	Bijstandseenheid
BG	=	Battle Group
BG	=	Bedrijfsgroep
BINUB	=	Bureau Intégré des Nations Unies au Burundi
BLOW	=	Bestuursovereenkomst Landelijke Ontwikkeling Windenergie
BMS	=	Battlefield Management System
BTW	=	Belasting Toegevoegde Waarde
CARIB	=	Caribisch Gebied
CDC	=	Commando DienstenCentra
CD&E	=	Concept Development and Experimentation
CFK	=	Chloorfluorkoolstoffen
CFMCC	=	Combined Force Maritime Component Command
CIED	=	Counter Improvised Explosive Devices
CIMIC	=	Civil-military Cooperation
CIS	=	Communicatie- en Informatiesystemen
CKMAR	=	Commando Koninklijke Marechaussee
CLAS	=	Commando Landstrijdkrachten
CLSK	=	Commando Luchstrijdkrachten
CMH	=	Centraal Militair Hospitaal
CODEMO	=	Commissie Defensie Materieel Ontwikkeling
COID	=	Centrale Organisatie Integriteit Defensie
CONTCO	=	Contingentscommando
CS	=	Combat Support
CSS	=	Combat Service Support
CSTC(A)	=	Combined Security Transition Command Afghanistan
CTF	=	Commander Task Force
CUP	=	Capability Upgrade Programme
CZSK	=	Commando zeestrijdkrachten
DBBO	=	Defensie Beveiligings- en Bewakingsorganisatie
DBV	=	Dienst Beveiliging Vastgoed
DCC	=	Defensie Cyber Commando
DCHR	=	Dienstencentrum Human Resources
DCIVB	=	Dienstencentrum IV-beheer
DCOID	=	Dienstencentrum Internationale Ondersteuning Defensie
DefCert	=	Defensie Computer Emergency Response Team
DDG	=	Defensie DuikGroep

Lijst met afkortingen

DDN	=	Defensie Duurzaamheidsnota
DGI	=	Defensiegerelateerde industrie
DGO	=	Defensie Gezondheidsorganisatie
DHC	=	Defensie Helikopter Commando
DIS	=	Defensie Industrie Strategie
DMO	=	Defensie Materieel Organisatie
DMP	=	Defensie Materieelkeuze Proces
DPOD	=	Divisie Personeel en Organisatie Defensie
DR&D	=	Defence Research & Development
DRC	=	Democratische Republiek Congo
DSK	=	Division Schnelle Kräfte
DTO	=	Defensie Telematica Organisatie
DUBO	=	Duurzaam Bouwen
DVD	=	Dienst Vastgoed Defensie
EATC	=	European Air Transport Command
EDA	=	Europees Defensie Agentschap
EGF	=	Europese Gendarmerie Force
EODD	=	Explosieven Opruimingsdienst Defensie
EOV	=	Elektronische oorlogsvoering
EPA	=	Energie Prestatie Adviezen
ERP	=	Enterprise Resource Planning
EU	=	Europese Unie
EUAVSEC	=	European Aviation Security Mission
EUBAM	=	EU Border Assistance Mission
EUFOR	=	European Force
EULEX	=	European Union Rule of Law Mission (Kosovo)
EUMM	=	European Union Monitor Mission
EUNAVFOR	=	EU Naval Force
EUPM	=	European Union Police Mission (Bosnië en Herzegovina)
EUPOL	=	European Police
EUSEC	=	European Security
EUTM	=	European Union Training Mission
EVDB	=	Europees Veiligheids- en Defensiebeleid
FBUH	=	Fysieke bescherming en uitrusting hulpverleners
FABK	=	Financieel Administratie en Beheer Kantoor
FCSS	=	Fast Combat Support Ship
FGBADS	=	Future Ground Based Air Defence System
FHQ	=	Field Headquarters
FINAD	=	Financiële Administratie
FNİK	=	Financiering Nationale Inzet Krijgsmacht
FMS	=	Foreign Military Sales
FPS	=	Flexibel Personeelssysteem
FPU	=	Flexibel Pensioen en Uittreden
GVKKA	=	Geïntegreerde Verplichtingen Kas- en Kostenadministratie
HGIS	=	Homogene Groep Internationale Samenwerking
HLD	=	High Level Design
HQ	=	Headquarter
HRF(L)HQ	=	High Readiness Forces (Land) Headquarters
HRM	=	Human Resource Management
IBO	=	Interdepartementaal Beleidsonderzoek
ICMS	=	Intensivering Civiel-Militaire Samenwerking
IED	=	Improvised Explosive Devices
IG	=	Innovation Game
IGV	=	Infanterie Gevechtsvoertuig

Lijst met afkortingen

ILS	= Integrated Logistic Support
IND	= Immigratie- en Naturalisatie Dienst
INK	= Instituut Nederlandse Kwaliteitszorg
IPU	= Integrated Police Unit
ISAF	= International Security Assistance Force
ISR	= Information Storage and Retrieval
ISTAR	= Intelligence Surveillance, Target Acquisition and Reconnaissance
IV	= Informatievoorziening
IV/ICT	= Informatievoorziening en Informatie- en communicatie technologie
IVENT	= Informatievoorziening en Telematica
JEF	= Joint Expeditionary Force
JISTARC	= Joint Intelligence Surveillance Target Acquisition and Reconnaissance Command
JIVC	= Joint IV Commando
JSCU	= Joint Sigint and Cyber Unit
JSF	= Joint Strike Fighter
JSS	= Joint Support Ship
JTFC	= Joint Task Force Counter
KAF	= Kandahar Airfield
KFOR	= Kosovo Force
KMA	= Koninklijke Militaire Academie
LCF	= Luchtverdedigings- en Commandofregat
LCW	= Logistiek Centrum Woensdrecht
LOKKMAR	= Landelijk Opleidings- en Kenniscentrum KMAR
LOT	= Liaison and Observation Team
LRIP	= Low Rate Initial Production
LSV	= Luchtmobiel Speciaal Voertuig
LTC	= Landelijk Tactisch Commando
LZV	= Landelijk Zorgsysteem Veteranen
MARIN	= Maritiem Research Instituut Nederland
ME	= Mobiele eenheid
MECHBRIG	= Gemechaniseerde Brigade
MFO	= Multinational Force and Observers
MGGZ	= Militair Geestelijke Gezondheidszorg
MIA	= Maatschappelijke Innovatie Agenda
MILSATCOM	= Militaire Satellietcommunicatie
MINUSMA	= Multidimensional Integrated Stabilisation Mission in Mali
MIVD	= Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst
MKB	= Midden- en Kleinbedrijf
MoU	= Memorandum of Understanding
MRAT	= Medium Range Anti-Tank
MRC	= Militair Revalidatie Centrum
MTADS	= Modernized Target Acquisition and Designation Sight
NAHEMA	= NATO Helicopter Management Agency
NATO	= North Atlantic Treaty Organisation
NATRES	= Nationale Reserve
NAVO	= Noord-Atlantische Verdragsorganisatie
NBC	= Nucleair, Biologisch, Chemisch
NDMC	= Nationale Datalink Management Cel
NEC	= Network Enabled Capabilities
NFO	= Normal Framework Operations
NGO	= Non-Governmental Organisation/Niet-Gouvernementele Organisatie

Lijst met afkortingen

NH 90	=	Navo Helicopter '90
NIC	=	National Intelligence Cell
NIMCIS	=	Nieuwe Generatie Mariniers Communicatie- en Informatiesysteem
NIST	=	National Institute for Standards and Technology
NLMARFOR	=	Netherlands Maritime Forces
NLR	=	Nationaal Lucht- en Ruimtevaartlaboratorium
NLTC	=	Netherlands Liaison Team Centcom
NRF	=	NATO Response Force
NSE	=	National Support Element
NSS	=	Nuclear Security Summit
NTM-A	=	NATO Training Mission Afghanistan
NTM-I	=	NATO Training Mission Iraq
NTP	=	Nationaal Technologie Project
OD	=	Operationele doelstelling
OGRV	=	Operationele Grondverdediging
OHQ	=	Operational Headquarters
OM	=	Openbaar Ministerie
OMLT	=	Operational Mentoring and Liaison Teams
OOCL	=	Operationeel Ondersteuningscommando Land
OOS	=	Operatie Ocean Shield
OPCO	=	Operationeel Commando
OVR	=	Officier Veiligheidsregio
PAC	=	Patriot Advanced Capability
PAM	=	Project Aanpassing Mijnenbestrijdingscapaciteit
PMD	=	Professionaliseren Materieelbeheer Defensie
POP	=	Persoonlijk Ontwikkelplan
PPS	=	Publiek-Private Samenwerking
PRT	=	Provincial Reconstruction Team (Afghanistan)
PSFD	=	Production, Sustainment and Follow-on Development
RAP	=	Readiness Action Plan
RCA	=	République Central Africaine
RCP	=	Rafah Crossing Point
RC(S)	=	Regional Command (South)
RDTF	=	Redeployment Task Force
R&D	=	Research and Development
RGD	=	Rijksgebouwen Dienst
RHB	=	Rijkshoofdboekhouding
ROC	=	Regionaal Opleidingscentrum
RPV	=	Remotely Piloted Vehicles
RSM	=	Resolute Support Mission
RWT	=	Rechtspersoon met een Wettelijke Taak
SAC	=	Strategic Airlift Command
SAR	=	Search and Rescue
SBIR	=	Small Business Innovation Research
SBK	=	Sociaal Beleidskader
SFIR	=	Stabilization Force Iraq
SLA	=	Service Level Agreement
SPEER	=	Strategic Process and Enterprise Resource Planning Enabled Reengineering
SSD	=	Security Sector Development
SSO	=	Shared Service Organisatie
SSR	=	Security Sector Reform
STANAG	=	Standardisation Agreement
STARS	=	Sensor Technology Applied in Reconfigurable systems for Sustainable security

Lijst met afkortingen

SVP	=	Strategisch Vastgoedplan
SZVK	=	Stichting Ziektekostenverzekering Krijgsmacht
TACTIS	=	Tactische Indoor Simulator
TF(U)	=	Task Force (Uruzgan)
TNO	=	Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek
UAV	=	Unmanned Aerial Vehicle
UNAMA	=	United Nations Assistance Mission in Afghanistan
UNAMID	=	United Nations African Union Mission in Dafur
UNIFIL	=	United Nations Interim Forces in Lebanon
UNDOF	=	United Nations Disengagement Observer Force
UNMIS	=	United Nations Mission in Sudan
UNMISS	=	United Nations Mission in the Republic of South Sudan
UNPOL	=	United Nations Police
UNTSO	=	United Nations Truce Supervision Organisation
USSC	=	United States Security Coordinator
VCMS	=	Versterking Civiel Militaire Samenwerking
VIP	=	Very Important Person
VJTF	=	Very High readiness Joint Response Force
VMS	=	Veiligheidsmanagementsysteem
VN	=	Verenigde Naties
VTE	=	Voltijdsequivalent
VPD	=	Vessel Protection Detachment
ZBO	=	Zelfstandig Bestuursorgaan
ZUIS	=	Zeescheepvaart Uitbreidbaar Informatie Systeem